

TC
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
(PROTOHİSTORYA VE ÖNASYA ARKEOLOJİSİ)

**YENİ DÖNEM ALACA HÖYÜK KAZILARINDA
MİMARİ BULUNTULAR**

Yüksek Lisans Tezi

Duygu ÇELİK

Ankara-2008

TC
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
(PROTOHİSTORYA VE ÖNASYA ARKEOLOJİSİ)

**YENİ DÖNEM ALACA HÖYÜK KAZILARINDA
MİMARİ BULUNTULAR**

Yüksek Lisans Tezi

Duygu ÇELİK

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Aykut ÇINAROĞLU

Ankara-2008

I. İÇİNDEKİLER

I. İÇİNDEKİLER	I-II
II. ÖNSÖZ	III-IV
III. ÖZET	V-VI
IV. ABSTRACT	VII-VIII
V.KAYNAKÇA	IX- XXIX
VI. KISALTMALAR LİSTESİ	XXX-XXXI
VII. GİRİŞ	1-13
VII.1 AMAÇ	1
VII.2. KAPSAM VE YÖNTEM	2
VII.3. TERMİNOLOJİ	2-3
VII.4.COĞRAFİ KONUM VE TABAKALAŞMASI	4-6
VII.5. ARAŞTIRMALAR TARİHÇESİ	6-8
VII.6. ALACA HÖYÜK BÖLGESİNİN COĞRAFİ VE İKLİMSEL YAPISI VE KÜLTÜRLERE OLAN ETKİSİ	8-13
1. III. KÜLTÜR KATI	14
1.1.MİMARİ BULUNTULAR ve KÜÇÜK ESER BULUNTULARLA MİMARİNİN DEĞERLENDİRMESİ	15-20
2. II. KÜLTÜR KATI	21-26
2.1. MİMARİ BULUNTULAR	27
2.1.a. 4.YAPI KATI MİMARİ BULUNTULARI	28-31
2.1.a.I. Küçük Eser Buluntularla Mimarinin Değerlendirilmesi	32-44
2.1.b. 3. YAPI KATI MİMARİ BULUNTULARI	45-48
2.1.c. I No'lu Depo Odası	48-49

2.1.d. Yuvarlak Silo _____	50
2.1.e. II No'lu Depo Odası _____	51
2.1.f. III. No'lu Depo Odası _____	52-53
2.1.g. Küçük Eser Buluntularla Mimarinin Değerlendirilmesi _____	53-55
2.1.h. 2. YAPI KATI MİMARİ BULUNTULARI _____	56-59
3. I.KÜLTÜR KATI _____	60
3.1. MİMARİ BULUNTULAR _____	61-63
3.1.a.Frig Mezarları _____	64-65
3.1.b. Küçük Eser Buluntularla Mimarinin Değerlendirilmesi _____	66-68
5. ALACA HÖYÜK GÖL PINAR HİTİT BARAJI _____	69-74
VIII. SONUÇ _____	75-84
IX. KATALOG _____	85-96
X. TABLOLAR LİSTESİ _____	97
XI. HARİTALAR LİSTESİ _____	98
XII. LEVHALAR LİSTESİ _____	99-101
XIII. ÇİZİMLER LİSTESİ _____	101-102
XIV. TABLOLAR, HARİTALAR, LEVHALAR, ÇİZİMLER	

II. ÖNSÖZ

“Yeni Dönem Kazıları Işığında Alaca Höyük Mimarisi” başlıklı bu çalışmamın temelini, 1997–2007 yılları arasında gerçekleştirilen Alaca Höyük Kazılarında açığa çıkartılan mimari yapılar oluşturmaktadır.

1999 yılında itibaren Alaca Höyük kazılarında çalışmaya başladım. Kazıya katıldığım ilk yıl, Ankara Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi öğretim üyeleri, tarafından gerçekleştirilen “Resistivite” öz direnç metodu ile birtakım bulgulara ulaşmaları ve bu bulguların arkeolojik saptamalarla örtüşmesi sonucu kazılara başlanmıştı. Jeofizik bölümü hocalarının arazi çalışmalarına yardımcı oldum. Ayrıca bu dönem içinde, jeofizik hocaları, çalışmalarını, akşam oturumlarında, bilgisayar ortamında değerlendirirken, hocaları izledim ve dinledim. Jeofizik hocalarının da önerdiği alanda kazılar ilerledikçe, önce (Sonraki yayınlarda, “II çevre duvarı” olarak adlandırılan) “II çevre duvarı”, daha sonra, “I no’lu tahıl deposu” nun duvarları çok sağlam bir şekilde bulunmaya başladı.

Bu olaydan sonra mimariye ilgi duymaya başladım. Hocalarım benim çizimimi de beğenmelerini takip eden günlerde, aynı kazı mevsiminde bulunan mimarlık kalıntılarının çizimlerinde, hocalarıma yardım ettim. Böylece, ilk kez katıldığım bir arkeolojik kazıda ortaya çıkan küçük eserlerin bulunuş heyecanı yaşarken, mimariye daha fazla ilgi duymaya başladım.

Kazının ilerleyen yıllarında, yukarıda sözünü ettiğim “II çevre duvarının” uzunluğu 85 metreyi buldu. I no’lu tahıl deposuna iki tanesi daha eklendi. Bu yeni buluntuların yanında, önceki kazılarda mabet-saray diye adlandırılan binanın da eklentileri çıktı. Ayrıca, özellikle 2006 ve 2007 kazı mevsimlerinde,

kısıtlı alanlarda da olsa Eski Tunç Çağı katmanlarında da tam mimari vermeyen temel kalıntıları ve bunlara bağlı az sayıda seramik eserler bulundu.

1999 yılından 2007 yılına kadar geçen dokuz yıl boyunca, Alaca Höyük kazılarına kesintisiz katıldım. Kazıda, ortaya çıkartılan tüm mimarlık eserlerin çizimlerinin yapımında yardımcı oldum. Mimarlık buluntularının tamamının ve küçük eserlerin bir bölümünün çizimlerinin tamamı, benim kalemimden çıktı.

Böylece, yüksek lisans tez aşamasına gelince, konumu mimarlık seçme isteğimi Hocam Prof. Dr. Aykut ÇINAROĞLU, olumlu karşıladı.

Öncelikle, beni kazısına kabul eden ve çalışmalarım da daima yardımcı ve yol gösterici olan Hocam Prof. Dr. Aykut ÇINAROĞLU'na teşekkürlerimi bir kez daha belirtmek isterim.

Lisansüstü çalışmalarımı yürüttüğüm Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Anabilim Dalında, her danışmamda bana yardımlarını esirgemeyen ve kütüphanelerindeki belgeleriyle yardımcı olan Anabilim Dalı Başkanı, Prof. Dr. Aliye ÖZTAN'a, Prof. Dr. Tayfun YILDIRIM'a, Doç. Dr. Tunç SİPAHİ ve Yrd. Doç. Dr. Sedat Erkut 'da teşekkür etmeyi borç bilirim.

Anabilim Dalımızın eski Arş. Gör. Elif GENÇ, şu anda Dumlupınar Üniversitesinde Yrd. Doç. Dr. olarak görev yapmaktadır. Dr. Genç, benden yardımlarını esirgememiştir. Kendisi ile daima uyumlu çalışmalar yaptığım mesai arkadaşıma, müteşekkirim.

Anabilim Dalımız araştırma görevlisi Derya YILMAZ, meslektaşlık çerçevesinde her zaman yardımcı olmuştur.

Maddi ve manevi desteklerini benden hiçbir zaman esirgemeyen aileme bir kez daha teşekkür ederim.

III. ÖZET

ÇELİK, Duygu, “Yeni Dönem Alaca Höyük Kazılarında Mimari Buluntular”, Yüksek Lisans, Ankara,2008

Alaca Höyük’te ilk kazılar 1907 yılında 15 günlük bir çalışmayla gerçekleştirilmiştir. Fakat bilimsel anlamda gerçek kazılar Atatürk’ün direktifleriyle 22 Ağustos 1935 yılında Remzi Oğuz Arık’ın tarafında başlamıştır. Atatürk’ün bu isteği, ilk “Milli kazı”nın da başlangıcı olmuştur.

1907 -2007 yılları arasında kesintili olarak devam eden Alaca Höyük’ün Yeni Dönem Kazıları 1997 yılında Prof. Dr. Aykut ÇINAROĞLU tarafından başlatılmıştır.

“Yeni Dönem Kazıları Işığında Alaca Höyük Mimarisi” başlıklı bu çalışmamın temelini, 1997–2007 yılları arasında Alaca Höyük Kazılarında açığa çıkartılan mimari yapılar oluşturmuştur. Bu tezle, açığa çıkartılan mimari buluntuların, hangi döneme tarihlendiğini işlevini ortaya koyup sonuçlandırmak amaçlanmıştır. Bu mimari yapıların tarihlendirilmesinde ve işlevlerinin anlaşılmasında bize yardımcı olan küçük eser buluntularda bu sebeple değerlendirilmiştir.

Yukarıda açıklanan amaç doğrultusunda tezi kapsayan arkeolojik veriler tespit edilerek sınırları belirlenmiştir. Buna göre; Eski Tunç Çağı yapısı, Hitit yapıları, maden atölyesi, depo odaları, yuvarlak silo, istinat duvarı I, Frig Çağı Yapıları Yeni dönem kazılarına açıklık getireceğine inandığımız mimari verileri oluşturmuştur. Ayrıca mimari ve küçük eser buluntuları ile bu yapıların hangi döneme tarihlendiği konusundaki sorulara cevap aranmıştır. Sonuçta, mimari

buluntular, Yapı elemanları, mimari teknikleri kendi dönemlerinin özellikleri yansıtmaktadır. Yapıların içinde bulunan buluntularla da hem tarihleme bakımında bize destek teşkil eder hem de yapıların işlevlerini açıklamamıza yardımcı olur.

Anahtar Kelimeler: Hitit, Frig, Eski Tunç Çağı, atölye, depo odaları, silo, istinat duvarı I, II, Baraj

IV. ABSTRACT

ÇELİK Duygu, “ Subject of the thesis: Architectural findings in the light of the most recent excavations in Alaca Höyük “ Master Degree Thesis, Ankara, 2008

The first excavation in Alaca Höyük was begun in 1907 but it lasted just for fifteen days. The systematic excavations were begun by Remzi Oğuz ARIK in 22 August 1935 at the order of Mustafa Kemal ATATÜRK. This order of Atatürk was the start of first 'national excavation'in Turkey.

Alaca Höyük excavations were realized by interruptions between in 1907–2007. And the most recent excavations were continued since 1997 by Aykut ÇINAROĞLU.

The basic subject of my thesis 'Architectural findings in the light of the most recent excavations in Alaca Höyük' is architectural buildings found in Alaca Höyük excavations between 1997-2007. This thesis aims to reveal which period these architectural findings belong to and to find out their functions. These small findings help us mentioned to evaluate the functions and the period of the architectural buildings.

According to the thesis explained above, the archaeological evidence such as Early Bronze Age building, Hittite buildings, metal workshop, storerooms, round silo, retaining wall I, Phrygian Period buildings provide to clear the most recent excavations. It also finds out the answers of the questions about what the dates of architectural buildings and their small findings.

Finally, architectural findings, the elements of the buildings and the technics of architecture reflect the characteristic features of their own period. Small findings of buildings help to understand us what the dates and also their functions are.

Key Words : Hittite, Phrigian, Early Bronze Age, workshop, granary rooms, retaining wall I, II,

V. KAYNAKÇA

- Alp 1972 : S.Alp, Konya Civarında Kara Höyük Kazılarında Bulunan Silindir ve Damga Mühürler. Ankara.
- Alkım-Bilgin 1988 : U.B. Alkım, Ö. Bilgi. İkiztepe Birinci ve İkinci Dönem Kazıları /The First and Second Season Excavations (1974–1975), V -39, TTK, Ankara
- Akok 1979 : M. Akok, “Alaca Höyük’te Son Dönem Arkeolojik Çalışmalarla Açıklığa Kavuşturulan Yapı Tekniği ve Mimari Gerçekler“ ,VIII. Türk Tarih Kongresi Ankara. S. 107–113.
- Akurgal 1962 : E.Akurgal, The Art of the Hittites, London, Thames an Hudson
- Akurgal 1998 : E.Akurgal, Anadolu Kültür Tarihi, TÜBİTAK. Ankara
- Archi 1971 : A. Archi “The propaganda of Hattusilis III”. Studi Micenei ed Egeo- Anatolica, 14, s. 185–215

- Arık 1937 : R.O.Arık, Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Alaca Höyük Hafriyatı 1935'teki Çalışmalar ve Keşiflere Ait İlk Rapor, Ankara.
- Arık 1937 : R.O.Arık, Les fouilles d' Alaca Hüyük, Ankara, TTKY
- Arık 1939 : R.O.Arık, "Karaoğlan Höyüğü" Belleten III.9, s. 27-42
- Bahar ve diğerleri 1996 : H. Bahar ve diğerleri, Eski Çağ Konya Araştırmaları I. (Phrygia Paroreus Bölgesi: Anıtlar, Yerleşmeler ve Küçük Buluntular) İstanbul.
- Beran 1957 : T.Beran, "Ausgewahlte Siegel und Siegelabdrucke", MDOG 89, Berlin. S.39-48.
- Beran 1967 : T.Beran, Die Hethitische Glyptik von Boğazköy I, Die Siegel und Siegelabdrucke der von und althehitischen Perioden und die Siegel der Hethitischen Grosskönige WVDOG 76. Berlin

- Bilgen 2005 : N.Bilgen, Çavlum Eskişehir/Alp Ovası'nda Bir Orta Tunç Çağı Mezarlığı. Eskişehir
- Bittel 1936 : K.Bittel, “ Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen 1935”, MDOG 74 Berlin. S.1–33.
- Bittel 1937 : K.Bittel, “Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen in Boğazköy 1936”, MDOG 75 Berlin. S.1–51.
- Bittel-Naumann. 1938 : K.Bittel-R.Naumann, Boğazköy II, Neue Untersuchungen in der Hethitischen Hauptstadt, APAW 1938, Philosophische Historische Klasse, No.1. Berlin.
- Bittel-Naumann 1939 : K.Bittel-Naumann,” Vorläufiger Bericht über die in Boğazköy 1938”, MDOG. Berlin s.1–46
- Bittel 1950 : K. Bittel, “Chronologie der Anatolischen Frühkulturen” Reinecke Festschrift zum 75. Geburtstag von Paul Reinecke am 25 September 1947

- Bittel-Naumann 1952 : K.Bittel-R.Naumann, Boğazköy
Hattuşal: Architectur, Topographie,
Landeskunde und Siedlungsgeschichte.
WVDOG 63. Stuttgart
- Bittel ve Diğerleri 1958 : K.Bittel-W.Herre-H.Otten M.Röhrs-
J.Schaeuble. Die Hethitische Grabfunda
Von Osmankaya WVDOG 71, Berlin.
- Bittel 1975 : K. Bittel, Das Hethitische Felsheiligtum
Yazılıkaya, Boğazköy – Hattuşa 9
- Bittel 1989 : K. Bittel, “Bemerkungen zum
Hethitischen Yazılıkaya” Anatolia and the
Ancient Near East. Studies in Honor of
Tahsin Özgüç. Ankara, Türk Tarih
Kurumu Basımevi
- Blegen ve Diğerleri 1950 : W.C. Blegen-L.J. Caskey-M.Rawson &
Sperling Troy I General Introduction. The
first and Second Settlements. Princeton
- Blegen ve Diğerleri 1951 : W.C.Blegen_L.J. Caskey M.Rawson,
Troy, The Third, Fourth and Fifth
Settlements, Part II: Cilt II, Princeton.

- Blegen ve Diğlerleri 1953 : W.C. Blegen-L.J. Caskey-M.Rawson, Troy, The Sixth Settlement, Part II: Princeton.
- Boehmer 1972 : R.M.Boehmer, Die Kleinfunde von Boğazköy Aus den Grabungenkampagnen 1931–1939 und 1952–1969. WVDOG 87. Berlin.
- Boehmer 1979 : R.M Boehmer, Die Kleinfunde Aus Der Unterstandt Von Boğazköy, Granburgskampogen 1970–1978, Gebr. Mann Verlag, Berlin.
- Boehmer-Güterbock 1987 : R.M.Boehmer-H.Güterbock. Glyptik Aus Dem Stadt Geibet von Boğazköy, Berlin.
- Carter 1962 : C:W. Carter, Hittite Cult – Inventories . Chicago University, Chicago (Ph.D. Dissertation)
- Chantre 1898 : E.Chantre, Misson en Cappadoce 1893–1894. Paris.
- Çınaroğlu ve diğlerleri 2008 : A.Çınaroğlu ve diğlerleri, Atatürk ve Alaca Höyük, baskıda

- Çınaroğlu –Genç 2002 : A. Çınaroğlu, E. Genç “Alaca Höyük 1999–2000 yılı kazı çalışmaları” 23. Kazı Sonuçları Toplantısı I, Ankara, s. 427–434
- Çınaroğlu –Genç 2003 : A. Çınaroğlu, E. Genç “Alaca Höyük 2001 Yılı Kazı Çalışmaları” 24. Kazı Sonuçları Toplantısı II, Ankara s. 509–518
- Çınaroğlu –Genç 2004 : A. Çınaroğlu, E. Genç “Alaca Höyük ve Alaca Höyük Hitit Barajı Kazıları,2002” 25. Kazı Sonuçları Toplantısı I, Ankara, s. 279–288
- Çınaroğlu –Genç 2005 : A. Çınaroğlu, E. Genç “2003 Yılı Alaca Höyük ve Alaca Höyük Hitit Barajı Kazıları ” 26. Kazı Sonuçları Toplantısı I, Ankara, s. 265–276
- Çınaroğlu –Çelik 2006 : A. Çınaroğlu, D.Çelik “2004 Yılı Alaca Höyük ve Alaca Höyük Hitit Barajı Kazıları” 27. Kazı Sonuçları Toplantısı I, Ankara: s. 1–6
- Çınaroğlu –Çelik 2006 : A. Çınaroğlu, D.Çelik “ 2004 Yılı Kastamonu-Kınık Kazısı” 27. Kazı Sonuçları Toplantısı I, s. 7–8

- Çınaroğlu –Çelik 2007 : A. Çınaroğlu, D. Çelik “2005 Yılı Alaca Höyük Kazısı” 28. Kazı Sonuçları Toplantısı II, s. 305–316
- Çınaroğlu 2007 : A.Çınaroğlu, “ Yeniz Dönem Alaca Höyük Kazıları” Belkız Dinçol ve Ali Dinçol’a Armağan VITA, s.195–199
- Darga 1974 : M. Darga, “Puduhepa: An Anatolian Queen of the Thirteenth Century B.C.” Mansel’e Armağan (Melanges Mansel) II. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara
- Darga 1992 : M. Darga, Hitit Sanatı, Akbank
- Deighton 1982 : H.J. Deighton, “The Weather – God in Hittite Anatolia. An Examination of the Archaeological and Textual Sources,” Oxford, BAR
- Dewdney 1971 : J.C.Dewdney, Turkey. London.
- Efe 1994 : T.Efe , “Early Bronze Age III Potery from Bahçehisar: The Significance of the Pre-Hittite Sequence in the Eskişehir Plain Northwestern Anatolia” AJA 98, s. 5–34

- Efe-Deniz,S.M.A..2000 : T.Efe-Deniz ,” Early Bronze Age I Potery from Külluoba Near Seyitgazi, Eskişehir” Anatolia Antiqua/Eski Anadolu VIII, s. 1-87
- Emre 1966 : K.Emre, “Acem Höyük Seramiği “, Anadolu Cilt X, Ankara.
- Emre 1978 : K.Emre. Yanarlar, Afyon Yöresinde Bir Hitit Mezarlığı / A Hittite Cemetery Near Afyon. Ankara
- Emre 1979 : K.Emre “Maşat Höyük Erken Tunç Çağı” Belleten XLII,169, s. 1–20
- Emre 1993a : K. Emre, “A Group of Hittite Statuettes from Alaca Höyük “. İstanbulur Mitteilungen. s. 235–244
- Emre 1993b : K. Emre , “The Hittite Dam of Karakuyu” H.I.H MIKASA (Ed) Essays on Anatolian Archaeology, s. 1–42
- Erkut 1992 : S.Erkut, “ Hitit Çağında Önemli Kült Kenti Arinna'nın Yeri” Sedat Alp'e Armağan. Ankara 159–165.

- Erkut 1994 : S.Erkut, “Hititçe Giş-gazzudiri-Üzerine Bir Araştırma”,XI. Türk Tarih Kongresi, Ankara s.137–142.
- Fischer 1957 : F.Fischer, “Keramik Hethitischen Zeit” MDOG 89 s. 149–153.
- Fischer 1963 : F.Fischer, Die Hethitischen Keramik von Boğazköy, WVDOG 76.Berlin.
- Güvenç 1984 : B. Güvenç, İnsan ve Kültür, İstanbul, Remzi
- Güterbock 1983 : “Hethitische Götterbilder und Kultobjekte”,Beitrage zur Altertumskunde Kleinasien. Festschrift für K.Bittel, s.203–217.
- Güterbock 1989 : H.G. “Güterbock .”A note on the Frieze of the stag rhyton in the Schimmel Collection” Anatolia XXII. Ekrem Akurgal’a Armağan
- Haas 1970 : V. Haas, Der Kult von Nerik . Ein Beitrag zur Hethitischen Religions geschichte, Rome, Papstliches Bibelinstitut

- Haas 2002 : V. Haas , “Hitit Dini”. Die Hethiter und ihr Reich das volk der 1000 Gotter (Hititler ve Hitit İmparatorluğu, 1000 Tanrılı Halk) Bonn, Theiss, s. 438–442
- Hawkins 1992 : J. D. Hawkins , “ The Light of The Yalburt İnscriptions” H.Otten ve Diğerleri (Ed) Hittite and other Anatolian and Near Eastern studies in Honour of Sedat Alp. Ankara, TTKY, S. 259–275
- Hamilton 1842 : W.J. Hamilton, Researches in AsiaMinor, Pontus and Armenia. London
- Hrozny 1936 : B. Hrozny , “Les İnscriptions Hittites hieroglyphiques de Karakuyu, Fraktin, Karadagh et la stele de Boghazkeui” Archiv Orientalni, 8, s. 200–209
- Karasu ve Diğerleri 2001 : C. Karasu ve diğerleri ,”Yalburt Luvi Hiyeroglif Yazıtlarıyla ilgili Yeni Fragmanlar” 2000 yılı Anadolu Medeniyetleri Müzesi Konferansları
- Kansu 1940 : Ş.A.Kansu, Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Etiyokuşu Hafriyatı Raporu (1937). Ankara.

- Koşay 1938 : H.Z.Koşay. Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Alaca Höyük Hafriyatı 1936 Daki Çalışmalara Keşiflere Ait İlk Rapor. Ankara
- Koşay 1941 : H.Z. Koşay, “Türk Tarih Kurumu Alaca Höyük Hafriyatı,1940 Çalışmaları ve Neticeleri”, Belleten Cilt V,sayı 17, s. 1-8.
- Koşay 1951 : H.Z.Koşay, Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Alaca Höyük Hafriyatı 1937-1939 Daki Çalışmalara ve Keşiflere Ait İlk Rapor. Ankara.
- Koşay-Akok 1966 : H.Z.Koşay-M.Akok. Türk Tarih Kurumu Tarafından Alaca Höyük Kazısı 1940-1948 Deki Çalışmalara ve Keşiflere Ait İlk Rapor. Ankara.
- Koşay-Akok 1973a : H.Z.Koşay-M.Akok, “Alaca Höyük Kazısı 1972 Çalışmaları”, Belleten Cilt XXXVIII, Sayı 147,s. 428-430.

- Koşay-Akok 1973b : H.Z.Koşay-M.Akok. Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Alaca Höyük Kazısı, 1963–1967 Çalışmaları Ve Keşiflere Ait İlk Rapor, Ankara.
- Korfmann 1986 : M.Korfmann. “Vorbericht über die Ergebnisse der Grabungen am Beşiktepe-Yassitepe, Beşik-Sivritepe und eşik Graberfeld”, Archaeologischer Anzeiger, s.303–329, Berlin.
- Korfmann 1993 : M.Korfmann “1991 Yılı Troia Çalışmaları”, XIV. Kazı Sonuçları Toplantısı I, Ankara s.381–406.
- Kohler 1995 : E.L. Kohler The Lesser Phrygian Tumulu University of Pennsylvania Muesum
- Kulaçoğlu 1992 : B.Kulaçoğlu,” Tanrılar ve Tanrıçalar” Anakara Anadolu Medeniyetler Müzesi
- Laroche 1958 : E. Laroche . “ Eflatunpınar”. Anatolia,3, s. 43–47

- Lamb 1936 : W.Lamb. Excavations at Thermi in Lesbos. Cambridge
- Lamb 1937 : W.Lamb. Excavations at Kusura Near Afyonkarahisar, Archaeologia LXXXVI, London.
- Lamb 1938 : W.Lamb. Excavation at Kusura Near Afyonkarahisar, Archaeologia LXXXVII, London.
- Lloyd-Mellaart 1955 : S. Lloyd-J.Mellaart, Beycesultan Excavations: First Preliminary Report, AS, Cilt V, Oxford.
- Lloyd-Mellaart 1965 : S.Lloyd-J.Mellaart, Beycesultan Cilt II Middle Bronze Age Architecture and Pottery, Occasional Publication of the British Institute of Archaeology at Ankara.
- Lloyd 1967 : S.Lloyd, Early Highland Peoples of Anatolia. London.
- Macqueen 1959 : J.G. Macqueen, "Hittian Mythology and Hittite Monarchy" Ant.St.,9, s. 171-188

- Macridy 1908 : Th. Macridy, La Porte des Sphinx a Euyuk. Fouilles Du Musée Imperial Otoman. Berlin.
- Masson 1980 : E. Mason , “Les inscriptions louvites hieroglyphiques de Köylütolu et Beyköy” Kadmos,19,s. 105–122
- Mellart 1962 : J.Mellart , “The LAte Bronze Age Monuments of Eflatun Pinar and Fasillar near Beyşehir” Anatolian Studies, 12, s. 193–214
- Mellart – Murray 1995 : J.Mellart, A.Murray, Beycesultan Vol.III, Late Bronze Age and Phrygian Pottery and Middle and Late Bronze age Small Object , Occasional Publication of The British Institute of Archaeology at Ankara ,12 Oxford
- Mellink 1956 : M.J. Mellink, A Hittite Cemetery at Gordion, Philedelphia.
- Mellink 1967 : M.J. Mellink, “Excavations at Karataş-Semayük in Lycia 1966”, American Journal of Archaeology 72 s.251–267. Athens

- Mellink 1968 : “Excavations at Karataş- Semayük in Lycia 1967”, American Journal of Archaeology 72,s. 255–267, Athens.
- Mellink 1969 : M.J. Mellink,” Excavations at Karataş- Semayük in Lycia 1968”, American Journal of Archaeology 73, s. 319–330, Athens.
- Mellink 1971 : M.J. Mellink, “Anatolian Chronologies in Old World Archaeology”. R.W. Ehrich. Chicago.
- Mellink 1974 : M.J. Mellink, “Hittite Friezes And Gate Suculptures” Anatolia, Sayı XIV. Ankara.
- Müler- Karpe 1995 : A. Müller-Karpe , “Untersuchungen in Kuşaklı 1992–1994” MDOG,127,s. 5–36
- Müler- Karpe 1997 : A. Müller-Karpe , “Untersuchungen in6 Kuşaklı 1996” MDOG,129,s. 103–142
- Müler- Karpe 1998 : A. Müller-Karpe , “Untersuchungen in Kuşaklı 1997” MDOG,130 s. 93–174

- Müler- Karpe 1999 : A. Müller-Karpe , “Untersuchungen in Kuşaklı 1998” MDOG,131,s. 57–113
- Müler- Karpe 2002 : A. Müller-Karpe , “ “Kuşaklı –Sarissa: A Hittite Town in the “Upper Land” . A.K. Yener ve A.H. Hoffner (Ed) Recent Developments in Hittite Archaeology and History .Papers in Memory of Hans G. Güterbock .Winona Lake , Eisenbrauns, s. 145-155
- Muscarella 1974 : O.W. Muscarella, Ancient Art the Norbert Schimmel Collection , Mainz
- Naumann 1974 : R. Naumann “ Einige Beobachtungen in Eflatun Pınar” Mansel’ e ArmağanI. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, s. 467–474
- Naumann 1975 : R.Naumann Eski Anadolu Mimarlığı TTKY IV–9, Ankara
- Olmstead 1911 : A.T. Olmstead, Travels and Studies in the Near east I. Hittite Inscriptions II. The Cornell Expedition to Asia Minor and Assyro – Babylonian Orient , Itaca
- Orthmann 1963 : W.Orthmann, Frühe Keramik von Bogazköy, WDOG 74

- Orthmann 1967 : W.Orthmann. Das Graberfeld Bei Ilıca, Wiesbaden
- Osten 1929 : H.H.Von der Osten, Explorations in Central Anatolia Seasons 1926. OIP 14, 1930–31. Chicago.
- Osten 1937 : H.H.Von der Osten, The Alishar Hüyük Seasons of 1930-32 , Part II , OIP XXIX, Chicago.
- Öztan 1993 : A.Öztan , “1991 Yılı Acem Höyük Kazıları, XIV Kazı Sonuçları Toplantısı 1, s. 281–300
- Öztan 1994 : A.Öztan , “1992 Yılı Acem Höyük Kazıları, XV Kazı Sonuçları Toplantısı 1, s. 245–255
- Öztan 1995 : A.Öztan , “1993 Yılı Acem Höyük Kazıları, XVI Kazı Sonuçları Toplantısı 1, s. 189–192
- Öztan 1997 : A.Öztan , “ Acem Höyük Gümüş Hazinesi” Belleten LXI 231,
- Özgüç – Özgüç 1949 : T.Özgüç, N. Özgüç, Türk Tarih Kurumu tarafından yapılan Kara Hüyük Hafriyatı Raporu, 1947 Ausgraben in Karahöyük 1947, V-7, Türk Tarih Kurumu, Ankara

- Özgüç 1950 : T.Özgüç, Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Kültepe Kazısı Raporu 1948. Ankara.
- Özgüç-Özgüç 1953 : T.Özgüç-N.Özgüç, Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Kültepe Kazısı Raporu 1949. Ankara.
- Özgüç 1959 : T.Özgüç, Kültepe-Kaniş, Assur Ticaret Kolonileri Merkezinde Yapılan Yeni Araştırmalar, TTKY V-19, Ankara
- Özgüç 1978 : T.Özgüç, Maşat Höyük Kazıları ve Çevresindeki Araştırmalar. Ankara.
- Özgüç 1982 : T.Özgüç, Maşat Höyük II, Boğazköy'ün Kuzey Doğusunda Bir Hitit Merkezi. Ankara.
- Özgüç 1999 : T.Özgüç, Kültepe – Kaniş/Neşa Sarayları ve Mabetleri /The Palaces and Tempels of Kültepe, Kaniş / Neşa, Ankara
- Özgüç 1958 : N.Özgüç, “Kaniş Karum’unda Ib Tabakasının Mühürleri “ Bellethen XXII / 85, S. 7-11
- Özgüç 1966 : N.Özgüç, “Acem Höyük Kazıları” Anadolu Cilt X. Ankara

- Özgüç 1977 : N.Özgüç , “ Acem Höyük Saraylarında Bulunmuş olan Mühür Baskıları” Belleten XLI/162, S.357–381
- Özgüç 1980 : N.Özgüç, “ Seals Impressions at Acem Höyük” Ancient Art in Seals, Princeton
- Özenir 1997 : S. Özenir. “Eflatun Pınar Hitit Anıtı 1996 Yılı Temizlik ve Kazı Çalışmaları “ VIII. Müze Kurtarma Kazıları Semineri, s. 135–157
- Özenir 2000 : S. Özenir. “ Eflatun Pınar “Kutsal Anıt Havuz “ (1996–2000) “. 2000 Yılı Anadolu Medeniyetleri Müzesi Konferansları, s. 35–66
- Özenir 2001 : S. Özenir. “Eflatun Pınar Hitit Kutsal Anıt Havuz 1998 Yılı Çalışmaları “ G. Wilhelm (ed) Atken des IV Internationalen Kongresses für Hethitologie, 4–8 October 1999. Studien zu den Boğazköy – Texten 45, s. 532–540
- Ramsay- Hogarth 1889 : W.M Ramsay “Syro-Cappadocian monuments in asia Minor” Athenische Mitteilungen, 14, s.170–191

- Schmidt 1902 : H.Schmidt. Heinrich Schliemann's Sammlung Trojanischer Altertümer. Berlin.
- Schmidt 1932 : E.F.Schmidt, The Alishar Hüyük, Seasons of 1928 and 1929 Part I, OIP XIX, Chicago.
- Schmidt 1933 : E.F.Schmidt, The Alishar Hüyük, Seasons of 1928 And 1929 Part II, OIP XX, Chicago.
- Seeher 1991 : J.Seeher, "Die Nekropole von Demirci Höyük-Sariket Grabungskamagne 1990" İst. Mit 41, s.97–119, Tübingen.
- Seeher 1992 : J.Seeher, "Die Nekropole von Demirci Höyük - Sariket Grabungskampagne 1991" İst. Mit. 41, s.5–19, Tübingen.
- Sipahi-Yıldırım 2005 : T.Sipahi, T.Yıldırım, "2003 Yılı Çorum ve Çankırı İlleri Yüzey Araştırması", 22.AST -2, s. 353-364
- Süel 2008 : M.Süel, Ortaköy –Şapinuva' da Bulunan bir grup kalıp" Mühibbe Darga Armağanı s.475–484

- Sotirakopoulou 2008 : P.Sotirakopoulou. “The Cyclades, the East Aegean Islands and the western Asia Minor: Their Relations in the Aegean Late Neolithic and Early Bronze Age” The Aegean in the Neolithic, Chalcolithic and the Early Bronze Age. Ankara
- Tolstikow-Trejster 1996 : W.P. Tolstikow-M.J. Trejster, Der Schatz aus Troja Italy.
- Ünal 1977 : A. Ünal. “M.Ö: II. Bin Yıl Anadolu’sunda Doğal Afetler (Naturkatastrophenin Anatolien im 2. Jahrtausend V. Chr)” Bellekten,41, s. 423–446
- Ünal 2002 : A. Ünal. Hititler Devrinde Anadolu I, Arkeoloji ve Sanat
- Woolley- Litt 1955 : L. Woolley-D. Litt, Alalakh An Account of the Excavations at Tell Atchana in the Hatay 1937–49, Oxford.
- Yalçınkaya 1987 : “1985 Yılı Karain Kazıları”, VIII. Kazı Sonuçları Toplantısı, I, s.21–37. Ankara.

III. KISALTMALAR LİSTESİ

Anatolia	:	Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Arkeoloji Bölümü Dergisi. Ankara.
Ant. St	:	Anatolian Studies. Journal of the British Institute of Archaeology at Ankara, London
AJA	:	American Journal of Archaeology, Baltimore.
APAW	:	Abhandlungen der Preussischen Akademie Der Wissenschaften, Berlin.
AS	:	Anatolian Studies. Journal of the British Institute of Archaeology in Ankara.
AST	:	Araştırma Sonuçları Toplantısı
Belleten	:	Türk Tarih Kurumu. Ankara.
İst. Mit.	:	İstanbul mitteilungen
OIP	:	Oriental Institute Publications. Chicago.
TTK	:	Türk Tarih Kurumu
TTKY	:	Türk Tarih Kurumu Yayınları
MDOG	:	Mitteilungen der Deutschen Orient Gesellschaft. Berlin.
WVDOG	:	Wissenschaftliche Veröffentlichungen der Deutschen Orient-Gesellschaft

Metin İçinde Geçen Kısaltmalar

ALH	:	Alaca Höyük
cm	:	Santimetre
Gen.	:	Genişlik
Gv.	:	Gövde
Kal.	:	Kalınlık
m	:	Metre
Uzl.	:	Uzunluk
Yük.	:	Yükseklik
v.d.	:	ve devamı

VII.GİRİŞ

VII.1. AMAÇ

Anadolu'nun, Eski Tunç ve Hitit Dönemlerinin önemli şehirlerinden biri olan Alaca Höyük'te, Eski Tunç Çağı, Hitit ve Frig Çağlarına ait yapıları içeren “Yeni Dönem Kazılarında Alaca Höyük Mimarisi” adlı bu çalışmamızda, amaç, konumuzla ilgili yeni dönem kazılarındaki mimari bulguların işlevlerini irdeleyerek, Alaca Höyük'te geçmiş dönemlerde ortaya çıkarılmış mimari yapılarla olan bağlantısını ve diğer Hitit şehirleriyle benzerliklerini arkeolojik ve yazılı belgelerle karşılaştırarak sonuçlandırmaktır.

Asıl amaç,1997–2007 yılları arasında Alaca Höyük'te ortaya çıkarılan mimari yapılar hedeflenmiştir. Bu yapıların mimarisi, mimari de kullanılan elemanları ve kullanım amaçları, tezin hedefini içermektedir.

VII.2. KAPSAM VE YÖNTEM

Yukarıda açıklanan amaç doğrultusunda, arkeolojik veriler tespit edilmiş ve buna göre 1997–2007 yıllarında açığa çıkartılan mimari buluntular ve bu mimarlık verilerin içinde ele geçen küçük eserler dikkate alınarak, mimari buluntular irdelenmiştir.

Söz konusu yeni yapı buluntularının Hitit Çağına ait olanlarının konumları, Alaca Höyük'te geçmiş yıllarda yapılan kazılar sonucunda açığa çıkartılan mabet-saray yapısı ile olan bağlantısı yanında çağdaşları arasında benzerlikleri araştırılmıştır.

1997–2007 yılları arasında açığa çıkartılan bu mimari yapılar hem kronolojik olarak hem de işlevlerine göre aşağıdaki gibi gruplandırılmıştır:

1. E.T.Ç. Yapıları
2. Hitit Dönemi Yapıları
 - a. Hitit Dönemi Depo Odaları,
 - b. II. İstinat Duvarı,
 - c. Atölye
 - d. Hitit Barajı.
3. Frig Yapıları

olmak üzere üç ana başlık altında toplamak uygun olacaktır.

VII.3.TERMİNOLOJİ

Kökleri uzak geçmişe dayanan mekânların ne gibi işlevlerinin olduğunu tespit etmek kolay olmamaktadır. Bunun için elimizde mevcut olan arkeolojik verilerin yorumu, tek dayanağımızdır. Öncelikle, bu çalışmanın konusuna temel teşkil eden Hitit Dönemine tarihlendirilen “Mabet-saray” yapısı olup, konumuz olan yeni dönem kazılarında açığa çıkartılan mimari için bağlantıları araştırılacaktır. Kutsal mekân olması muhtemel yapının çevresinde açığa çıkartılan tahıl deposu odaları, silo, atölye ve bu yapılarla iç içe olan II. istinat duvarı, bu kutsal alanla bağlantı içinde olabilir.

Bu mekânların işlevlerinin anlaşılabilmesi için, içinde bulunan küçük eserler olarak adlandırdığım buluntular kalıp, pota, damga mühür, tunç iğneler, altın, fildişi, kemikten aplik parçalar, maşrapalar, testiler, çömlekler buldukları mekânları anlamlandırmışlardır.

Ayrıca, Alaca Höyük'e kuş uçuşu 500m mesafedeki Alaca Höyük Hitit Barajı da yeni kazılarla ortaya çıkartılması yanında, hem işlevi bakımında hem de kült yeri olabilme ihtimali üzerinde durulması açısından, bu tez kapsamında incelenecektir.

Alaca Höyük Gölpinar Barajı, Çorum ili Alaca İlçesi Höyük Köyü sınırları içerisinde yer almaktadır. 1935 yılından beri varlığı bilinen bu antik barajın tam olarak anlaşılabilmesi, 2002–2006 yılları arasında yapılan kazılar ve temizlik sonucunda gerçekleşmiştir. Kazılar sonucunda barajın işlevini gerçekleştiren savaklar ve kanallar bulunmuş ve temizlenmiştir. İki ayrı taş set açığa çıkartılmıştır. Ortada çekirdek bölge olarak isimlendirilen dinlenme havuzu ve 3 adet stel ya da heykel kaidesi açığa çıkartılmıştır. Ayrıca barajın gövde temizliği esnasında bir adet andezit stel kaidesi ve hiyeroglif yazıtlı stel parçası bulunmuştur.

Tez çalışmamın başlığında ve metin içerisinde geçen “Yeni dönem kazıları” deyimini, 1935 yılından 1983 yılına kadar kesintilerle devam eden Alaca Höyük kazıları, uzun bir duraksamadan sonra, 1997 yılında, Üniversitemiz ile Kültür ve Turizm Bakanlığı adına yeniden başlatılmıştır. 1997 yılından 2007 yılına kadar geçen on yıllık kazı süresi çalışmamda “Yeni dönem kazıları” olarak adlandırılmıştır.

VII.4. COĞRAFİ KONUM VE TABAKALAŞMA

Alaca Höyük, Ankara'nın 250 km kuzeydoğusunda, Hititlerin Başkenti Hattuşa'nın 34 km kuzeyinde Çorum İli Alaca İlçesi Höyük Köyü sınırları içerisinde bulunan bir yerleşim yeridir. Alaca Höyük, ana toprak üzerinde kurulmuş dört kültür katının oluşturduğu 16 m yüksekliğinde, 350 m. çapında bir höyüktür. Ova seviyesinden yüksekliği 20m'dir.

Alaca Höyük, ilk kez Hamilton tarafından 1835'de ziyaret edilmiş ve bu gezi, 1842 yılında yayınlanmıştır¹. Bundan sonra gezginlerin uğrak yeri olan Höyük'te ilk bilimsel kazıyı 1907 yılında on beş gün süreyle, Macridy Bey gerçekleştirmiştir².

Türk kazı tarihinde, Alaca Höyüğün asıl önemi, Atatürk'ün burasını hiç görmediği halde, kitaplardan edindiği bilgilerle kazı yapılması isteği ile 1935 yılı 22 Ağustos günü, Remzi Oğuz Arık'ın burayı kazdırmasıdır. Atatürk'ün bu isteği, ilk "Milli kazı"nın da başlangıcı olmuştur. 1935 yılında başlayan kazının ilerleyen yıllarında, iskân tabakaları, "Kültür katları" başlıkları altında yayınlanmıştır³.

Alaca Höyük kültür katları eskiden yeniye doğru, Geç Kalkolitik (IV)?; Eski Tunç (III); Hitit (II) ve Frig (I) Çağları olarak sıralanmıştı. İlk yerleşmenin kurulduğu ana toprak Alaca Höyük'ün coğrafi yapısından kaynaklanan konglomera cinside bir yığıntının üzerinde gerçekleştirilmiştir⁴.

¹ Hamilton 1842: s.382.

² Arık 1937: s.2. ; Koşay 1970: s.486.

³ Koşay 1951: s. 5.

⁴ Koşay-.Akok 1966: s.

IV. KÜLTÜR KATI: Ana toprağın üzerine kurulmuş olan ve 1935 yılında başlayan kazılar sonucunda, Geç Kalkolitik Çağ olarak adlandırılan bu dönem, beş yapı katı olarak belirlenmiştir. Ancak; Winfrind Orthmann, Alishar ve Alaca Höyük'teki bu yapı katlarının Geç Kalkolitik olmadığını, Eski Tunç I olduğunu ileri sürmüştür.⁵

III. KÜLTÜR KATI: Eski Tunç Çağını temsil eden bu kültür katı, dört yapı katından meydana gelmiştir (8–5 katlar). Son yapı katı bir yangın tabakası ile son bulmuştur.

II. KÜLTÜR KATI : Üç yapı katını kapsayan bu kültür katı, M.Ö. II. Bine aittir. (4–2 katlar). 3. kat, (a-b) olmak üzere iki safhalıdır. 4. kat özellikle doğu kısmında, büyük bir yangın geçirmiştir⁶.

Alaca Höyük sfenksli kapı ve iki yanındaki kulelerin kabartmaları bu kültür katına aittir. Ayrıca, mabet-saray diye anılan monumental yapıda, Hitit Çağının en görkemli yapılarından birisidir (**Lev II a,b**).

I. KÜLTÜR KATI : Alaca Höyük'teki I. kültür katı olarak tanımlanmış son safha, uzun bir dönemi içermektedir. Bu tabaka, iki safhalı Frig Çağından, Helenistik, Roma ve Bizans takiben, Osmanlı ve Cumhuriyet Döneminin ilk yıllarına kadar uzanan bir yerleşim ağına sahiptir. I. yapı katını bu açıdan ele aldığımızda, yaklaşık 2500–3000 yıllık bir süreci kapsadığı anlaşılmaktadır. Ancak, bu I. yapı katının kazılarından çıkan sonuç, en fazla Frig Dönemi kalıntılarının bize intikal ettiği anlaşılmıştır. Friglere ait bu kültür 2 safhalıdır.

⁵ Orthmann 1963: 32–39; 14–2.

⁶ Koşay 1965: s. I–16.

Höyüğün kuzey kısmına doğru 18 yy tarihlenen Osmanlı Çağına ait bazı temel kalıntılara rastlanmaktadır⁷.

VII.5. ARAŞTIRMALAR TARİHÇESİ

W.C. HAMILTON Alaca Höyüğü, o zamanki adıyla, İmat / Höyüğü bilim âlemine ilk kez 1835 yılında tanıtmıştı. 1835 yılından sonra Theodore MAKRIDY Bey'in 1907 yılında Alaca Höyük'te ilk kazmayı vurmasına kadar geçen 72 yıl içinde, 1859 'da H. BARTHA Üsküdar – Trabzon gezisi sırasında höyüğü ziyaret etmiştir. 1861'de G. PERROT, sfenksli kapı ile ikinci kapı arasındaki kısmı açmıştır. Bu araştırmacılar, daha çok kabartmalı ortostadlar üzerinde durmuşlardır. 1869'da H.G. VAN LENNEP, Höyük'te araştırmalar yapmıştır. 1881'de W. RAMSEY ve C. WILSON, 1893'de E. CHANTRE, burayı gezmişler ve özellikle açıkta duran sfenksli kapı ile ilgilenerek, çok küçük çapta kazı çalışmalarında bulunmuşlardır. 1907 yılında da Boğazköy kazısında H. WINCKLER ile çalışan Th. Macridy, sfenksli kapının önünde, on beş gün kadar kazı yaparak, bazı ortostadları açığa çıkartmıştır.

Bu gezginlerin Alaca Höyüğü tanıtımları, birçok bilim insanının burayla ilgilenmesine neden olmuştur. Macridy Bey'in 1907 deki kazısını takiben, 1910, da R.C. THOMPSON, bulduğu taş baltayı yayınladı⁸. Daha sonra, burayı ziyaret eden Chicago heyetinden H.H. Von der OSTEN, 1926'da, en bilimsel tanıtımı, kapsamlı bir şekilde yapmıştır⁹.

1907 yılında Macridy Bey özellikle, sfenksli kapı üzerinde ve kapı kuleleri önünde 15 gün kadar çalışmıştır. Araştırmaları sırasında, Alaca

⁷ Koşay-Akok 1951: s.5

⁸ Arık 1937: s.2.

⁹ Osten 1842: s.382–383.

Höyük'teki poternli (Gizli yeraltı geçiti) görmüş ve Boğazköy'dekilerle benzerliğini vurgulamıştır¹⁰. 1907 yılından 1935'e kadar Alaca Höyük'te çalışma yapılmamış ancak ünü, arkeoloji dünyasında iyice yer etmeye başlamıştır.

1931 yılında Türk Tarih Kurumu'nu kuran ATATÜRK, Ankara'da bir deneme kazısını yaptırdıktan sonra, hiç görmediği ancak kitaplardan tanıdığı Alaca Höyük'te kazı yapılmasını istemişti. Bunun üzerine ATATÜRK'ün talebi üzerine Alaca Höyük'te ilk sistemli kazı 22 ağustos 1935 günü Remzi Oğuz ARIK başkanlığında başlatılmıştır. Kazının başlangıcından kısa bir süre sonra Eski Tunç Çağı kral mezarları bulunmaya başlamıştı¹¹.

Atatürk'ün emirleriyle bir yandan ören yeri üzerindeki Alaca Höyük Köyü¹², ovaya taşınırken, 1936 yılından itibaren de ilk milli kazının başkanlığı Hamit Zübeyr KOŞAY'a verilmiştir.

Kazının ilk yıllardan itibaren Alaca Höyüğün tabakalaşması belirlenmiş ve yayınlar buna göre yapılmaya başlanmıştır. 1936 yılında 3 krali mezar daha bulunmuştur. Ayrıca 2. Kültür Çağı diye tanımladıkları Hitit Dönemine ait bol miktarda eser ele geçmiştir¹³.

1937–1939 yılları arasında yapılan kazılarda ise daha önce bulunan 4 kral mezarına ilaveten 9 kral mezarı daha bulunmuştur. Böylece bulunan Eski Tunç Çağı Kral mezarlarının sayısı 13'e yükselmiştir. Buna paralel olarak Alaca Höyük'teki kalıcı mimari eserlerden sfenksli kapı ve kule kabartmalarından sonra, Mabet-Saray diye anılan anıtsal bina, gün ışığına çıkartılmıştır¹⁴.

¹⁰ Macridy 1908:

¹¹ Arık 1937: s.51.

¹² Arık 1937: s. 14

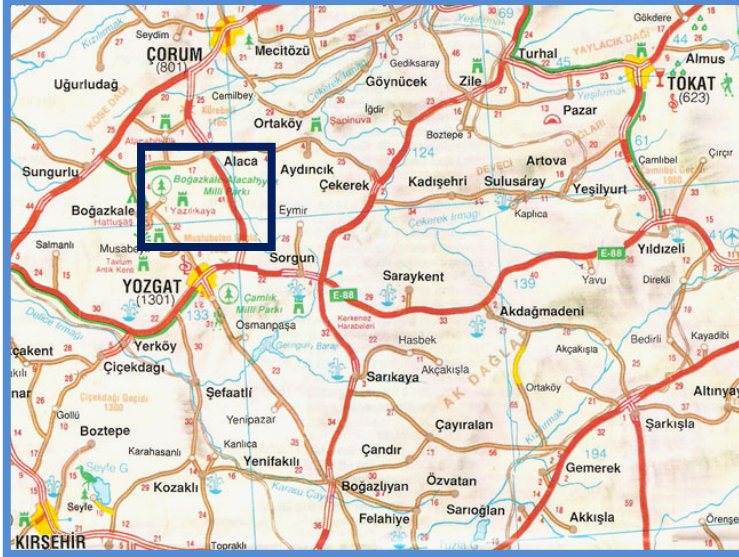
¹³ Koşay 1938: s.1–182.

¹⁴ Koşay 1951, s. 5–11.

1997 yılında itibaren Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Ankara Üniversitesi ile ortaklaşa yürütülen kazıya, Prof. Dr. Aykut ÇINAROĞLU başkanlık etmektedir.

VII.6. ALACA HÖYÜK BÖLGESİNİN COĞRAFYASI VE İKLİMSELYAPISI

Kültür kavramının çok fazla tanımı olmakla birlikte konumuzla ilgili olarak kültür için “ Bir toplumun ya da bütün toplumların birikimli uygarlığıdır” tanımlaması yapılmıştır¹⁵. Bu birikimleri oluşturan en önemli etkilerden biri de yerleşimin dolayısıyla o toplumun yaşadığı coğrafya ve bu coğrafyaya bağlı iklimsel yapısıdır.

Doğa güçlerinin hâkimiyeti, günümüz çevre kültürlerde olduğu gibi erken dönemlere ait Anadolu kültürlerinde de görülür

Alaca Höyük'ün yer aldığı coğrafi konuma

bakılacak olursa, 40°14'8"N 34°41'55"E yer alır. Alaca Höyük Çorum'a 50 km, Ankara'ya ise 210 km. mesafededir. Kızılırmak'ın, 182 km'lik kısmı Çorum ili sınırları içindedir. Kızılırmak'ın kollarından Delice suyuna Sungurlu ilçesinin en

¹⁵ Güvenç 1984: s. 95.

önemli akarsuyu Budak özü Deresi karıştır. Budak özü deresinin besleyen kollardan biri de, Alaca Höyük 'ün yanından geçen ve çeşmelerin suyu ile çoğalan Horam Özü, biraz ilerde Karakaya Özü'ne karışmakta daha sonrada Sungurlu yakınlarında Boğazköy'den inen Budaközü ile birleşerek Sungurlu'ya ve oradan da Kızılırmak'a ulaşır. Horam özü deresi ve onun meydana getirdiği vadi, Alaca Höyük'ün konumunu çağlar boyu etkilemiştir. Bu verimli alan, yıllar boyu, Alaca Höyük ve çevresinin iskanında etkili olmuştur. Klasik Çağlar'da doğu –batı ve kuzey-güney ticaret yollarının buradan geçmiş bulunduğunu gösteren izler de mevcuttur.

Alaca Höyük ve çevresinin iklimsel özelliklerini belirleyen ölçümler, (D)evlet (M)eteoroloji (İ)stasyonları (DMİ) ve (D)evlet (S)u (İ)şleri (DSİ) tarafından işletilen (M)eteoroloji (G)özlem (İ)stasyonlarında (MGİ) yapılmaktadır. Meteoroloji istasyonlarının konumları Hidroloji Bulduru Haritasında (Harita1), karakteristik bilgileri Tablo 1'de verilmiştir.

Alaca Höyük'ün deniz seviyesinden yüksekliği 1076 m'dir. Alaca Höyük, İç Anadolu step iklimi ile Karadeniz Bölgesi iklimi arasında geçiş bölgesi etkisi altındadır. Genellikle, yazlar sıcak ve kurak, kışlar ise soğuk ve kar yağışlıdır. İlkbahar mevsimi kısa, sonbahar mevsimi ise uzun sürer. En sıcak aylar, Temmuz ve Ağustos, en soğuk aylar ise Ocak ve Şubat aylarıdır. Alaca Höyük, kot ve enlem bakımından en yakın sıcaklık gözlemi Alaca (DMİ) meteoroloji istasyonudur. Alaca MGİ'nin aylık ortalama sıcaklıkları Tablo 3' de verilmiştir. Ortalama sıcaklığın en düşük olduğu ay -1,4 °C ile Ocak ayı, en yüksek olduğu ay 20,2 °C ile Temmuz ayıdır. Alaca MGİ'de gözlenmiş maksimum ve minimum

sıcaklıklar tablo 4ve Tablo 5’ de verilmiştir. Gözlem periyodunda en düşük sıcaklık -31,2 °C ile Şubat–1985, en yüksek sıcaklık 41,7 °C ile Temmuz 2000 tarihinde ölçülmüştür¹⁶.

Yağışlı günlerin sayısı bölümlere göre ortalama 68–108 arasında değişirken kar örtülü günlerin sayısı da 21–63 arasında değişiklik göstermektedir¹⁷. Bölgenin bazı bölümlerinde bu oranlar çoğalmakta, karla kaplı günlerin sayısı 125’i bulmaktadır¹⁸.

Alaca Höyük civarında 3 adet yağış gözlemi yapan MGİ vardır. Hitit barajı sahası yağış alanında etkin olan meteoroloji istasyonu thissen poligonuna göre Alaca MGİ ‘dur. Hitit barajı Thissen poligonu Harita 2 ’de verilmiştir. Alaca (DMİ) MGİ’nin aylık toplam yağışları Tablo 2’ de görülmektedir. Alaca MGİ’de 1958-2006 periyodunda yıllık toplam yağış 388,3 mm dır.

Ardıçlık, Çamlık vs. gibi mevkii adlarına bakıldığında, bu alanların eskiden ormanlık olduğu anlaşılmaktadır. Günümüzde bu alanlar, çıplak dağ ve tepeler görünümündedir. Höyüğün çevresindeki bu ormanlık olduğu düşünülen alanlarda yapıla tahribata rağmen, Höyük ve Gölpınar denilen mevkii oldukça yeşillik ve bereketli alanlardır¹⁹. Bölgenin ekolojik (Çevreyle ilgili) yapısının Hitit Döneminden bu zamana oldukça değiştiğini de belirtmek gerekir.

Hititler Devri Anadolu’sunun çok daha ormanlık²⁰ ve çok daha fazla yağmur aldığı, fakat günümüze gelinceye kadar erozyon, tarımsal alan kazanma,

¹⁶Çınaroğlu, Çelik 2009; baskıda

¹⁷Dewdney 1971: s.35–44.

¹⁸Dewdney 1971: s.42.

¹⁹Arık 1937: s. 10.

²⁰KBO 10 20 II 27–31, KUB 10 91 II (Carter 1962: s. 26 v d).

inşaat faaliyetleri ve yerleşim alanlarının yatay genişlemesi gibi sebeplerle, bu özelliklerini kısmen yitirdiği anlaşılmaktadır²¹.

Hitit metinlerine dayanarak Hititlerin ne tür doğa olayları ile karşılaştıklarını anlamak mümkündür. Buna göre: yağmur, sel baskını, yer kayması²², kuraklık, don, deprem gibi felaketlerle karşılaştıkları bellidir. Bu sebeple, konumuzun bir bölümünü teşkil eden Hitit Barajının inşasına neden olan doğa olaylarından da bahsetmek uygun olacaktır.

İç Anadolu topraklarının çok verimli olmaması ve sert iklim koşulları yanında dar vadi tabanları, delta ve ovalarla yamaçta yer alan tarlalar dışında, suni sulamaya dayalı bir sistemin oluşmasına imkân vermeyen coğrafi yapısı, yağmurun önemini ortaya koymaktadır. Bu sebeple Hitit metinlerinde, yağmur yağması için duaların yer aldığı, pek çok çivi yazılı tabletlerde bulunmaktadır²³. Büyük felakete sebep olan kuraklık konusu, Telipinu'nun kaybolmasını anlatan mitolojik metinde de işlenmiştir²⁴.

Aşırı yağışların ya da nehirlerin yatağını değiştirmesi sonucunda gerçekleşen sel baskınlarına, Hititlerin de maruz kaldığı, yazılı belgelerden bilinmektedir. Bu konuda fırtına tanrısının kült merkezi olan Nerik'in su baskınına uğradığı ve III. Hattuşili tarafından kurtarıldığını anlatan bir yazılı metin mevcuttur²⁵.

Yukarıda bahsedilen coğrafi konumun yarattığı etkiler, Hitit inancında, tanrıları memnun etmek ya da memnun edememek olarak ilişkilendirilmiş, belli

²¹ Deighton 1982: s. 1–8.

²² Ünal 1977: s. 447–472.

²³ Ünal 1977: s. 427–428

²⁴ Macqueen 1959: s. 174–175; Ünal 1977: s.430–431; Hoffner 1990: s.14–20.

²⁵ Haas 1970: s.7; Ünal 1977: s. 429–430,

mevsimsel dönemlerde yapılan kutlamalarla, tanrılara adak ve sunumlarda bulunulmuş, ülkenin refahı için dua edilmiş ve bunun sonucunda tanrının vereceği cezadan korunmanın yolları aranmıştır.

İklimsel yapısının dışın da bu bölgenin genel jeolojik yapısının da incelenmesi gerekir. Bu güne kadar Çorum'da Hitit Bölgesi alanlarının genel jeolojik yapısı araştırılmıştır. Kazı kurulumuz jeologları ise yalnızca Alaca Höyük'ün jeolojik ve jeofizik konumlarını detaylı olarak irdelemişlerdir.

Bu açıdan bakıldığında Hitit yerleşim alanlarının büyük kesimi, kalsiyum karbonattan oluşmuş tortul bir kayaç olan kireçtaşı ile kaplıdır. Yağmur sularının özellikle de yer altı sularının kalsiyum karbonatı eritmesiyle oluşan yüzey şekli türüne de **karst** (Karbonat içeren kayaçların sular tarafından eritilerek boşluklar oluşturması.) adı verilmektedir. Bu özel yüzey şekli, tortul kayaçlar arasında akan suların açtığı yarıklarla ortaya çıkmaktadır. Bu oluşum yer aldığı arazilerdeki zemin, düzensiz halkalar biçiminde dolin ya da obruk denen kapalı çukurlarla delik deşik haldedir. Yer altı suları, genişlettikleri çatlaklardan sızarak düdenler ve sarkıtların yer aldığı mağaralar oluşturur. Su geçirmeyen bir düzeye rastlayınca, bir yeraltı ırmağına dönüşerek akan sular, dağ kütlesinin çevresindeki bir noktadan bir kaynak biçiminde yeryüzüne çıkar²⁶. Anlaşıldığı gibi kireçtaşının sünger gibi porözlü yapısı gereği su, bu deliklerden kolaylıkla sızma imkânı bulmakta, böylelikle fazla bitki örtüsünün bulunmadığı alanlarda boşluklardan yeryüzüne çıkabilmektedir.²⁷ Dolayısıyla kar ve yağmur suları da daha çabuk olarak yeraltına geçebildiğinden bu doğal drenaj sonucunda yağmurun etkisi başka kaya oluşumları gösteren bölgelerdeki kadar fark edilir olmamaktadır.

²⁶ Omnis 1991: s.1481–1482,1546.

²⁷ Deighton 1982: s.3.

Yukarıda da bahsedildiği gibi fiziki coğrafya ve o coğrafyanın oluşturduğu Őartlar, toplumların kültürlerini doğrudan etkilemiştir. Doğa olayları geçmişte ve günümüzde olduğu gibi kültürlerin inanç sistemlerinin belirleyicisi olmuştur. Doğa olaylarını dinsel bir etki olarak yorumlayan Hititler, bu olayları birer işaret olarak kabullenmiştir. Oluşan bu doğa olaylarını ise tanrıların ödüllendirmesi ya da cezalandırması olarak yorumlamışlardır.

1. III. KÜLTÜR KATI (ESKİ TUNÇ ÇAĞI)

Eski Tunç Çağını temsil eden bu kültür katının hafirleri tarafından, dört safhalı olduğu ileri sürülmüştü (8–5 katlar). Önceki yayınlarda “Kalkolitik” dönem olarak tanımlanmış (13–9) katmanların W. Orthmann tarafından Eski Tunç I olduğu ileri sürülmüştür. Bu görüşle bakılacak olursa Alaca Höyük Eski Tunç Çağı kültür katı 13–5 yapı katlarından oluşması gerekecektir.²⁸

Alaca Höyük ününü, Eski Tunç Çağı ile Hitit Dönemleri kalıntıları ve buluntularıyla kazandığı bilinmektedir. Özellikle, 1935’de başlayan kazının ilk yıllarından itibaren, açığa çıkartılan Eski Tunç Çağı prens ve prenses mezarlarındaki ölü hediyeleri, günümüzde de tek olma özelliğini korumaktadır²⁹.

Alaca Höyük Eski Tunç Çağı tabakalarında, kral mezarları sahiplerinin ikametgâhları olabilecek yapılara rastlanılmamıştır. 1997 yılında başlayan yeni dönem kazıları da bu görüşe katkıda bulunamamıştır. Ancak, Alaca Höyük’te 13 tane Eski Tunç Çağı prens ve prenses mezarlarından şu anda yapay olarak sunulan altı mezarın, Kültür ve Turizm Bakanlığınca onarımına karar verilmesi üzerine **(Lev. IV a,b)** 2007 yılında onarım alanındaki Eski Tunç Çağı katmanları araştırılmıştır.

²⁸ Orthmann 1963: 32–39

²⁹ Çınaroğlu ve diğerleri 2008: baskıda

1.1. MİMARİ BULUNTULAR ve KÜÇÜK ESER BULUNTULARLA MİMARİNİN DEĞERLENDİRMESİ

Alaca Höyük Eski Tunç Çağı Kral Mezarlarının sanal olarak ziyaretçiye sunulan altı tanesinin Kültür ve Turizm Bakanlığınca onarımına karar verilmesi üzerine bu mezarlık alanında kazı çalışmaları yapılmıştır (**Harita 4**). Alaca Höyük'te bu alanda yapılan yeni dönem kazıları sonucunda, henüz işlevi belli olmayan bir yapıya ait duvarlar açığa çıkartılmıştır.

Açığa çıkartılan bu kalıntılar Eski Tunç Çağı yapısının iki odasına aittir. Bu alanda 3 safhalı yapı kalıntısı ele geçmiştir.

Bunlardan en üstte olan 1. safhadaki yapının duvar kalıntılarının çok küçük bir kısmı korunabilmiştir ve her hangi bir mimari bütünlük sağlanamamıştır (**Lev V b**). Bu yapının hizasında Eski Tunç Çağı III sonlarına tarihlendirilen benzerini Külluoba³⁰ kazılarlarından gördüğümüz küçük bir gaga ağızlı testicikle beraber sepetkulplu çaydanlık ele geçmiştir. Ayrıca 2 adet idol (**Lev VII a,b**) ve bir adet de boğa figürüne bulunmuştur.

Gaga ağızlı tek kulplu testicik, uzun boyunlu, yuvarlak gövdeli, dibe doğru karın bölgesinde bir keskinlik oluşturulmuştur. Düz diplidir. Siyah hamurlu ve cam gibi parlak perdahlıdır (**Lev VI b**). Siyah hamurlu ve parlak perdahlı seramikler Orta Anadolu ve Orta Anadolu'nun kuzeyinde, Düdartepe II. kültür katı³¹, Kavak-Kaledoruğu³², Ahlatlıbel³³, Karaoğlan³⁴, Alaca Höyük³⁵, Maşat

³⁰ Efe 1994: s.19, no: 3, no: 57, fig. 14 (57) , s.15 dipnot 37: Efe-Ay 2000: s.50–51 Pl(8) 2, s.72–73 Pl 22 (1,8)

³¹ Özgüç 1943: s. 399; Kökten-Özgüç T.-N 1945: s. 376

³² Özgüç 1943: s. 415

³³ Koşay 1934: s. 48–49

³⁴ Arık 1939: s. 30–31

³⁵ Koşay 1951: s. 40 v.d res.23

Höyük³⁶, Kastamonu-Kınık³⁷ gibi önemli erken Tunç Çağı yerleşimlerinden iyi bilinmektedir. Benzer örneklerini Alaca Höyüğün geçmiş döneme kazılarında bulunmuştur ve Eski Tunç Çağı'nın 5 yapı katına tarihlendirilmiştir³⁸.

Bu alanda ele geçen dışa çekik ağız kenarlı, yuvarlak gövdeli ve düz dipli fincan siyah renkte astarlı ve cam gibi parlak perdahlıdır. Gövde üzerinde tırnak baskılı bezeme ve üç tarafında kabartı bezemeler mevcuttur (**Lev VI f**). Form olarak benzer örnekleri Beycesultan VII ve XVI tabakada³⁹ Beytepe⁴⁰ yüzey araştırmaları sırasında, Alaca höyük geçmiş dönem kazılarında III kültür katının 5 ve yapı katında ve B.A. mezarında⁴¹, Alişar 14T 'de⁴², Poliochni IIB⁴³ vardır.

Sepetkulplu çaydanlık 2007 yılı kazı sezonunda Eski Tunç Çağı tabakasında, bir yapı içerisinde ele geçmiştir. Şişkin karınlı ve yuvarlak diplidir. Kabın gövde ve kulp ile ağız kenarının bağlandığı kısmında çiftli kabartı bezemeler mevcuttur(**Lev VI a**). Bu kapla beraber yarım kiloya yakın fermente olmuş buğday kalıntısı ele geçmiştir. Tarsus / Gözlükule'de⁴⁴, Polatlı'da⁴⁵, Yortan'da⁴⁶ bulunan eserlerle yakın benzerlik göstermektedir. Bu kap formu, Eski Tunç Çağın'dan sonra II. Bin'de de yoğunlukla kullanılan türdedir. Acem Höyük III. yapı katında⁴⁷, Kaniş – Karumu Ia katında⁴⁸ ve Alaca Höyük IV yapı katında⁴⁹ da bu türden sepetkulplu çaydanlıklara rastlanmıştır.

³⁶ Emre 1979: s. 6, lev VII-1-2; şek. 1-9: 1996: s. 8-9, fig X-1

³⁷ Çınaroğlu-Çelik 2006: s. 8-9

³⁸ Koşay 1951: lev XCVI-Pl. XCVI

³⁹ Mellaart 1962: s.147,Res. Lev. 24 no 9, s.146; s.227. Lev. 56, no.2, s.226.

⁴⁰ Mellaart 1963: s. 222, Res. 12,7.

⁴¹ Koşay 1951: s.146; 1966, s.203, s.145; 1944, .93 Lev. LXXII, s.96, Lev LXX, . 9, Al.a.132; Orthmann 1963: Lev. 44, 11/43

⁴² Osten 1937: s.176, Lev. VIII no.c. 914 Res.168 no. c 914.

⁴³ Brea 1964: 565, Lev. XL, b.

⁴⁴ Goldman 1956: s. 146 Res. 361-273

⁴⁵ Lloyd 1951: s.48, Res 11.

⁴⁶ Hutchinson 1933: s.214; Orthmann 1966: s. 12, Res. 5, 35.

⁴⁷ Emre 1966: s.74

⁴⁸ Özgüç1959: s.48, Şek.56 Lev. 28, 3.

Alaca Höyük Eski Tunç Çağı krali mezarlarında bulunan plastik sanat eserlerinin benzerleri, höyükteki kazılarda bulunamamıştır. Özellikle geyik ve boğa standartlarındaki anatomik yapıya bakınca, Eski Tunç Çağında Anadolu'da çok güzel heykellerin bulunması beklenmektedir. Ancak, özellikle Anadolu Eski Tunç Çağı şehir kazılarında çok sayıda figürünler ve idoller bulunmuştur⁵⁰.

Alaca Höyüğün geçmiş yıllarda açığa çıkartılan idolleri uzun başlı ve keman biçimli gövdesi ile Beycesultan'ın mermer idolleri tipinde üretilmiştir⁵¹.

2007 yılı kazı sezonunda Eski Tunç Çağı yapısı içerisinde 2 adet idol ele geçmiştir. Bu idollerin bezerlerini Erken Tunç Çağ III evresine tarihlendirilen bu idolün başı ve boynu tahrip olmuştur. Çıktınlı omuzlu, ince belli, gövdesi üzerinde göğüsler yuvarlak çukur şeklindedir ve u şeklindeki bir alanda kadınlık organı yaratılmıştır (**Lev. VII b**). Alaca Höyük'te yeni dönem kazılarında ele geçen bu örneğin en yakın benzerlerini Erken Tunç Çağı III tarihlendirilmiştir. Benzer olan bu idollerin buluntu yerleri Koçumbeli⁵² Ahlatlıbel⁵³ Etiyokuşu⁵⁴ ve Alaca Höyüğün geçmiş dönem kazılarında görmekteyiz⁵⁵.

Eski Tunç Çağ'ında çok sık görülen ve oyuncak olarak da yorumlanan pişmiş topraktan yapılmış 2 adet oyuncak idol bulunmuştur (**Lev. VII a**).

Bu yapının içinde buluna küçük eserlere göre değerlendirecek olursak Gaga ağızlı testicik, sepet kuplu çaydanlık ve bulunan idollerin tarihlenmeleri dikkate alındığında bu yapının Eski Tunç Çağı'nın son safhalarına, Alaca Höyüğün 5. yapı katına ait olduğu düşünülebilir.

⁴⁹ Koşay – Akok 1966: s. 39, Lev. 15 i. 312

⁵⁰ Çınaroğlu ve diğerleri: 2008, baskıda

⁵¹ Lloyd-Mellaart 1962: res. F-1

⁵² Bilgi 1972:s.494-496.

⁵³ Kulaçoğlu 1992: fig. 85

⁵⁴ Koşay 1940: şek.81

⁵⁵ Koşay 1938: s. 135-136, lev. CVI

2. safhada ele geçen mimari buluntular 2 odadan oluşan bir yapı grubudur. Bu yapının temel kalıntıları çift sıra taştan yapılmıştır. Bu taşlar 30–40 cm boyutlarında olup düzeltilmeden doğal şekilleriyle kullanılmışlardır. Taşların arası toprakla doldurulmuştur. Odaların boyutları I no'lu odanın boyutu 5 m x 3 m, II no'lu odanın şu anki boyutu ise 4 m x 2 m'dir (**Lev. V a**).

Bu mimari safhada bir pedestal kaideli çanak, üç adet çömlek, içerisinde bir adet çanak bulunan büyük boyutlu bir küp, ele geçmiştir.

2007 yılı kazı sezonunda Eski Tunç Çağına tarihliye bileceğimiz bir yapı içerisinden pedestal kaideli içe çekik ağız kenarlı kızıl kahverengi hamurlu bir çanak ele geçmiştir (**Lev VI g**). Bu kabın benzerlerini Yazır Höyük kazılarında⁵⁶ Alaca Höyük'ün geçmiş dönem kazılarında⁵⁷, Poliochni III' de⁵⁸, Çıradere' de⁵⁹ yüzey araştırması sırasında ve Horoztepe kazılarında⁶⁰ bir parça olarak ele geçmiştir.

Eski Tunç Çağı yapısı içerisinden üç adet çömlek ele geçmiştir. **Lev VI d** deki çömlek, dışa çekik ağız kenarlı uzun gövdeli, omzu üzerinde tırnak bezemeleri mevcuttur. Gövdenin bir kısmında da kabartma bezeme vardır. Benzeri, Alaca Höyüğü'nün kuzeyinde Samsun Kavak'-Kaledoruk'unda⁶¹, rastlanılmıştır. Bir diğer çömlek ise çömlek, basit ağız kenarlı yuvarlak gövdeli ve düz diplidir. Omzunun dört tarafında kabartı bezemeler bulunmaktadır.

⁵⁶ Temzier 1960: s.163 Lev. XLVIII, Lev.13.

⁵⁷ Koşay 1951: s.144, Lev. XCVII, Res. 1, Lev XCVII, Res. 2; 1966, s. 206. Lev 139, Lev. 48.

⁵⁸ Brea 1964: s.530, Lev CVIII, e.

⁵⁹ Orthmann 1963: s.171, Lev. 92, 33/02, 33/01.

⁶⁰ Özgüç 1958: s.61, Res. 115, s.35.

⁶¹ Orthmann 1963: s.155, Lev.68, 18/11

Paralellerinin Alişar 12M⁶²,Horoztepe Kazılarında⁶³ , Ernis'te ⁶⁴ , Pulur 3m⁶⁵ de vardır.

Bu durumda bu tip kapların Eski Tunç I'den itibaren kullanıldığını söylemek mümkündür.

Bu odalardan birincisinde 2 adet fırın tespit edildi. Bu iki fırın tam olarak ele geçmemiştir. Tahrip olan iki fırının tabanı seramik döşeli ve üzeri kalın sıvayla kaplıdır. Bu fırınlardan biri iyi korunmuştur (**Lev VIII a**)

3.safhadaki yapının ise tek sıra halinde bir duvarı açığa çıkartılmıştır. İçinde çok sayıda çanak çömlek parçası bulunmuştur. Bu yapı safhasında bulunan fırın sağlam olarak ele geçmiştir. Korunan fırının çapı ise 1.20 cm olup tabanı taş döşeli ve üzeri ise kalın bir sıvayla kaplıdır. Fırının hemen yanında yanmamış iri kalas kalıntıları bulundu. Bu fırının tabanı kuzeyden güneye doğru eğimlidir. Bu da bize maden ergitme işinde kullanıldığını gösterebilir. Çıkartılan bu üç fırın farklı mimari safhaları içermektedir Fakat aynı özellikler görülür. Fırınlara benzerleri Kastamonu –Kınık Kazılarında⁶⁶ tespit edilmiştir. Buna paralel olarak fırının çevresinde üç adet demir obje bulunmuştur (**Lev VIII b,c,d**) . Bu eserlerden de anlaşıldığı üzere söz konusu fırın demir ergitme işleminde de kullanılmış olabilir. Dolayısıyla Alaca Höyük Kral mezarlarında ele geçen üç adet altın kaplamalı demir hançerlerin Alaca Höyük'te yapılmış olabileceğinin göstergesidir. Bunlara ek olarak bugün Anadolu Medeniyetleri Müzesinde

⁶² Osten 1937: s. 78, pl VII, no. e. 2102

⁶³ Orthmann 1963: s. 156, Lev.69, 20/08; Özgüç 1958: s.61, Res.69, s.34, s.51, Lev. XV,7.

⁶⁴ Burney 1958: s. 182,Res.183n.87.

⁶⁵ Koşay 1964: s.80, Lev. LXIV, s.65 Lev. XXXIII, P.65.

⁶⁶ Çınaroğlu,-Genç 2005:s.7

korunmakta olan iki adet demir parçasının da aynı anlama geldiğini söylemek doğru olacaktır⁶⁷.

Odaların içinde yukarıda değindiğimiz fırın ve demir eser parçaları dışında bol miktarda seramik parçaları yanında sağlam kaplarda bulunmuştur.

Bu yapı katında 4 adet pişmiş topraktan yapılmış maşrapa açığa çıkartılmıştır. Kahverenginin farklı tonlarında astarlı bu maşrapalardan birinin gövdesi üzerinde, tırnak bezeme mevcuttur. Benzer bezemeli eserler, Poliochni IV tabakada⁶⁸, Thermi 'de⁶⁹, Tarsus / Gözlükule B.A. III tabakada⁷⁰, Alişar 13 T tabakasında⁷¹, Alaca Höyük III. kültür katında, Boğazköy'deki Çıradere'de yüzey çalışmaları⁷² sırasında ele geçmiştir⁷³. Bu formdaki ve bezemedeki kapların Eski Tunç Çağı boyunca kullanıldığı anlaşılmaktadır.

I. no'lu odanın içinde bulunan İçe çekik ağız kenarlı oldukça sığ tek kulplu minik bir çanağın (Lev. VI e) Benzeri, Karataş / Sema Höyük'te⁷⁴ ele geçmiştir.

⁶⁷ Anadolu Medeniyetleri Müzesinde deposunda bulunmaktadır. Al. g 301 / Al. g 78 /Al. e 41

⁶⁸ Brea 1964: Lev. 482, 402,227.

⁶⁹ Lamb 1936: s.100, Res 26,1, Lev.75 Lev. VIII, no 24; Lev.102, Res.26 Lev.75p 1 XXXV Lev. VIII, no 58; s.120 Lev. XXXVI,360.

⁷⁰ Goldman 1956: s.141 Res. 358 no 459.

⁷¹ Osten 1937: s.176, Lev. VIII; s.177 Lev. VIII.

⁷² Orthmann 1963: s.172 Lev 33/22.

⁷³ Koşay 1951: s.145, Lev. CII, Res.7, Al. .c. 565; 1966, s.203 Lev. 139.

⁷⁴ Mellink 1965: s.244; 1966, s. 249.

2. II. KÜLTÜR KATI

Alaca Höyük'te kalıcı mimarlık kalıntılarının en görkemlilerinden olan sfenksli kapının yol verdiği (?) mabet-saray binası, II. Kültür katına aittir (**Lev II a,b ; Çizim 2**). II. Kültür katı M.Ö. II. Binin başlarından M.Ö. I. bine kadar geçen süreyi kapsamaktadır. Bu kültür katı kendi içinde 3 yapı katı ile temsil edilmektedir. Bunlardan 4. yapı katı M.Ö. II. Binin ilk çeyreğine 3a ve b Eski Hitit Dönemine II. Yapı katı ise Hitit İmparatorluk Dönemine aittir (**Tablo II**).

Dr. Hamit Zübeyr Koşay'a göre, şehrin ana girişinden başlayan ve dini konuları içeren kabartmalı ortostadlar ile Boğazköy mabetlerinde görülen benzer plan özellikleri de dikkate alınması gerekir. Ayrıca, Koşay, mabet-saray kazılarında, özel evlere ait olduğunu gösteren her hangi bir belgenin bulunmaması nedeniyle, yapının, dini bir amaç için kullanılmış olabileceği görüşünü ileri sürmektedir⁷⁵. Koşay'ın 1940–48 raporunda öne sürdüğü bu görüş, Sedat Erkut'un düşüncesiyle örtüşmektedir.

E.CHANTRE Sfenksli kapının ilk planını 1893'de çizmiştir. Daha sonra, Alaca Höyüğe gelen M. Perrot'un yaptığı çalışmalar, E.Chantre'in yapmış olduğu planına işlenmiştir. Bu bilgilerin ve çizimlerin tümü Macridy tarafından 1908 yılında bir araya getirilerek yayınlanmıştır⁷⁶. Alaca Höyüğün keşfiyle birlikte yapılan bu çalışmalar sırasında, sfenksli kapının dışında ve sağ kule önünde yer alan, kare şeklinde bir mekânın bulunduğu anlaşılmıştır. İçinde su biriktirme ve akarı bulunan bu yapının temellerinin gayet düzgün taşlardan örüldüğü Macridy'nin yapmış olduğu planda görülmektedir. ⁷⁷(**Çizim 3**) O dönemlerde, amacının ne olduğu bilinmeyen bu yapı 1935 yılı kazı çalışmaları başladığı

⁷⁵ Koşay 1951: s. 11.

⁷⁶ Erkut 1994:s.141 v d.

⁷⁷ Macridy 1908: s.23.

zaman, hala işlevine devam etmekteydi ve köylüler tarafından “Yunak” adıyla anılmaktaydı. Ancak aynı yıl, kazı heyeti köye yeni bir yunak yaptırarak söz konusu mekân “... Sfenksli kapı önünde her türlü temizliğe ve tetkike gem vurduğu...”⁷⁸ gerekçesiyle ortadan kaldırılmıştır⁷⁹. Bu yunak için Macridy Bey’in yayınında, modern terimini kullanmıştır. Çünkü o dönemlerde bu yunak köylüler tarafından kullanılmaktaydı⁸⁰.

Macridy’nin eserinde belirttiği gibi bu yunağın köylüler tarafından yapıma olasılığı da mevcuttur. Ancak, Hititologlara göre yazılı kaynaklarda belirtilen mabetlerin giriş kısımlarında bulunan ve Giş gazziduri olarak adlandırılan böyle bir yapının burada bulunması gerekmektedir. Alaca Höyüğün coğrafi yapısına bakıldığında, höyüğün dört tarafında akarsuların bulunduğu görülmektedir. Bu çeşmelerin suyunun, Hititler döneminde getirildiği bilinmektedir. Bu kaynaklardan birisi kaldırılan yunağın suyuydu. Bu su sfenksli kapının sağ yanında kapıya biraz daha uzak bir mesafeye yerel belediyece taşınmış ve günümüzde de akmaya devam etmektedir⁸¹.

Alaca Höyük’ün baş tanrıçası Hitit Panteonundaki (Tanrılar topluluğunun) , Arinna’nın güneş tanrıçasının kentidir⁸². Arinna kenti, bugün olduğu gibi, Hitit Döneminde de, şehrin girişinde yer alan pınarı ile ünlüydü ve adını da buradan almış olduğu görüşü belirtilmektedir..

Günümüzde de olduğu gibi, kutsal alanlara girmeden önce temizlenmek dinsel bir olgudur. Hititologların belirttiği bu yapının Alaca Höyük’te artık görülmeyen bu yunak yapısı olma olasılığı mevcuttur, Bu türden mekanların

⁷⁸ Arık 1937,s.14 v d.

⁷⁹ Erkut 1994,s.141.

⁸⁰ Macridy 1908, s.23.

⁸¹ Erkut 1994 s.141.

⁸² Erkut 1992,s.165.

Hititler Döneminde mabet-sarayın giriş kısmında bulunması gereken zorunlu bir yapı olduğu düşünülmektedir.. Hitit Çağındaki kullanım amacı ile 1935 yılında Alaca Höyük'lülerin kullanım amacı, işlev ve özellikleri açısından, birbirine tam uymaktadır. Hititler Devrindeki adıyla GIŞ gazziduri, Alaca Höyük'te "Yunak-arınma, yıkanma yeri" adı verilen mekânla tam benzerlik gösterdiği Sedat Erkut tarafından ileri sürülmektedir.⁸³ Ancak böyle bir yapıyı bu kadar gösterişli bir Hitit kapısının önünde yer alması biraz düşündürücüdür.

Hititlerin Boğazköy'den sonra en önemli kült kentinin Alaca Höyük olduğunu düşünmek her halde yanlış olmasa gerektir. Bilindiği gibi, Arinna'nın baş tanrıçası Arinna'nın güneş tanrıçasıdır⁸⁴. Bu tanrıça, Boğazköy çiviyazılı kaynaklarında adı en çok geçen tanrıçadır ve siyasi antlaşmalarda tanık olarak gösterilen yemin tanrıları listelerinde göğün güneş tanrısı ile birlikte daima ilk sırada yer alır. Ayrıca, Yazılıkaya'da baş tanrıça olarak görülen ve hiyeroglif lejantına göre Hurri tanrıçası *Hepatu*⁸⁵ olan tanrıçanın, Hitit Ülkesindeki karşılığın aşağıda görüleceği gibi Arinna'nın güneş tanrıçası olduğu bilinmektedir⁸⁶. Arinna'nın güneş tanrıçası ile ilgili en güzel bilgiyi, III. Hattuşili'nin eşi Puduhepa'nın bir dua metni olan KUB XXI 27 I'den ediniyoruz⁸⁷. Tabletın 3. satırından itibaren;

3 Arinna'nın güneş tanrıçası, sahibem, sen bütün ülkelerin kraliçesisin,

4 Sen kendine Hatti Ülkesinde Arinna kentinin güneş tanrıçası adını taktın

⁸³ Erkut 1994 s. 142.

⁸⁴ Erkut 1992,s.159.

⁸⁵ Güterbock 1975, s.167,171.

⁸⁶ Erkut 1992,s.159

⁸⁷ Lebrun 1980, s.329; Goetze 1957,s.137.

5 Ayrıca sedir ülkesi yaptığın (Ülkede)

6 Kendine Hepat adını koydun

7 Ben Puduhepa ise, eskiden beri senin hizmetkârımın.

Hitit Dünyasının en ünlü ve güçlü kraliçesinin (III. Hattuşili'nin eşi) ifadesine göre, Arinna'nın güneş tanrıçası ile tanrıça Hepat aynı kutsal varlıktır. Bu belge ile Arinna'nın güneş tanrıçası ile Tanrıça Hepat'ın aynılığını ortaya koymaktadır⁸⁸.

Hititologların yaptığı bu açıklamalarla birlikte bu derece önemli olan bir tanrıçaya ait kentin de, Hitit dünyasında önemli bir yere sahip olması gerekmektedir. Arinna kentinin lokalizasyonunun yapılabilmesi hem yazılı vesikalara hem de arkeolojik belgelere dayandırılarak Hitit Çağına ait yerleşim yerlerine bakılacak olursa Boğazköy'den sonra en görkemlisi muhakkak ki Alaca Höyük'tür⁸⁹.

Yukarıda arkeolojik belgeler ve yazılı vesikalar ışığında açıklamaya çalıştığımız mabet-saray binasının, Koşay tarafından mabet olarak yorumlanmıştır. Buna karşı, bu konuda farklı bir görüş ileri süren Dr. R. Naumann'a göre; yapının Boğazköy Aşağı Kale avlusuna benzerliği ile daha çok, kuzey kısmında bir saray tapınak ya da tapınma odası olan bir saray olarak nitelendirilmesi gerektiğini ileri sürmüştür.⁹⁰ Alaca Höyük'te mabet-saray diye tanımlanan yapının işlevi bu açıklamalar doğrultusunda kutsal bir mekân olması olasılığını arttırmaktadır

Tapınma mekânları her dönemde ve uygarlıkta o toplumun en önemli unsurlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla beraber, yakın geçmişe

⁸⁸ Erkut 1992, s.159-160.

⁸⁹ Erkut 1992, s.160.

⁹⁰ Naumann 1975: s. 411.

ait dini mekânların işlevleriyle ilgili yorumlar çoğu zaman, daha kolaylıkla yapılabilir. Ancak, kökleri uzak geçmişe dayanan dini mekânlarda ise, ne gibi tapınma ritüellerinin uygulandığına dair izleri tespit etmek, kolay olmamaktadır. Bunun için elimizde mevcut olan arkeolojik ve filolojik verilerin yorumlanması tek dayanağımızdır. Öncelikle, Hitit Dönemine tarihlendirilen “Mabet-saray” yapısı esas konumuz olan yeni dönem kazılarında açığa çıkartılan mimari için temel teşkil etmiştir.

Mabet-saray binası, bütünüyle, höyüğün o günkü topografyasına uyarak, güneyden kuzeye doğru, kademeler oluşturacak şekilde inşa edilmiştir. Bu nedenle yapının orta avlusu da kuzeyden güneye doğru meyillidir. Mabet-Sarayın orta avlu çevresinde yer alan odalar ya da magazinler arasında da, Hitit mimarisinin özelliği olan asimetri, vardır (**Lev II b**).

Mabet-Saray’ın girişi tahrip olduğundan, tam bir plan çıkarmak mümkün olamamıştır. Ancak, mevcut giriş ile sfenksli kapı arasında, en az bir metre seviye farkı ve 22 derecelik sapma mevcuttur⁹¹. Bu nedenle, sfenksli kapı kule kabartmalarıyla mabet-sarayın çağdaşlığını öne sürülmesi şimdilik mümkün değildir. Antrede mevcut iki kanatlı en az üç kapıya ve binanın konumuna bakıldığı zaman, hem mabet hem de saray izlenimi vermektedir. Yapının kuzeyinde dağınık bir şekilde ortaya çıkartılmış çok sayıdaki büyük ortostadlar dikkate alındığında binanın odak noktasını Boğazköy büyük mabette olduğu gibi kuzey bölümü olmalıdır (**Lev III a**).

1907’den 2007 yılına kadar aralıklarla süren 100 yıllık kazı süreci içinde, en önemli buluntulardan bir tanesi de, Hitit Dünyasına ait tek heykelin, gün

⁹¹ Koşay 1941: s.3

ışığına çıkartılmasıdır. 2.10 cm yüksekliğinde ve kalınlığı 1.50 cm. arasında değişen bu mermer heykel, elleriyle göğüslerini tutan bir tanrıçaya ait olmalıdır. Bu da, işlevi henüz tam olarak anlaşılamayan mabet-saray binasına ışık tutacak nitelikte bir sanat eseridir. 2007 yılında bu heykel, eski müze binası bahçesinden alınarak, ören yerinde, ziyaretçilerin görüşüne sunulmak üzere, kazı heyetince taşınmış ve ören yerinin girişine dikilmiştir⁹² (**Lev III b**).

⁹² Koşay-Akok 1973: s.19 Lev. XLI.

2.1. MİMARİ BULUNTULAR

Alaca Höyük'te 4. yapı katı bir başka deyişle M.Ö. III. binden II. Bine geçiş çok zayıftır. Geçmiş yıllarda yapılan kazılar sonucunda 4. yapı katına ait resmi hizmete yönelik bina kalıntısına rastlanmamıştır⁹³. Bu tabakada özel ev tipi gösteren yapılar açığa çıkartılmıştır⁹⁴.

1997–2007 yılları arasında yapılan yeni dönem kazılarında 4. yapı katında ki çalışmalar sonucunda temellerin bir bölümüne yoğun bir yangın tabakası içinde rastlanılmıştır. 4. yapı katının temelleri Eski Tunç Çağı yangını içine kurulmuş olduğundan bu yapı katı sakinleri, enkazın kalıntılarından faydalanmışlardır⁹⁵. Bu yapı katında Eski Hitit malzemesi ve Eski Tunç eserleri karışık olarak gelmektedir. Yapıların tabanları taş taban ya da sıkıştırılmış topraktır. Aşağıda detaylı bir şekilde açıklayacağımız Maden atölyesi yapısı 4. yapı katı özellikleri göstermektedir.

Bulunan diğer buluntular ise depo odaları, istinat duvarı ve silo odalarıdır. Bu yapıların geçmiş dönemlerdeki bulunan mimari buluntuyla karşılaştırılarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Hitit Çağı Alaca Höyüğünde, 1997–2007 yılında yapılan çalışmalar sonucunda, sfenksli kapının 50 metre kadar kuzey-doğusunda, mabet-saraya bağlı olabilecek yapılar açığa çıkarılmıştır. Yeni Dönem Kazılarında açığa çıkartılan yapılar (**Lev IX a,b**) :

⁹³ Akok 1979: s.107–113

⁹⁴ Koşay 1951: Lev. XXXII; Koşay- Akok: 1966, Lev. 97–99.

⁹⁵ Koşay 1941: s.5; Koşay 1951: s.12; Koşay- Akok 1966: ,s.17.

2.1.a MADEN ATÖLYESİ

Höyükte yürütülen kazılar ilerledikçe, eski dönem kazılarında ortaya çıkartılmış kalıcı mimarlık eserlerinin ekleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Eski dönem kazılarının en görkemli kalıcı eserlerinden birisi, işlevi üzerinde henüz tam karara varılamayan ve üzerinde tartışmalar, devam eden “Mabet-saray” binası olduğunu yukarıda vurgulamıştık (**Lev II b**).

Yukarıda da açıklandığımız gibi, bu yapıyı kazılarla gün ışığına çıkartan Dr. Hamit Zübeyr Koşay’a göre, yapı, dini bir amaç için kullanılmıştır⁹⁶. Bir diğer görüşe sahip, Dr. R. Naumann’a göre, yapı, büyük bir saray’dır ve içinde büyük bir mabet barındırmaktadır⁹⁷. Bu düşünceler doğrultusunda kazı heyeti, “Mabet-saray” binasının eklentileri olabileceği düşüncesiyle, araştırmalarını sürdürmektedir.

Bunun sonucunda, Alaca Höyük Yeni dönem Kazılarıyla, söz konusu monumental (Anıtsal) yapının yanında yer almış yapılar açığa çıkartılmıştır.

Açığa çıkartılan yapı yangın tabakası içerisine oturtulmuş çift sıra taş örgü arası küçük taşlarla desteklenerek doldurulmuş ve bir önceki döneme ait yapıların temellerinden daha geniş temeller oluşturulmuştur. Taş temel kalınlıkları 50-60cm’dir ve iri taşlar kullanılmıştır (**Lev. XVII a,b;Çizim 10**). Bu görüş açısıyla bakıldığında Boğazköy’de⁹⁸ temel kalınlıkları 40–60 cm, Alishar’da⁹⁹ 11T’dekiler 40–50 cm iken 10T’deki yapıların temelleri daha geniştir. Bu yerleşim yerleri karşılaştırıldığında temellerde çift sıra taş kullanılmasıyla genişlikleri arttırılmış ve Eski Tunç Çağı yapılarından daha güçlü yapı temelleri oluşturulmuştur. Bu

⁹⁶ Koşay 1951, s. 11.

⁹⁷ Naumann 1975: s.411

⁹⁸ Bittel–Naumann, 1938,s.14,47.

⁹⁹ Osten 1937: s.11.

özelliğinden dolayı bu yangın tabakası içerisinde Eski Tunç Çağı ve Eski Hitit malzemeleri karışık gelmektedir.

Alaca Höyük yapılarının temellerinde iki sıra halinde düzgünce işlenmiş taşların aralarının daha küçükleri ile doldurulması şeklinde uygulanan teknik, Boğazköy ve Alişar'da da görülmektedir¹⁰⁰.

Yukarıda bahsedilen özelliklerinden dolayı maden atölyesi olarak yorumlanan yapı 4. tabakaya tarihlendirilebilir.

Atölye'nin odalarının duvarları bitişik düzende yapıldığından ortaya çift duvarlar çıkmıştır (**Lev XVII a,b; Çizim 10**). Bu çift duvarlar Kaniş Karum Ib katında, Alişar'da ve Boğazköy'de Aşağı şehir 4. katta görülmektedir.

Atölye yapısında iki sıra halinde düzgünce işlenmiş taşların aralarının küçük taşlarla doldurulması şeklinde uygulanan teknik Boğazköy'de görülmektedir¹⁰¹. Fakat Kültepe'de Ia ve Ib yapı katında tek sıra taşlar kullanılmıştır¹⁰². Achemhöyük' II katta ait yapılar çok acele ve itinasız olarak taş kullanmadan yapılar inşa etmişlerdir. III. tabaka sakinleri taşı yapı malzemesi olarak kullanıyorlardı fakat II. Yapı katında fakir düşen halkın başını sokabilecek bir yer arama endişesinden dolayı taş yapı malzemesi olarak çok az kullanılmıştır¹⁰³. Maşat Höyük'te V' de ise bütün alana yayıldığı anlaşılan bu katın zayıf evlerini üstteki büyük binaların kuvvetli taş temelleri çok tahrip etmiştir. Bu özel evler ağaç ve kerpiçe inşa edilmiş ve kalın bir çamur tabakası

¹⁰⁰ Koşay 1938: s.22–28; Bittel – Naumann 1938: s. 22–28; Osten 1937: s.11

¹⁰¹ Bittel-Naumann 1938: 22–28

¹⁰² Özgüç 1959: s.1, lev. I.1

¹⁰³ Özgüç 1966: s.4, Lev. II,2

ile sıvanmıştır¹⁰⁴. Bu özellikleri ile Alaca Höyük 4. kat yapıları Kültepe, Maşat, Höyük ve Acem Höyük'ten ayrılmaktadır.

Yukarıda belirttiğimiz mimari özelliklerin bulunduğu bu yapı içinden Eski Hitit malzemesi ve Eski Tunç eserleri karışık olarak gelmektedir. İçerisinde çok sayıda cüruf kalıntıları, potalar, üfleç parçaları, kalıp, taş aletlerin bulunduğu ve ince işlerde kullanılan kemik çekiçlerin ele geçtiği bir oda açığa çıkartılmıştır. Bu oda içerisinde, çok sayıda altın düğmeler, gümüş ve tunçtan çeşitli başlı iğneler, hiyeroglif yazıtlı mühür baskılı kulp parçaları, pişmiş toprak küçük kapakçıklar, çeşitli formlarda ağırlıklar, ağırşaklar üç iri boyutta üç kulplu gaga ağızlı testiler, pişmiş toprak boğa figürünler ve çeşitli formlardaki kap kacaklar bulunmuştur. Ayrıca, bir ergitme fırını ve duvar içerisine yapıldığı anlaşılan atık su kanalı bulunmuştur (**Lev. XVII f**). Duvar içine atık su kanalı yapan Hititler, hijyene (Temizliğe) ne denli önem verdiklerinin işaretidir. Kanal, kenarları tek sıra taş dizileri ve üstlerine yassı kapak taşları konulmak suretiyle yapılmıştır¹⁰⁵. Devam eden çalışmalar sonucunda, atölyenin tek bir odadan ibaret olmadığı, ilk bulunan odanın çevresinde en az dört beş odanın daha bulunduğu ve bu odalarda da çok sayıda fırının mevcudiyeti anlaşıldı. Maden atölyesi kazıları sırasında atölyenin kuzey duvarını araştırırken açmanın genişletilen bölümünde Eski Tunç Çağı ve Eski Hitit seramikleriyle beraber bir yapının 4 odası açığa çıkartıldı (**Lev XIX a,b**). Bu odaların temellerinin taşları çift sıralı ve orta büyüklükte 40–50 cm büyüklüğünde hiç işlenmemiş taşlardan yapılmıştır. Bu odalar dikdörtgen şeklinde olup ikametgâh olamayacak kadar dardır ve kapıların genişliklerinin 70 cm oluşunda dolayı bu yapıların depolama amaçlı olduğu söylenebilir. Odalardan

¹⁰⁴ Özgüç 1982: s.15, plan3,11, lev.33,2

¹⁰⁵ Çınaroğlu-Çelik 2007: s. 307, Resim 2–3

bir tanesinin kapı mil taşı da in-situ olarak bulundu (**Lev XIX c**). Odaların içi tamamen boşaltılmıştı. Zemin taş döşemedir (**Lev XIX b**).

Böyle büyük bir atölyenin, mabet-saray binasına hizmet verebilecek konumda olabileceği düşünülebilir. Bu atölye içerisinde açığa çıkartılan maden ergitme fırının hava borusu ile birlikte bulunmuş olup, fırının tabanı seramik döşelidir. Atölyenin geniş bir alana yayıldığı ve altıdan fazla fırının mevcudiyeti saptanmıştır. Bu da göstermektedir ki bu atölye, monumental (Anıtsal) Hitit mabet-sarayına ve çevresine de üretim yapabilecek kapasitededir.

Maden atölyesinde, irili ufaklı çok sayıda potalar ve bu potalarla beraber çok sayıda çeşitli buluntular ele geçmiştir. (**Lev XXIII a,b,c,d**). Bu potalar içerisinde gözle görülebilen maden artıkları vardı (**lev XXIII a**). Potalar küçük boyutlardadır, biri kulplu diğeri küre şeklinde (**Lev XXIII b,c**) olup çok sayıda form vermeyen kaba hamurdan yapılmış içerisinde maden kalıntıları olan pota kalıntıları da ele geçmiştir. Ayrıca çok miktarda cüruf bulunmuştur. Cürufların yapılan ilk analizlerde, altın, gümüş ve tunçtan eserlerin üretildiği anlaşılmıştır¹⁰⁶. Atölyede açığa çıkarılan altın düğmeler, gümüş ve tunç iğneler de, bunu kanıtlamaktadır.

¹⁰⁶ Çınaroğlu ve diğerleri 2008: baskıda

2.1.a.I. KÜÇÜK ESER BULUNTULARLA MİMARİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yukarıda değindiğimiz maden atölyesinde çok sayıda iğnelerin ele geçtiğini yazmıştık. Bu iğnelerin çoğunluğu tunçtan yapılmıştır. İğne başları çeşitli formlarda olup, küre, yarım küre, karpuz dilimli, piramit, kesik yarım küre, yıldız şeklindedir. İğnelerin bir kısmı mezardaki ölü hediyesi olarak bırakılanlara benzer şekilde bükülmüş olarak ele geçmiştir (**Çizim 13a-e**)

İğnelerin bir sarayın yakınında bulunan atölyede bulunmuş oldukları dikkate alınır, bunların büyük çoğunluğu süs amaçlı yapılmış olmalıdır. Yeni dönem kazılarında bulunan iğnelerin, baş biçimlerinin ve malzemelerinin farklı olmasından dolayı yedi grupta incelenebilir.

I. TİP : Vazo başlı iğne uç kısma doğru deforme olmuştur. Yeni dönem kazılarında bir tek örnek bulunmuştur (**Çizim 13 c**). Benzer örneklerini Yanarlar'da¹⁰⁷, Çavlum Hitit Mezarlığında¹⁰⁸, Kaman/Kale Höyük'te görmekteyiz. Bu tipe giren iğneleri Eski Tunç Çağın'dan itibaren görmekteyiz. Truva II-V tabakalarında görülmektedir¹⁰⁹.

II. TİP: Çift ördekbaşı iğne, gümüşten yapılmıştır. Oldukça iyi korunmuştur. Geçmiş yıllarda açığa çıkartılan kuş başlı iğneye¹¹⁰ paralellik gösterecek ünik bir eserdir. Bu iğnenin baş kısmında, sağa ve sola bakar şekilde iki adet ördekbaşı mevcuttur. Ördeklerin gövdesi iğnenin bedeni olup, gövdenin üzerinde birde delik bulunmaktadır. Bir örnekle temsil edilmektedir (**Çizim 13 a**).

¹⁰⁷ Emre 1978: Lev. XL, 3b.

¹⁰⁸ Bilgen 2005: s.120, Lev. XXXIX.

¹⁰⁹ Schmidt 1902 no 6486; Sotrakopoulou 2008: s. 543, fig3:16

¹¹⁰ Koşay- Akok1966: Lev.41f 60.

III. TİP : Konik başlı, daire kesitli gövdeli ve sivri uçludur. Uca doğru deforme olmuştur. Yeni dönem kazılarında tunçtan yapılmış 5 adet iğne ele geçmiştir (**Çizim 13 b**). Benzerleri Alaca Höyük'ün geçmiş yıllarda yapılan kazılarında açığa çıkartılmıştır.¹¹¹, Troya¹¹², Alişar¹¹³, Boğazköy¹¹⁴, Beycesultan¹¹⁵, İkiztepe¹¹⁶, Maşathöyük¹¹⁷, Karahöyük¹¹⁸, Kusura C¹¹⁹, Gordion¹²⁰, Yanarlar'da ve Çavlum Hitit Mezarlığında da¹²¹ benzer örneklerini görmek mümkündür.

IV. TİP : Düz yuvarlak başlı, daire kesitli gövdeli iğneler, yeni dönem kazılarında 3 adet bulunmuştur. Benzer örnekleri Alişar¹²², Boğazköy¹²³, Kültepe'de mevcuttur.

V. TİP : Atölye de bulunan diğer bir grup ise, küre başlı iğnelerdir. Yeni dönem kazılarında 4 adet bulunmuştur (**Çizim13 e**). Bu tür iğnelerin benzerlerini Boğazköy¹²⁴, Troya¹²⁵, Kaman/ Kale Höyük¹²⁶, Demirci Höyük¹²⁷, Yanarlar¹²⁸, ve Çavlum Hitit Mezarlığında¹²⁹ görülmektedir.

¹¹¹ Koşay 1938: s.141, Lev. CIX, , 316,319; Koşay- Akok 1966: s. 67, Al.e. 132 , Lev.42, e 132 ; s. 69,Al.h .211, Lev.44, h. 211 ; s.70, Lev.42, Al. i. 194, Al. i. 191,192.194; Koşay- Akok: 1973, Lev. XXXIII, Lev. LXXXIII, AL. s.84.

¹¹² Blegen- Rawson- Caskey 1953: Lev. 288, 3,4; Korfmann 1993: s.398, Res.12.

¹¹³ Osten 1937: c1810, s.256, Şek. 281,d2446,d2489,d2555,d2260,d1528; s.259, Şek.284,d2556,d808.

¹¹⁴ Boehmer 1979: s.14, Lev. IX, 2662,2665; Lev. X, 2680–2682; s. 20, Lev. XIII, 2836.

¹¹⁵ Mellaart-Murray 1995: s.114,151, şek. O.1.1.2

¹¹⁶ Alkim- Bilgi 1988, Lev. LVIII,5,i 75–32, b 305; Lev. CII, 223.

¹¹⁷ Özgüç 1982: Lev.56.

¹¹⁸ Özgüç-Özgüç 1951: 1949, Lev. XXXVII, 3, 4,21.

¹¹⁹ Lam 1938: s. 258, Şek.21, 24.

¹²⁰ Mellink 1956: s.32,33, Lev. 18, i, p, q.

¹²¹ Bilgen 2005: s.120,Lev. XLI8, 9.10.12.16.17,

¹²² Osten 1937: s. 256, Şek. 281, d1709, d1363, d2523, c814, c 147, d2136

¹²³ Boehmer 1979: s. 19, Lev. XII, 2804b

¹²⁴ Boehmer 1979: s.20, Lev. XIII, 2826,2827, .21, Lev. XIV, 3091.

¹²⁵ Blegen-Rawson, Caskey: 1953, Lev.288.1.2.

¹²⁶ Omura 1991: s.431,439, Res.7, Şek7; 1994, s. 273, 292, Res.10, Şek.12.

¹²⁷ Seeher 2000: s.134, Şek.18G.53,b; Şek.19 G. 62, b; s.139, Şek.23, G.100,b

¹²⁸ Emre, 1978: s.34, Lev. XL, 4a, Şek.112.

¹²⁹ Bilgen 2005: s.123, Lev. LXXXI, 3,10.

VI. TİP : Yeni önem Alaca Höyük azılarında maden atölyesi olarak adlandırılan alanda 7 adet karpuz Dilimli başlı İğne ele geçmiştir (**Lev 13 c**). Benzer örneklerini Kültepe-Kaniş¹³⁰ Alaca Höyüğün geçmiş dönem kazılarında¹³¹, Alışar¹³², Maşathöyük¹³³, Boğazköy¹³⁴, İkiztepe¹³⁵, Beycesultan¹³⁶, Demirci Höyük¹³⁷, Yanarlar¹³⁸, Çavlum Mezarlığı¹³⁹ buluntuları arasında mevcuttur. Yine Bu gruba giren iğneler ise Eski Tunç Çağından itibaren bilinmektedir. Thermi IIIb¹⁴⁰ Ve Truva II-V tabakalarından¹⁴¹ bilinmektedir.

VII. TİP : Yeni dönem kazılarında 3 adet bulundu, uç kısmında deliği bulunan daha çok kumaş ve deri dikişinde kullanılan tiptir. Benzerlerini Boğazköy'de¹⁴² görmek mümkündür.

Alaca Höyük'te E.T.Ç. prens ve prenses mezarlarında bulunan altın eserlerin dışında ele geçenlerin sayısı çok azdır. Özellikle, Hitit Çağında II. Kültür katında, bulunan altınların sayısı da azdır. “ Kazının bugünkü durumuna göre altın eserler Eski Tunç (Bakır Çağı) Devri buluntuları kadar zengin olmamakla beraber yine de süs örneklerine rastlanmıştır. “ İleride ki kazılarda daha zengin altın eşyanın bulunması muhtemeldir.” diyen Koşay ve Akok'un bu görüşleri, yeni dönem kazılarında da doğrulanmıştır.

¹³⁰ Özgüç 1986: Lev. H.22,23.

¹³¹ Arık 1937: Lev. CIX, Al.634, Al.635,Al.675; Koşay-Akok1966: s.67, Lev. 42, Al. e. 105, 123.

¹³² Osten 1937, s.99 Şek. 136, d2614; s.257, Şek.282, d2225, c1871,c2339, c445,d2526,c1875, d1134, c1538,d2218, c262, d1746, c1422, d2217, d2486, d1535.

¹³³ Özgüç 1982; Lev.56 şek. 94, 95.

¹³⁴ Boehmer 1979: s.14, Lev. IX, 2661,2671; s.15, Lev. X, 2685, 2686,2701; s.16.Lev. XI, 2723, 2725, 2728

¹³⁵ Alkım-Bilgin 1988: s.77,Lev. LVIII, 1 (75–25)2, (75–262)4, (75–159), Lev. CII, 219–221.

¹³⁶ Mellaart-Murray 1995: s. 115,153, Şek. O.3.23.26; s.155, Şek. O.5.51.59.

¹³⁷ Seeher 2000: s.196,209, Şek.63,G.133,b; s. 197,210, Şek. 64, G.196,b; s. 213 , Şek.67, G..542;s.214 ,Şek.68, G. 584,c.

¹³⁸ Emre 1978: s.35,Lev. XL,5, A-D; şek.119,121.

¹³⁹ Bilgen 2005: s. 29, lev. LXXIX

¹⁴⁰ Lamb 1936: s. 167,173, fig 48b, pl. XXV: no. 30.13

¹⁴¹ Blegen et al.1950: fig. 125: 9; Blegen et al. 1951: s. 91 fig.47: 37.739

¹⁴² Boehmer 1979: s. 14, Lev. IX, şek.2663, 2663a, 2674, 2676.

2001–2002 yılı kazı sezonun da açığa çıkartılmış 4 altın objeden bir tanesi tunç üzeri altın kaplama olup, diğer 3 altın obje ise repoussée (Arkadan vurma ile betimleme.) tekniği ile işlenmiştir. Üzerinde iç içe iki çukur halkadan oluşturulmuş bezemeler vardır. Düğme şeklindeki eserlerin üzerlerinde perçin delikleri bulunmaktadır (**Lev XXII a,b; Çizim 13 f,g,h,ı**).

Yukarıda atölye olarak tanımladığımız mekânda bulunan çok sayıda üretilmiş madeni eserler ve potalar yanında bol miktarda cürufa da rastlanması, açığa çıkarılan bu yapının, maden üretim atölyesi olduğunun diğer bir kanıtıdır. Bu cürufların analizleri yapılmıştır. Ön raporların bize sözlü olarak bildirildiğine göre atölyede altın, gümüş, tunç eserlerinin üretimi yapılmıştır¹⁴³. Bu alanda iki adet taş kalıp bulunmuştur. Taşın birden fazla yüzü, kalıp olarak kullanılmıştır. Kalıbın sadece iki yüzü korunmuştur. Bir yüzünde balta ve diğer yüzünde ise bir objenin kalıbı bulunmaktadır. Üzerinde yer yer yanık izleri görülmektedir (**Lev. XXI e**). Diğer bir eser ise bir zımpara taşıdır. Üzerinde kanalet şeklinde oyuk bulunmaktadır. Bu kanaletin madeni iğneleri törpülemek amaçlı kullanıldığı düşünülebilir. Bu eserin en yakın benzeri, Kastamonu – Kınık Kazılarında maden atölyesinde ele geçmiştir¹⁴⁴. Ayrıca bunun yanında çok sayıda zımpara ve ezme taşı da ele geçmiştir.

Maden Atölyesi olarak adlandırılan alanda 3 adet mühür baskısı ve 2 adet mühür ele geçmiştir. Eski Önasya şehirlerinde özellikle arşivlerdeki tablet ve tablet zarfları üzerinde binlerce mühür baskısı bulunmasına rağmen, bu mühürlerin kendileri çok az sayıda ele geçmektedir. Bunun sebebi taş, kemik ya da madenden yapılmış olanların insanlar tarafından yanında taşınması ya da

¹⁴³ Doç Dr. Sayın Sönmez SAYILI ve Evren ATAKAY' a teşekkür ederiz.

¹⁴⁴ 29. Kazı sonuçları Raporunda baskıda

nesilden nesile intikal etmiş olmasıdır. Eski Önsya da mühür baskılarının en çok bulunduğu yer Kültepe Kaniş Karum'undaki arşivlerde ele geçen tablet ve zarflar üzerindeki baskılardır. 1935 yılından bu yana yapılan kazılarda Eski Tunç Çağı ve Hitit tabakalarında ele geçen mühürlerin sayısı 10 civarındadır.

Yeni dönem kazılarında açığa çıkartılan mühürlerden Eski Tunç Çağı tabakalarında ele geçenler, pişmiş toprak ve taştan yapılmışlardır. II kültür katı, Hitit Çağında bulunanlar ise, pişmiş toprak ve fildişinden üretilmişlerdir. Bunlardan Eski Tunç Çağı'ndakilerin baskı yüzleri geometrik desenlidir. Hitit tabakasında bulunanların bazılarında, hiyeroglif yazıtlı olanları dahi vardır.

Alaca Höyük 'te Yeni Dönem Kazılarında Maden atölyesi olarak adlandırılan alanda. Eski Tunç Çağı ve Eski Hitit Malzemesinin karışık olarak gelmektedir. 2 adet Eski Tunç Çağı özellikleri taşıyan tunç mühür bir adet taş, bir adet de pişmiş topraktan damga mühür ele geçmiştir.

İp delik tutamaklı tunç mühürlerin baskı yüzeyi, kare şeklindedir. Bu mühür grubu, form olarak Eski Tunç Çağı özellikleri taşımaktadır. Mühürlerden ikisinin baskı yüzeyinde Alaca Höyük Krali mezarlarında ve Resüloğlu mezar buluntularından bilinen altın ve akikten gamalı haç motifi vardır. (Lev. VII c). Alaca Höyük'te bulunan bu eserin bir benzerini ise daha henüz yayınlanmayan Yalvaç Müzesinde sergilenen damga mühürdür.

Diğer mühür ise 2002 yılı kazı sezonunda ele geçmiş bir adet taş (Serpantin) mühürdür. İp delikli tutamağı mevcut baskı yüze kare şekillinde ve üzerinde derin yivlerle yapılan bezemeler bulunmaktadır. Bezeme birbirini kesen çizgilerden oluşur ve güneş kurslarında görülen benzemenin bir örneğini de bu mühür yüzeyinde görmekteyiz (Çizim 4 g). Geçmiş yıllarda Alaca Höyük'te

yapılan kazılarda benzer örnekleri açığa çıkartılmıştır. Baskı yüzeyindeki motiflerde farklılıklar gözlemlense de form açısından Eski Tunç Çağı tipik özellikleri gösterilmektedir¹⁴⁵.

2000 yılı kazı sezonunda açığa çıkartılan bir adet pişmiş topraktan yapılmış damga mühür. Silindir şeklindeki tutamağı ip deliklidir. Baskı yüzeyi dairevi olup üzerinde şematik hayat ağacı motifi mevcuttur (**Çizim 4 f**).

İp delik tutamaklı damga mührün, baskı yüzeyi yuvarlak şekilde, derin yivle yapılmış bir artı ve bu artının oluşturduğu paneller içinde iç içe oluşturulmuş dört tane konsantrik daire mevcuttur. Tutamak kısmı kırılmıştır. Mühür form olarak II. Kültür katı Hitit dönemi özelliklerini yansıtmaktadır. Baskı yüzeyi farklı olarak form açısından paralelini Kaman /Kale höyük'te IIIb tabakasında da bulunmuştur¹⁴⁶ (**Çizim 11 d**).

2006 yılı kazı sezonunda ele geçen Fildişinden yapılmış bir damga mühür. Tutamak kısmı koçbaşı şeklindedir. Yuvarlak damga baskı yüzeyinin ortasında konsantrik daire etrafında sekiz kollu dal motifini çevreleyen üç sıra yaprak dizisi mevcut. Yangına maruz kaldığından dolayı baş kısmı ve damga yüzey kısmı kısmen tahrip olmuş ve kavlamıştır. Benzer tasvirleri, Maşathöyük'te V. Tabakada¹⁴⁷ ve Boğazköy'de Büyükkalede'de IVd Aşağı şehir 4¹⁴⁸ açığa çıkarılmış olan mühürlerde görmekteyiz. Mühürler, Assur Ticaret Kolonileri Çağı'nın geç safhasına tarihlenmektedir¹⁴⁹. Bu mühürlerin baskı yüzeyi ve

¹⁴⁵ Koşay 1951: s.49, Lev. CVIII, Res.2

¹⁴⁶ Omura2005,;s.26, Res. 57.

¹⁴⁷ Özgüç 1982: Lev.57,10 a-b.

¹⁴⁸ Beran 1967: s.19 Lev.2 no 15-17.

¹⁴⁹ Özgüç 1982: s.46.

formları birbirinin aynısıdır. Sadece malzeme olarak biri pişmiş topraktan¹⁵⁰ diğeri ise fildişinden yapılmıştır (**Lev XXI a**).

Ayrıca bu alanda çok sayıda amulet ele geçmiştir. Âşık kemiğinden yapılmış ve üzerinde tek ya da çift delik olan bu süs eşyalarının, amulet olarak kullanıldıkları, deliksiz olanların ise oyun taşı ya da fal aracı olarak kullanıldıkları ve Girit¹⁵¹ ve Anadolu'da¹⁵² “Aşık atma” oyununun malzemesi olduğu eskiden beri bilinmektedir¹⁵³. Karain Mağarasında bulunan aşık kemikleriyle Anadolu 'da bu geleneğin Paleolitik dönemden itibaren süregeldiği bilinmektedir¹⁵⁴.

Yanarlar¹⁵⁵, Gordion¹⁵⁶, Ilıca¹⁵⁷, Boğazköy¹⁵⁸, Kültepe'de¹⁵⁹, Alaca Höyük'ün geçmiş dönem kazılarında da çok sayıda aşık kemiğine rastlanmıştır.

Atölye de, Eski Hitit yapı katına tarihlendirilen çok sayıda seramik açığa çıkartılmıştır. Bunlar arasında dönemini en iyi yansıtanlar arasında, Ağız kenarı dışarı doğru genişleyen uzun silindirik boyunlu, iki şerit kulplu, yuvarlak dipli bu kaplar, (**Lev XX a**), K. Bittel tarafından “Hydria” olarak adlandırılmıştır¹⁶⁰. Geçmiş yıllarda Alaca Höyük Kazılarında bu formda vazolar bulunmuştur ve 4. yapı katına tarihlendirilmiştir. Bu eser grubundan Kaniş Karum Ib katın da¹⁶¹ ve Boğazköy'de IV b katında¹⁶², Acem Höyük'te III¹⁶³ katta açığa çıkartılmıştır. Kapaklı vazoların tipine giren bu vazolarda kapağın yerleşmesine yarayan

¹⁵⁰ Yeni kazılarımızda bulunan fildişinden diğeri ise, pişmiş topraktır.

¹⁵¹ AA 1929, s.272–281.

¹⁵² MDOG 72, s.27.

¹⁵³ Özgüç 1948: s.95.

¹⁵⁴ Yalçinkaya 1988: s.36, Res.17.

¹⁵⁵ Emre 1979: s.50, Lev. XLIV, 5, şek. 193–201

¹⁵⁶ Mellink 1956: s.43,44.

¹⁵⁷ Orthmann 1967: s.36.

¹⁵⁸ Boehmer 1979: s.44, Lev. XXVII, 3610a-c,3611a-c, 3612a-c, 3613a-c

¹⁵⁹ Özgüç T.-N. 1953: s. 29,30.

¹⁶⁰ Bittel 1937: s.38.

¹⁶¹ Özgüç 1949: s.50,Res.231,

¹⁶² Bittel 1937: Lev.20,1.

¹⁶³ Emre 1966: s.87

çıkıntılar bulunmaktadır. Bu kaplar Alişar'da bulunmuştur ve Von Der Osten tarafından "Storage Vessels" olarak adlandırılmışlardır¹⁶⁴ .

Basit ağız kenarlı, keskin karın profilli, sivri dipli maşrapa bulunmuştur. Bu maşrapanın benzerleri Alaca Höyük geçmiş dönem kazılarında, Boğazköy'de Büyükkale'de IVc ve IVd, Aşağı şehir 4 yapı katında¹⁶⁵ , Maşat Höyük'te¹⁶⁶ açığa çıkartılmıştır (**Lev XX c**).

Atölye yapısı içerisinde ele geçen devetüyü renginde hamurlu astarsız ve perdahsız el yapımı bir yüzü yuvarlatılmış, diğer yüzü kırık bir kalıp parçası bulunmuştur. Bu parçanın benzerlerini Ortaköy Şapinuva Kazılarında görülmektedir¹⁶⁷. Baskı üzerinde sol elinde ucu kıvrık asa tutan kanatlı bir ilahi motifi vardır. Tanrı figürü yuvarlak başlıklı, başlığı iki yatay kabartı halindedir. Kulak ve halka şeklinde küpesinin yarısı korunmuş, yüzüne doğru uzayan kanadı, dört bölüm halinde bezenmiştir. Kanat tasvirinin en yakın benzeri Yazılıkaya kabartmalarındaki İştar Şarruki'dir¹⁶⁸. Sağ omzu ve eli korunmuş, sağ elini yukarı kaldırmış ve elinde sıkıca tuttuğu ucu kıvrık bir asa bulunmaktadır. Ucu kıvrık asayı mühür baskılarında tanrıların ve kralların elinde vardır. Bu ucu kıvrık nesnenin yakın benzerlerini, Beoetia'daki Thebes şehrinde¹⁶⁹ bulunan bir Hitit silindir mühür üzerindeki tanrı tasvirinin elinde de, aynı asayı görülür. Ayrıca, Schimmel Koleksiyonundaki¹⁷⁰ geyik ritonunun üzerinde, tanrı tasvirinin elinde de, ucu kıvrık asa bulunmaktadır. Sol eli göğsü üzerinde yumruk yapmış ve

¹⁶⁴ Schmidt 1932: res.139–140; 1937: s.84, res.195 e 1436

¹⁶⁵ Fischer 1963: 137,lev.82, no 680

¹⁶⁶ Özgüç 1982: s.34 şek 51

¹⁶⁷ Süel 2008: s.476–477, şek.3, 5

¹⁶⁸ Seeher 2002: Şek.

¹⁶⁹ Porada 1981: s. 47.

¹⁷⁰ Alp 1988: s.19 vd.; Muscarella 1974 : nr. 125; Güterbock 1989: s. 1-5, Res1a-b

elinde aşağıya doğru uzanan ince uzun bir bastonu vardır (**Lev XXI d; Çizim 11b**)

Gaga ağızlı testiler farklı formlarda bu yapı içinde ele geçmiştir.

— Gaga ağızları öne doğru eğik, kısa silindirik boyunlu, halka dipli testilerin kulplarının ağza birleşen kısmı keskin bir çıkıntı şeklindedir. Form olarak geçmiş yıllardaki kazılarda benzerlerini gördüğümüz bu grup testilerin, yeni dönem kazılarında gaga ağızları amorf olarak çok sayıda ele geçmiştir (**Çizim 14**).

Benzerleri Alişar'da da¹⁷¹ görülmektedir. İki adet sağlam olarak ele geçmiştir. (**lev XX e**) 18–25 cm yüksekliğinde ve 15–24 cm karın genişliğinde boyutlara sahiptir.

Alişar'da¹⁷², Alakır Höyük'ün mezarlık alanında (Çankırı İlçesi yapraklı ilçesine bağlı)¹⁷³ ele geçen örnekler benzerlik göstermektedir. Ayrıca farklılıklar olsa bile benzer örneklerini Maşat Höyük¹⁷⁴ ve Karaoğlan'da¹⁷⁵ görülmektedir.

— Uzun dik ve kesik gaga ağızlı, ince boyunlu, yumurta gövdeli, düz dipli testilerin gövdelerinin alt kısımları ve gagaları farklı olmakla birlikte, (**Lev XX d; Çizim 14**) Kaniş Karum Ib katında¹⁷⁶, Boğazköy'de IV b-c ile 4. katlarda¹⁷⁷, Alişar'da¹⁷⁸ ve Maşat Höyük'te V. yapı katında¹⁷⁹ bulunmuştur.

— Gövdesinin üst kısmı yarım küre şeklinde, alt kısmı karın keskinliğinden itibaren iç bukey olarak daralan pedestal dipli testilere (**Çizim 15**) Kaniş Karum Ia katında¹⁸⁰, Boğazköy'de IVb katı¹⁸¹ da rastlanılmıştır. Ayrıca, 2001 yılında

¹⁷¹ Osten 1937, res 189 e 1353.

¹⁷² Osten 1937: Res. 189e 1353

¹⁷³ Sipahi-Yıldırım 2005: s. 356, Res.6,2

¹⁷⁴ Arık 1939: Lev. LIII: 390

¹⁷⁵ Özgüç 1982: Şek. 62

¹⁷⁶ Özgüç 1950, s.63, Res. 150–151.

¹⁷⁷ Fischer 1963, s.118,120, Lev.23, no 254, Lev.25 no 289–290.

¹⁷⁸ Osten 1937, Res. 187 e 29.

¹⁷⁹ Özgüç 1982, s.36, Lev 50, 7–9.

¹⁸⁰ Özgüç 1978, Şek. 68, ; Bittel-Naumann 1939, s.30, Res.32.

¹⁸¹ Fischer 1963, s.118, Res.16, Lev.23,30 no 242.

Yörüklü/Hüseyindede Tepesi Kazılarında¹⁸² ve Kuşaklı kazılarında da bu türde testiler açığa çıkartılmıştır¹⁸³. Form olarak geçmiş yıllardaki kazılarda benzerlerini gördüğümüz bu grup testilerin yeni dönem kazılarında gaga ağızları amorf olarak çok sayıda ele geçmiştir.

— Ayrıca gag ağızlı şişkin karınlı iri testi grubuna giren bir adet örnekte 2007 yılı kazı sezonunda ele geçmiştir. Ancak dip kısmı korunamamıştır (**Lev XX f**) Benzer örneklerini Acem Höyük III. katında¹⁸⁴, Kültepe Teras Sayında¹⁸⁵ depo odalarında bulunana iki erzak testi bu örneğin en yakın paralelleridir.

Kırmızı astarlı ve perdahlı olan testilerin üzerinde “Sign royal” mühür baskısı vardır. Bu eserler, Bitik Vazosu üzerinde tasvir edilen yuvarlak ağızlı testinin benzeridir¹⁸⁶. Ancak, Alaca Höyük’te son yıllarda yaptığımız kazılar sonucunda ele geçen amorf parçalar içinde çok sayıda “Sign royal” baskılı parçalar ele geçmiştir(**Çizim 16a,b,c,d**). Yuvarlak ağızlı, silindirik boyunlu bu testi signo royal baskılı bu amorf parçalarla birlikte atölye yapısını içinde ele geçmiştir (**Çizim 16 e**). Devetüyü renginde astarlı ve perdahlıdır.

Diğer bir grup ise çanaklar oluşturmaktadır. İçte çekik basit ağız kenarlı, dibe doğru daralan keskin gövdeli, gövdenin üzerinde iki dikey şerit kulplu, düz dipli çanağın benzerlerini, Boğazköy’de 4. katta ve Alişar ‘da¹⁸⁷ ve Maşat Höyük’te¹⁸⁸ görmek mümkündür (**Lev XX b**).

Alaca Höyük’te yeni dönem kazılarında Alişar III boyalıları diye tanımlanmış kap parçaları (M.Ö. III. Binin Son Çeyreğinden, M.Ö. II Binin İlk

¹⁸² Yıldırım-Sipahi 2003: s.261, Çizim 3.

¹⁸³ Karpe, 2000“Untersuchungenin Kuşaklı 1999” MDOG 132/2000, Res.8.

¹⁸⁴ Öztan 1993: s.282 v.d. ; 1994: s.246 v.d; 1995: s.190; 1997: s. 233

¹⁸⁵ Özgüç 1999: s.38–43, Lev.92,1–2, Şek. C:5

¹⁸⁶ Özgüç 1955: s.296, Res.1.

¹⁸⁷ Fischer 1963: s.144, Lev.104–105, no 961,967; Osten 1937,s.183, Res.169 c 2456, Res.170 d 247.

¹⁸⁸ Özgüç 1978: s.23, Lev 58, 4.5.6.

Çeyreğine kadar kullanıldığı bilinen kap türü) çok az sayıda ele geçmiştir. 1935–1983 yılları arasında yapılan kazı çalışmalarında da Alişar III boyalı kaplarına çok az sayıda rastlanmıştır. Bu kaplar Acem Höyük'te III. katta, Kaniş Karum'unda II. Yapı katında¹⁸⁹ Alişar'da 5M katında¹⁹⁰ ve Boğazköy'de tek renkli Hitit seramiği ile birlikte kullanılmıştır. Alaca Höyük'te Eski Hitit yapı katıyla Eski Tunç III geç evresinde karışık amorf malzeme olarak ele geçmiştir.

Alişar III boyalıları diye tanımlanan çanak çömleğin yukarıda belirtilen şehirlerde az sayıda bulunmasının nedeni, bu boyalı seramik türünün asıl yayılış bölgesinin, Kayseri ovası olduğudur¹⁹¹.

K. Bittel, Alaca Höyük'ün 4. yapı katını Kaniş Karum Ib kat, Alişar 11T, Boğazköy IV. Katın eski safhalarıyla çağdaş kabul etmektedir.

W.Orthmann, Alaca Höyük'ün 4. yapı katını a ve b olmak üzere iki safhaya ayırmış; 4b safhası (eski) Kaniş Karum'u II. katı, Alişar'ın 11T ve Boğazköy'ün kuzeybatı yamacı 8b yapı katı ile 4a (yeni) safhasını ise Kaniş Karum'u Ib, Alişar 10 t, Boğazköy IVd, Aşağı şehir 4 yapı katında ve kuzeybatı yamacı 8a katlarıyla çağdaş kabul etmektedir¹⁹².

M.J. Mellink, Alaca Höyük'ün 4. yapı katının Kaniş Karum'u Ib, Alişar 10T, Boğazköy IVd ve 4. katlarıyla çağdaş olduğunu ileri sürmüştür¹⁹³.

S. Lloyd, Alaca Höyük'ün 4. yapı katını Kaniş Karum'u II, Ib, Boğazköy'de Karum tabletlerinin açığa çıkartıldığı katlarla, Konya Karahöyük I. kat ile çağdaş kabul etmektedir¹⁹⁴.

¹⁸⁹ Özgüç 1947: s.163; Emre, 1966: s.72, Lev XLII,4; Koşay 1951: s.38.

¹⁹⁰ Osten 1937: s.208; Özgüç 1949: s.62; Özgüç: 1959: s.66.

¹⁹¹ Özgüç 1953: s.61.

¹⁹² Orthmann 1963: s.49

¹⁹³ Mellink 1971: 101–125

¹⁹⁴ S.Lloyd 1967: s. 14

Tahsin Özgüç'e göre Koloni Çağı tabletleri yerleşimde bulunmamasına rağmen, bu dönemin Alaca Höyük'te yaşandığını belirtmektedir¹⁹⁵.

Acem Höyük Saraylarında (III. kat) bulunan Eski Assur Kralı Şamsi Adad (M.Ö. 1792–1750), Mari ve Urşu kralı Iahdunlim'in kızı Du-ge-du, Kargamış kralı Aplahanda'ya ait mühür baskıları ile Acem Höyük'ün III. katının bir kısmının M.Ö. 18 yy 'ın ilk yarısına ait olduğu saptanmıştır¹⁹⁶. Bu katla çağdaş olan Kaniş Karumu'nun Ib katında bulunan mühür ve mühür baskıların incelenmesi sonucu bu yapı katının Şamsi Adad ile başlayıp Şamsi iluna'nın 10. iktidar yılına kadar devam ettiği belirlenmiştir. Alishar 10t ve Konya Karahöyük'ün I. katların Kaniş Karumu Ib katı ile çağdaş olduğu bilinmektedir¹⁹⁷. Alaca höyük'ün 4. yapı katında geçmiş yıllarda ve yeni dönem kazılarında bulunmuş olan mühür ve mühür baskılarının stil ve formları bakımından yukarıda sözü edilen şehirlerdeki eserlerle aynı gruptan olması bu yapı katının M.Ö: 18 yy'ın ilk yarısına tarihlenmesi gerektiğini göstermektedir. Bu durumda 4.yapı katının tarihlendirmesi konusunda K. Bittel ve T. Özgüç'ün yorumları kesinlik kazanmaktadır.

Bu şekilde bakıldığında Alaca Höyük'te açığa çıkartılan bu yapılar Eski Tunç Çağının sonuna Eski Hitit başına tarihlendirilebilir.

Atölye içinde yukarıda değindiğimiz küçük eserlerin iğneler hariç tümü Assur Ticaret Kolonileri Devrinin son safhası ve Eski Hitit dönemi özelliklerini göstermektedir. Bu alanda bulunan çanak çömlekler Kaniş –Karum Ib,¹⁹⁸

¹⁹⁵ Özgüç 1949: s. 48–54

¹⁹⁶ Özgüç 1958: s. 36,62; Özgüç 1980: Res III, Ia-c,3,17

¹⁹⁷ Özgüç 1958: s.7–11; Alp 1972: s.258

¹⁹⁸ Özgüç-Özgüç 1949: s. 85

Maşathöyük V¹⁹⁹, Alişar²⁰⁰, Boğazköy IVd ve Aşağı şehir 4 yapı katı²⁰¹, Acem Höyük III²⁰², Konya Karahöyük I²⁰³, Yanarlar²⁰⁴ eserleriyle benzerlik gösterirler. Ayrıca yukarıda ayrıntılı bir biçimde anlattığımız bu yapı içerisinde ele geçen mühür formları ve baskıları da dönemi için tipik özellikler yansıtmaktadır.

İn-situ bulunan tüm eserler atölyenin M.Ö. II. Binin İlk çeyreği sonlarına ve İkinci çeyreğin başına ait olduğunu göstermektedir.

Yukarıda bahsedilen özelliklerinden dolayı maden atölyesi olarak yorumlanan yapı 4. tabakaya tarihlendirilebilir.

¹⁹⁹ Özgüç 1959: s.44

²⁰⁰ Fischer 1963: şek.22

²⁰¹ Mellink 1971: s.118

²⁰² Özgüç 1977: s.162

²⁰³ Emre 1978: s.50

²⁰⁴ Özgüç 1978: s.7,25,28

2.1.b. 3. YAPI KATI MİMARİ BULUNTULARI

DEPO ODALARI

Yirmi Birinci Yüzyıla girildiğinde Anadolu arkeolojisi, büyük bir dinamizm içerisinde geliştirmesini sürdürmektedir. Bu bağlamda Alaca Höyük kazı ekibi de arkeolojiye yardımcı bilim dalları ile koordineli olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Buna paralel olarak heyetimizin, Ankara Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Jeoloji ve Jeofizik Bölümleri öğretim elemanlarıyla yaptığı ortaklaşa çalışmaları sonucunda belirlenen alanda, kazılara 1997 yılında başlandığını yukarıda vurgulamıştık.

Arkeoloji ve jeofizik işbirliği sonucunda yeni topografik haritada LXII-LXIII/40–42 plan karelerinde yoğun taş belirtisine rastlanması sonucunda, burada yapılan açmalarda, yukarıda belirtilen II. çevre duvarı ile birlikte tahıl depoları da açığa çıkartılmıştır²⁰⁵ (**Harita II**).

Bu çalışma sonucunda, ikisi yan yana, diğeri, mabet –sarayın yeni açığa çıkartılan doğu girişinin güneyinde olmak üzere, üç tahıl deposu odası gün ışığına çıkartılmıştır (Lev X . Bunlardan birincisinin içinde ayrıca, yuvarlak bir siloda bulundu.

1935–1983 yıllarında yapılan çalışmalar sonucunda açığa çıkartılan I. istinat duvarı, tahıl depolarının batı duvarları üzerine inşa edilmiştir. Ayrıca, yeni dönem kazılarında I. ihata duvarına paralel yapıldığı görülen II. ihata duvarının da, tahıl depolarının doğu duvarlarının üzerine gelecek şekilde inşa edildiği

²⁰⁵ Çınaroğlu-Genç 2003: s.511–512, Çizim 2–3.

anlaşılmıştır. Bunu sonucunda, her iki ihata duvarının, tahıl depolarının işlevleri sona erdikten sonra yapıldıkları saptanmıştır (**Lev XI d ; Çizim 8**) .

H. Hoffner'in Hititlerde tarım ve beslenme konulu araştırmasında, tahıl ambarlarını çivi yazılı metinlerden yola çıkarak araştırmıştır. ESAG (Eskisi ARAH) sumerogramı ile tanımlanan bu yapılar, derin ve toprağa kazılmış olarak tarif edilerek ; "...aşağıya doğru..." bir şey konulur ve "...aşağıdan dışarıya..." bir şey çıkarılır diye tanımlanır²⁰⁶. H Hoffner'in yapmış olduğu bu tanımlama kuşkusuz, Boğazköy²⁰⁷, Alaca Höyük²⁰⁸, Kuşaklı/Sarissa²⁰⁹ ve Kaman / Kale Höyük'te²¹⁰ açığa çıkartılan silolarla benzerlik göstermektedir.

Orta Anadolu Bölgesinde, geçmişten günümüze temel gıda maddesi, tahıl ve tahıl ürünleridir. Kurak geçen yıllarda, tahıl hasatının düşüş göstermesiyle ciddi sorunlar yaşayacağını bilen Hititler, bu sorunla karşı karşıya kalmamak için, tahılın uzun süre korunabileceği depo ve silolar yapmıştır. Alaca Höyük'te ve Boğazköy'de yapılan kazılar sonucunda açığa çıkartılan bu depo odalarıyla Hititlerin, binlerce insanın ihtiyacını karşılayabilecek tahılı depoladığı anlaşılmıştır.

Tahılların toprak altına yapılan silolarda saklanması, tüm uygarlıklarda görülen bir uygulamadır. Hitit Çağında, özellikle büyük boyutlarda ele geçen bu tahıl silolarının en büyüklerini Alaca Höyük ve Boğazköy'de görmemiz mümkündür. Bu depo odalarının kullanılışı şu şekildedir; Tahıl silolarının içine organik bir malzeme serilmiştir.

²⁰⁶ Hoffner 1974:s.34 v d.

²⁰⁷ Seeher 2000: s.18.

²⁰⁸ Çınaroğlu-Genç 2003: s.5, 11-512, Çizim 2-3.

²⁰⁹ Karpe 2003: s.443.

²¹⁰ Fairbairn 2005: s. 129-132, resim1-2.

Bunun, Boğazköy’de olduğu gibi Alaca Höyük depolarında görülen beyaz kaplamanın, kalın bir saman tabakası olduğu bellidir²¹¹. Tahılla doldurulan çukur, havayla irtibatını kesecek kalın bir toprakla kapatılmıştır. Bu ortamda, tahıl tanelerinin arasında kalan oksijen solunarak karbondioksit üretilir. Böylece, zehirli olan söz konusu ortamda, fare, tahıl böcekleri ve küf mantarları barınamaz ve tahıl uzun süre korunabilir. Tahılların havayla bağlantısının tamamıyla kesilmesinin zorunlu olmasından dolayı, bu tahıl depoları, istenildiği zaman açılıp kapanamaz. Depo bir kez açıldıktan sonra tümüyle boşaltılmaları gerekmiştir.

Boğazköy kazılarında açığa çıkan siloların kullanım amacıyla Alaca Höyük’te bulunanlar arasında fark yoktur. Fakat Alaca Höyük kazılarında açığa çıkartılan 3 adet tahıl deposu, yapısal bakımdan Boğazköy’dekilere oranla farklılıklar gösterir. Bu farklılık, depoların duvarlarından gelmektedir. Boğazköy tahıl depolarının duvarları çamur yığınının yapılmış olmasına karşın, Alaca Höyük tahıl depolarının duvarları, sağlam taş temel üzerine kerpiçlerin yığılmasıyla yapılmıştır. Alaca Höyük’te taş temellerinin yüksekliği tabandan aşağı yukarı 2m’ye ulaşmaktadır. Duvarlar, taş temelin üzerine ağaç hatıl konduktan sonra, kerpiçle yükseltilmiştir. Bu da gösteriyor ki, Alaca Höyük tahıl depoları, Boğazköy’dekilere oranla daha itinalı ve sağlam yapılmıştır. I. no’lu tahıl deposunun Frig Çağı tahribatından sonra koruna bilen yüksekliği 4,5 m kadardır.

Bu depoların en yüksek korunana olan, I no’lu odanın kazılarla ortaya çıkartılan yüksekliği temel alınarak, II ve III No’lu depolara uygulandığında, bu

²¹¹ Boğazköy kazıları sonucu, öğrenildiğine göre, tahıl depoya doldurulduktan sonra üstü tamamen samanla kapatılıp onun üstü toprakla örtülmektedir. Alaca Höyük kazılarında açığa çıkartılan siloların içerisinde bulunan tahıl kalıntısı, ele geçmemiştir. Ancak saman kalıntıları da çok yoğun şekilde fermantasyona uğramıştır.

üç tahıl deposuna, ortalama 2300 m³ tahıl depolanması mümkündür. Bunun, dört bin insanın bir kışlık ihtiyacını karşılayacak kapasitede olduğunu, gıda bilimciler ifade etmiştir²¹².

2.1.c. I NOLU TAHIL DEPOSU

Alaca Höyük'ün yeni kareleme sisteminde LIX-LXIII /39–42 plan karelerinde yer alan I No'lu tahıl deposunu tamamı, açığa çıkartılmıştır²¹³. Dikdörtgen planlı olan odanın içten içe mevcut ölçüleri 12 m x 7m'dir. Ancak; yukarıda belirtildiği gibi, özellikle mabet-sarayı çevreleyen I. çevre duvarı, tahıl deposunun batı duvarını tahrip etmiştir. Bu durum dikkate alındığında, dikdörtgen şeklindeki deponun uzunluğu 12.60 m'dir. I.No'lu depo odasının doğu duvarının korunan içten yüksekliği 4,5 m'dir. Odanın kuzey duvarı hariç, duvarlarının 2,5 m'si taş örülüdür (**Lev XI b**). Bu taşların büyük çoğunluğu, kireç taşıdır. Bunlar, aşağı sıralarda daha büyük boyutlarda 50 x 30 cm., yukarı kısımlara çıkıldıkça, taşların küçüldükleri görülmekte ve boyutları 20 x 20 cm' kadar inmektedir (**Lev XI a**). Duvarın korunan ve yanmamış kerpiç yüksekliği de yaklaşık 4,5 m'dir (**Lev XII a**). Depo odalarında gün ışığına çıkartılan duvarların kerpiçlerin uzunluğu 48 x 40 cm, yükseklikleri ise 20 cm 'dir²¹⁴.

I. No'lu depo odasının taş döşeli tabanının yaklaşık 3/2'lik bölümü korunmuştur. Yumruk büyüklüğündeki taşlar, üst üste döşenmiştir. Taş tabanda, çatıyı taşıyacak ağaç dikme yeri de tespit edilmiştir ve ağaç dikme deliğinde, üst üste altı taş sırası sayılmıştır (**Lev X a**). 2005 yılı kazıları sonucunda tahıl

²¹² Çınaroğlu 2007: s. 198.

²¹³ Çınaroğlu – Genç 2003: s. 511

²¹⁴ Çınaroğlu –Genç 2000: s.329, resim 2–4

deposunun 17.50 m x 11.50 m ölçülerinde olduğu²¹⁵ ve I. çevre duvarının, tahıl deposunun batı duvarını nasıl tahrip ettiği anlaşılmıştır.

Silolu tahıl deposunun kuzey duvarı, kerpiçlerin başlangıç hizasından tabana kadar 2 m genişleyen çamur yığını ile desteklenmiştir. Bu eğimli kısmın fonksiyonu, tahılın depolanma işlemini kolaylaştırma ve içeri bırakılan tahılın deponun ortasına kadar yayılmasını sağlamak amaçlı olmalıdır (**Lev XII b**).

Odanın duvarları ve taş döşeli tabanı, tamamen organik bir madde ile kaplanmıştır (**Lev XI a**). Fermente (Mayalanmış) olan bu organik kaplama madde, taş duvarların üst seviyesine kadar yatay olarak, kuzey duvarında ki çamur blokaj (Tutma) üzerine ise, dikey olarak kaplanmıştır. Tahıl deposunun, doğu, kuzey ve güney duvarları 2,5 m taş temelden sonra kerpiç dizisiyle yükseltilmiştir. Bu yüksekliğin Hitit Çağın'daki ölçüsünü bilmek şu anda olanaksızdır.

I No'lu silo odasının tabanı üzerindeki koyu kahverengi kalıntının, son derece fermentasyona (Mayalanmaya) uğramış tahıl olduğu, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Öğretim elemanlarınca saptanmıştır²¹⁶. Bu alanda bulunan koyu renkli tabakanın benzeri 1960 yıllarda Boğazköy'de açığa çıkartılan depo odalarında görülmüştü²¹⁷ (**Lev X b**).

²¹⁵ Çınaroğlu –Çelik 2005: s. 305

²¹⁶ Toprak Bölüm Başkanı Sayın Prof. Dr. Süleyman Taban'na teşekkür ederiz.

²¹⁷ Schirmer 1969:Lev.20:a

2.1.d. YUVARLAK SİLO

I.No'lu tahıl deposunun batı duvarına yakın bir noktaya, daire şeklinde çamur yığıntı üzerine yapılmış bir silonun varlığı anlaşılmış olup çapı yaklaşık 4 m'dir²¹⁸ ve en az 1 m derinliğindedir (**Lev XIII a: Çizim 5**). Frig Çağı tahribatı nedeniyle, silonun duvarlarının bulunamamasından dolayı, silonun derinliği, ancak, minimum bir değer olarak verilebilir. Çamur yığını üzerine inşa edilen bu silonun tabanı, diğer tahıl depolarında olduğu gibi, yumruk büyüklüğündeki taşlarla döşelidir (**Lev XIII c**). Taş döşeli taban, ortaya doğru derinleşmektedir. Taş tabanlı silo, dört yönden gelen ve merkezde birleşen çöküntüsü ile Boğazköy – Hattuşaş'dakilere benzemektedir²¹⁹. Ayrıca, döşemenin/tabanın üzerinde, tabaka halinde organik malzeme saptanmıştır. Saptanan bu organik malzeme, Boğazköy silolarında olduğu gibi kalın bir saman tabakası olduğu, Alaca Höyük'teki silolarda da tespit edilmiştir²²⁰ (**Lev XIII b**).

Depolama amaçlı yapıldığı kesin olan yuvarlak silonun, neden buraya inşa edildiği henüz anlaşılamamıştır. Çünkü yuvarlak silonun tabanı üzerinde fermantasyona, uğramış tahıl kalıntılarına rastlanmamıştır.

Yapılan kazı çalışmaları sonucunda, iki olasılık üzerinde durulabilir. Bunlardan birincisi, I No'lu tahıl deposu, işlevini yitirdikten sonra, silonun odanın içine inşaa edilmiş olmasıdır. Diğer bir görüş ise, silo, I no'lu depo içinde, farklı tahıl cinslerinin depolanması amacıyla yapılmış olmasıdır.

²¹⁸ Çınaroğlu, Genç 2004: s.279–288

²¹⁹ Seeher 1997: s.144, Res 8; Seeher 2000: s.18, Res. 5.

²²⁰ Çınaroğlu-Genç 2003: s.512.

2.1.e. II. NOLU DEPO

Alaca Höyük'te, yeni dönem kazılarında açığa çıkartılan II No'lu tahıl deposu, dikdörtgen planlı, olup içten içe 24x11m. Ölçülerindedir. Yapının duvarları, I no'lu odada olduğu gibi, doğu – batı, kuzey – güney doğrultusunda uzanmaktadır. Bu odanın korunan duvarlarının yüksekliği 3,5 m.dir. Bu yüksekliğin 2,5 m.si taş, 1m.'si kerpiç dizisidir (**Lev XIV a ; Çizim 6**). Kerpiç dizisi yer yer Höyük Köyü eski sakinleri tarafından, kuyular kazmak suretiyle tahrip edilmiştir. Aynı I No'lu silolu tahıl odasında olduğu gibi, taş temelle ile kerpiç arasına ince hatlı yerleştirilmiştir. Duvarda kullanılan taşların, düzgün kenarları, silonun içi bakan kısmına yerleştirilmiş ve arada kalan boşluklar, çok daha küçük basit toplama taşlarla desteklenmiştir.

II No'lu tahıl odası ile mabet-saray binasının doğusunda bulunması muhtemel giriş bölümünü birleştiren ortak duvar, 4,5 m kalınlığındadır (**Lev X c**). Bu duvar, tahıl deposunun diğer duvarlarına oranla daha iri taşlarla örülmüş olup bazı taşlar, 100 x 50 cm olarak ölçülerindedir (**Lev XIV c**). Mabet-sarayın doğu ya da müştemilatının girişi olması gerekli bu alanın genişliği, 4.90 m'dir.

II No'lu odanın tabanı, tamamı, yumruk büyüklüğünde yuvarlak (Kireçtaşı) taşlarla kaplanmıştır (**Lev Xc; Çizim 6**). Taşlar, tabana gelişi güzel yerleştirilmiş ve hiç boş alan bırakılmayacak şekilde dizilmiştir. Taşların boyutları, yapının ortasına doğru küçülmüş, merkezde ise çok küçük taşlarla yaklaşık 1 m² alanı kaplayan düz bir zemin oluşturulmuştur. Ancak, odanın tabanı tamamen düz değildir. Odanın duvar kenarı ile merkezdeki alan arasında, 70 cm'lik bir yükseklik farkı bulunmaktadır. Odanın tabanının ortasında, doğu ve fuygun tahılın kaymasına ilişkin yapılmış bir özellik olmalıdır

2.1.f. III. NO'LU DEPO ODASI

Alaca Höyük'te açığa çıkartılan tahıl depolarının en küçüğü ve en güneydeki, III No'lu tahıl depo odası, içten içe 6.50 x 9.70 m ölçülerindedir. Duvar tekniği açısından I ve II No'lu odalardan farkı bulunmayan bu deponun diğerlerinde olduğu gibi, hangi tür tahılı bünyesinde barındırdığı anlaşılamamıştır. III No'lu yapının duvarları 1.40 m yüksekliğindedir. Bunun 1m'si taş temelle yükseltilmiş, 40 cm' si ise, yanmamış kerpiçten arta kalanlar oluşturmaktadır²²¹. III no'lu ve en küçük ölçekli depo, höyüğün yüzeyine en yakın olanıdır (**Lev XV a; Çizim7**). Çünkü mabet-saray binasında olduğu gibi, bu yapıya bağlı tahıl depoları da, kuzeyden güneye ya da şehrin yukarısından aşağısına doğru eğimli yapılmışlardır. Buda höyüğün, topografik yapısından kaynaklanmıştır.

III. No'lu odanın taş döşeli tabanı, duvarı ve bu duvar ve taban üzerindeki organik madde kaplaması diğer depo odaları ile benzerlik göstermekte olup, aynı teknik ve anlayışla inşa edildiği anlaşılmaktadır.

Ancak, bu deponun ölçülerinin daha küçüktür. Duvarları, diğer tahıl odası duvarlarındakilere oranla, daha küçük taşlarla ve kaba örülmüştür. Taş taban döşemesinin, II No'lu depo odasının taban derinliğine göre 70 cm daha yukarı bir seviyede tespiti ile, diğer depo odalarından ayrılmaktadır. Bu da bize, farklı bir malzemenin depolanmış olabileceğine düşündürmektedir.

Bu depoların en yüksek korunanı olan I no'lu odanın kazılarla ortaya çıkartılan yüksekliği alınarak, , II ve III No'lu depolara uygulandığında, bu üç tahıl depo odalarına, ortalama 2300 m³ tahıl depolanması mümkündür. Bu da,

²²¹ Çınaroğlu-Genç 200: s.511-512, Çizim 2-3.

dört bin insanın bir kışlık ihtiyacını karşılayacak kapasitede olduğunu, gıda bilimciler ifade etmiştir.

2.1.g. KÜÇÜK ESER BULUNTULARLA MİMARİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Depo odalarının dolgu toprağında Eski Hitit dönemine tarihlenebilecek malzemeler ele geçmiştir.

Geçmiş yıllarda bulunan eski ve orta Hitit katlarında çok bulunan yuvarlak ağızlı, silindirik boyunlu, yumurta gövdeli, yuvarlak dipli testi, bu alanda ele geçmiştir. Bu formdaki testileri signa royal baskılı örnekleri de görülmektedir. Bu eserler, Bitik Vazosu üzerinde tasvir edilen yuvarlak ağızlı testinin benzeridir²²². Ancak, Alaca Höyük'te son yıllarda yaptığımız kazılar sonucunda ele geçen amorf parçalar içinde çok sayıda "Sign royal" baskılı parçalar ele geçmiştir (**Çizim 16a,b,c,d**)

2002 Yılında bulunan ve yüksek derecede fırınlanmış pişmiş toprak bulla parçası üzerinde 2 adet damga mühür baskısı vardır. Her iki baskı, tek bir mührü ait olmalıdır. Daire şeklindeki damga mühür baskısında; 3 adet hiyeroglif işaret, üç telli giyoş/saç örgüsü motifi ile çevrelenmiştir (**Lev XXI b**). Giyoş motifiyle çevrelenmiş bu türlü mühür baskılarına Alaca Höyük'ün geçmiş yıllardaki kazılarından bilmekteyiz. Giyoş motifiyle çevrelenen orta alanında sembol işaretlerinin bulunduğu ve T.Beran tarafından XI grupta incelenen bu tür mühürler Eski Hitit çağına tarihlenmektedir²²³.

²²² Özgüç 1955: s.296, Res.1.

²²³ Beran 1967:s.60-61, nr. 99

2003 yılı kazılarında ele geçen bir başka bulla parçasında, bullanın (Etiketin.) dış yüzünde, aynı mührün üç baskısı basılmıştır. Mühür baskısının üzerinde çok net olarak görülemeyen iki adet hayvan figürünü bulunmaktadır

Depo odalarında Eski Hitit dolgu toprağında ele geçen boğa başlı riton siyah renkte astarlı ve parlak perdahlıdır. Boğa başlı kült kabının sadece baş kısmı mevcuttur. Sol boynuzu, sağ boynuzun ucu ve sağ kulak eksiktir. Boğa da ayrıntılar çizilerek belirtilmiştir. Gözler iki daire şeklinde, kaşlar kabartma halinde olup hörgücü vurgulanmıştır. Başının üstü ve hörgücün her iki yanı, burnunun çevresi derin çentiklerle belirtilmiştir. Bu teknikte ki eserlere detayda bazı farklar olmakla birlikte Kültepe de²²⁴ Alişar'da 11T ve 10T rastlanmıştır²²⁵. Gözbebeği çukuru ve yuvarlak göz, ortak özelliklerdir. Eski Hitit Devrinde bu tipe giren iki boğa başı bulunmaktadır. Bu şekildeki içki kaplarında, kullanım anında, ağız ve burun kabın alt kısmını, baş ve ense kabın, ağız kısmını meydana getirmektedir²²⁶ (**Çizim 9**).

Alaca Höyük kazılarında az ele geçen eser türünden biride kemik objelerdir. Yeni dönem kazılarında az sayıda kemik eser çıkmasına rağmen, tasvirli olanlar da ele geçmiştir. Bunlardan bir tanesi, bir aslanın sağ arka bacağına ve ayağına ait aplik parçadır (**Lev XXI c; Çizim 12 b**). Bu eser, Acem Höyük kökenli olduğu bilinen ve günümüzde New York Metropolitan Museum of Art' ta korunanlara fildişi koleksiyondakine çok benzerlik göstermektedir²²⁷. Tasvirli eserlerden bir diğeri de üzerinde 8 adet konsantrik daire bezemeli apliktir. Bunlar dışında bir maden atölyesinde ince işlerde kullanılabilir (Altın ve

²²⁴ Özgüç 1953: s.92, Res.283, a ocağında I. katta3 no'lu yapı'da bulunmuş.

²²⁵ Osten 1937: Res.210 c 762.

²²⁶ Özgüç 1937: s.210.

²²⁷ P.Harper, *The Connoisseur*, November 1969, s. 156–162.

gümüş işleme işlerinde günümüzde de kullanılan) kemikten yapılmış çekiç başları ele geçmiştir (**Çizim 12 a,c**). Ayrıca madeni dikiş iğnelerinin bir benzeri de kemikten olanı da vardır

Tahıl depoları işlevlerini yitirdikten sonra ya da, Hitit Çağı şehrinde yaşanmış bir felaket sonucunda, şehirde bir ören yerinden alınan iskân toprağı ile doldurulmuştur. Bu doldurmada kullanılmış iskân yeri toprağı içinde, yoğun miktarda Eski Hitit seramiklerine rastlanılmıştır. Bu da bize göstermektedir ki; Hitit Döneminde Alaca Höyük'ün bir bölümü iskân dışı kalmıştır. Dolayısıyla, tahıl depolarında tarihlemeye yardımcı hiçbir belge bulunmamasına rağmen, söz konusu depoların, Eski Hitit Çağının sonrasına tarihlenmesi doğru olacaktır²²⁸.

²²⁸ Çınaroğlu-Genç 2003: s. 512

2.1.h. 2. YAPI KATI MİMARİ BULUNTULARI

İSTİNAT DUVARI

1997–2006 yıllarında yapılan kazılar sonucunda; mabet-sarayın doğusunda LXII-LX / 38–40 plan karesinde II. İstinat duvarı olarak adlandırılan uzun bir duvar açığa çıkartılmıştır. Yine aynı dönemde ortaya çıkartılan ve tahıl depoları üzerine inşa edildiği anlaşılan bu yapının, toprak setti tutan şev duvarı görevini üstlendiği düşünülmektedir. Bu duvar güneyden kuzeye doğru höyüğün topografik yapısına paralel uzanmaktadır (**Harita II**).

1997 yılında itibaren açığa çıkartılan bu yapının 2007 yılı kazıları sonucunda uzunluğu 85m'ye ulaşmıştır (**Lev XVI a**). Söz konusu II. Çevre duvarı, höyüğün doğu kesiminin bir bölümünü adeta iç kale şeklinde korumaktadır. Temenosu andıran bu duvarların 2007 yılı kazıları sonucunda, gerçek uzunluğunun ne kadar olduğunu, saptamak mümkün olamamıştır.²²⁹

II. istinat duvarının iç yüzünü teşkil eden kısmının çoğunluğu, kireçtaşı (Yerel mermerden) ve arasına çok az serpiştirilmiş andezit taşından yapılmıştır. Uzunlukları 80 cm ile 20 cm arasında yükseklikleri ise ortalama 40–50 cm arasında değişen taşlarının şehre bakan kısımları, hafif dış bukey ve yarım küre şeklinde yuvarlatılmıştır. Taşların yarım küre şeklindeki yüzeylerinin her birinde yaklaşık 60 ya da 70 çekiç darbesi rahatlıkla görülebilmektedir²³⁰. Taş sırası yedi olup, duvarın yüksekliği 2,5 m genişliği ise yaklaşık 2 m 'dir(**Lev XVII c**). Duvarın dış yüzeyi, düzensiz taş dizileri ile örülmüştür²³¹. Bu türden duvarlara Boğazköy tahkimatında rastlamak mümkündür²³².

²²⁹ Çınaroğlu-Genç 2003: s. 510

²³⁰ Çınaroğlu 2007: s.196

²³¹ Çınaroğlu-Genç 2003: s.511, Res.4, Çizim 2

²³² Koşay 1951: s. 10

Bu istinat duvarının doğusunda sfenksli kapı kulelerinin uzantısı olan II. Şehir suru / iç kale yer almaktadır.

Yeni dönem kazılarında açığa çıkartılan bu II. Çevre duvarı, önceki kazılarda açığa çıkartılan I. çevre duvarına paralel olup aralarındaki uzaklık 21 m'dir (**Lev XVI a**).

Çevre duvarlarını, bir savunma duvarı olarak düşünmek ne derece doğru olabilir? Alaca Höyük'ün henüz, Hitit Çağı'nın hangi dönemine ait olduğu belirlenemeyen aşağı şehri, sur duvarları ile çevrilidir. Bu duvarların iki aslan protomlu kapısı yeni müze binasının hemen yanında yer almaktadır. Bu kapının geçit verdiği yolun sfenksli kapıya ulaşması olasıdır. Ancak sfenksli kapının kabartmalarının doğuya doğru uzantısı, bir iç kaleyi oluşturmaktadır.

Bu iç kalenin sur duvarlarının uzantıları günümüze kadar araştırılmamıştır. Şehrin Hitit Çağı'ndaki ikinci sur duvarı ise, sfenksli kapı kulelerinin uzantısıdır. Bir akropol görünümü veren sfenksli kapının sur duvarlarının, höyüğün dışına doğru gittiği ve bugünkü karayolunun altından belediye binası istikametinde ilerlediği, yol inşaatı sırasında görülmüş ve üstü kapatılmıştır.

Gerek teknik açıdan ve gerekse boyut açısından, çevre duvarlarını sur duvarı olarak yorumlamak mümkün değildir. Her ikisini de bir tür "Temenosu" duvarı gibi düşünmek doğru olacaktır²³³.

Yeni Dönem Kazılarında gün ışığına çıkartılan ve mabet – saraya ait olduğu anlaşılan tahıl depolarının doğu ve batı duvarları üzerine, her iki çevre duvarı inşa edilmiştir (**lev XVI a**). Bu da şunu gösteriyor ki; her iki çevre duvarı da tahıl depolarının fonksiyonları sona erdikten sonra yapılmıştır. Bu iki duvarın

²³³ Çınaroğlu 2007: s. 196

inşası sırasında, tahıl depolarının doğu ve batı duvarlarının tahrip edildiği de gözlenmiştir²³⁴. 1997–2007 yılları arasında yapılan kazılar sonucu gün ışığına çıkartılan II. İstinat duvarının tahıl depolarının üzerine inşa edilmesinden dolayı Hitit İmparatorluk Çağına tarihlemek mümkün olacaktır²³⁵.

Her iki çevre duvarının, sfenksli Hitit kapısına, yakın olan bölümlerinin tahribata uğramasından dolayı, nereyle bağlantılı olduğu ya da nerede sonlandığı hakkında hiçbir bulguya ulaşılamamıştır. Genellikle, her iki çevre duvarının taşları yerel mermerdir.

Mabet-saray höyüğün fiziki durumuna uygun bir şekilde kuzeye doğru bir takım kademeler oluşturacak şekilde inşa edilmiştir. Buna paralel olarak Orta avlu da kuzeyden güneye doğru meyillidir²³⁶. Mabet-saray binasının doğusunda yer alan yeni dönem kazılarıyla açığa çıkartılan depo odaları, II. İstinat duvarı ve mücevher atölyesi olarak adlandırılan yapılar da aynı şekilde höyüğün fiziki durumuna uygun olarak güneyden kuzeye doğru kademeli olarak farklılık oluşturmaktadır²³⁷ (**Lev XVI a**). Alaca Höyük'te arazinin konumuna göre yerleştirilen bu yapılar yapay ve doğal terasların şekline göre inşaa edilmeleri bazılarının ileride bazılarının geride girintili çıkıntılı bir biçimde yapılmış olmaları Alaca Höyük, Boğazköy ve Maşat Höyük III yapı katı sarayıyla²³⁸ ortak özellik sergilemektedir.

Bu noktada açığa çıkartılan Hitit mimarlık kalıntılarının seviyeleri dikkate alındığında, Hitit Çağı içinde mabet-saray binasının dağınık bir şekilde bulunan iri blok taşlı kuzey kısmının (**Lev III a**) en geç döneme ait olduğu, avlulu mabet-

²³⁴ Çınaroğlu-Genç 2002: s.429 v d, Resim 4, çizim 2.

²³⁵ Çınaroğlu 2007: s. 198.

²³⁶ Koşay-Akok, 1966, s. 12, Lev. 78.

²³⁷ Çınaroğlu 2007: s. 196.

²³⁸ Özgüç 1978: s. 9, lev.25,30–35, plan I, 3 izometrik plan 6

saray binasının orta safha, sfenksli kapının ise en geç devre ait olanı olarak düşünülebilir. Burada akla gelen bir konuda sfenksler ile kapı kulelerindeki kabartmaların üslup farklılığıdır. Acaba ortostadlı kapı kuleleri sfenkslerden sonraki bir dönemde mi yapılmışlardır? Orta avlu etrafında yer almış bina simetri olmadığı gibi, sağ ve sol grup binaları arasında da simetri yoktur. Boğazköy yapılarında da aynı asimetri izlenmektedir.

Mabet-saray yapısını çevreleyen, I. İstinat duvarının doğusunda yer alan, yeni dönem kazılarıyla açığa çıkartılan depo odaları, II. İstinat duvarı ve mücevher atölyesi olarak adlandırılan yapılar grubu, mabet-saray yapısı ile bütünlük arz etmektedir.

1935–1983 yılları arasında yapılan kazılarda şehir surları ile ilgili ayrıntılı bilgi verecek kalıntılara rastlanmamasına rağmen, çeşitli yerlerde bulunan bazı izler az da olsa araştırmacıları aydınlatmıştır. Yeni Dönem kazılarında açığa çıkartılan II. İhata duvarına ilişkin Alaca Höyük 1940–48 yıllarına ait raporda belirtilen ve yayında levha I'de sağ üst köşede görülen tamamlamadaki kuleli sur duvarı, sandık biçiminde bir kale olmayıp yukarıda da belirtildiği gibi II. İstinat duvarının bir parçası olduğu yeni kazılar sonucunda anlaşılmıştır²³⁹.

II. istinat duvarı kazısı esnasında temeli hizasına kadar bulunan seramikler Hitit imparatorluk çağına aittir. I. istinat duvarın tarihlendirilmesi göz önüne alınarak bu duvarında 2. yapı katına yani Hitit İmparatorluk Çağına ait olduğunu da söyleyebiliriz.

²³⁹ Koşay-Akok 1966:s.11–12, Lev. I, 2a

3. I. KÜLTÜR KATI (FRİG KÜLTÜR KATI)

Alaca Höyük Yeni dönem kazılarının ilk on yılında özellikle, ikinci ihata duvarı ve mücevher atölyesinin bulunduğu alanların üst kısımlarında, Frig kalıntlarına rastlanılmıştır. Bu alanlarda açığa çıkartılan Frig yapı kalıntıları ve bunlara bağlı küçük eserler, önceki kazılarda bulunanlara fazla bir yenilik getirmemiştir.

Ancak; megaron planlı bir yapının çakıl taşı döşemeleriyle bulunması, Alaca Höyük'teki Frig Dönemi buluntularına yeni bir katkıdır. Frig tabaksındaki kazılarda bulunan küçük eserlerin büyük çoğunluğu, çok renkli ve boyalı seramik parçalarıdır. Bunlardan da anlaşıldığı üzere Alaca Höyükteki Frig yerleşimi, Geç Frig Çağında daha yoğunluk göstermiştir.

Alaca Höyük'te henüz bir Frig nekropolüne rastlanılmamıştır. Buna rağmen Alaca Höyüğün birkaç km uzağındaki tepelerde, Frig Dönemine ait 16 adet tümülüsün varlığı görülmektedir. Bu tümülüslerden en büyüğü olan Kalınkaya Tümülüsü, Raci TEMİZER tarafından kazılmıştır ²⁴⁰.

²⁴⁰ Temizer 1949: s.795–806.

3.1. MİMARİ BULUNTULAR

Tahsin Özgüç Orta Anadolu Frig yerleşim yerlerinden söz ederken bu çağda Hitit döneminin önemli şehirlerinin Frig Çağı'nda küçüldüklerini eski görkemlerini kaybettiklerine değinmiş ancak Alaca Höyük'ten hiç söz etmemiştir. Bu da bize Alaca Höyüğün Frig iskânının gerektiği kadar araştırılmadığını göstermektedir. Orta Anadolu'da Hitit yerleşim yerleri Frig döneminde eski önemlerini kaybetmişlerdir. Gordion'u ayrı tutmak gerekirse Karaoğlan, Hacılar, Gavurkale, Pazarlı, Alışar, Boğazköy, Maşat Höyük 'ün ortak özelliğidir²⁴¹. Alaca Höyük içinde bu yorumu yapmak yanlış olmasa gerek, Frig Döneminde iskânının, genişçe bir köy manzarası gösterdiğini söyleyebiliriz. Yeni dönem kazılarında, önceki kazılarda da saptandığı gibi, Frig yapıları, höyüğün kenarlarına doğru zayıflamakta buna karşın, orta kısımlara doğru, daha yoğun bir iskânın varlığı söz konusudur²⁴².

Ayrıca Maşat Höyük'te olduğu gibi Alaca Höyük'te de Frig dönemi yerleşimini çevreleyen bir sur duvarı geçmiş dönemdeki kazılarda da yeni dönem kazılarında da tespit edilmemiştir.

Alaca Höyük'teki Frig Çağı yapılarının planlarını çıkartmak mümkün olamamıştır²⁴³. Bu yapılar, tam bir mimari bütünlük ifade etmiyorsa da, elde edilen buluntulardan birisinde megaronun planını tamamlamak mümkün olmuştur **(Lev XXV a;XXVI a,b)**.

²⁴¹ Özgüç 1982: s. 19

²⁴² Çınaroğlu, Çelik 2007: s.305 v.d

²⁴³ Koşay-Akok: 1966: Lev. 66-68.

Ancak şunu da ifade etmek gerekir ki; Frig yapıları ile Hitit yapıları arasında çok büyük farklar vardır. Hitit yapılarının anıtsal olmalarına karşı, Frig yapıları, küçük ölçektedir. Bu da gösteriyor ki; Hitit çağından sonra Alaca Höyük, önemini kaybetmeye başlamıştır.

Geç Frig Çağı evlerinin temelleri Hitit, evleri temellerine oranla daha küçük, toplama taşlardan yapıldığı gözlenmiştir (**Lev XXVI b**). Geçmiş dönemlerdeki kazılarda da Frig Dönemi mevcut duvar kalıntılarına rastlanılmış ve bu tekniğin varlığı saptanmıştır²⁴⁴.

Eski Anadolu geleneğinde olduğu gibi Frig Döneminde de, duvarların taşları iki sıralıdır. Frig Çağı yapılarının temelleri, ufak taşlarla basit bir tarzda kurulmuş, duvarların üst kısmı muntazam olmayan kerpiçle örülmüştür. Duvar taşlarının temininde, Frig kültürünün alt tabakasındaki temel taşlardan yararlanıldığı gözlenmektedir²⁴⁵.

Frig yapılarının temelleri daima taştandır. Bu temellerde kullanılan taşların çoğu, Hitit Dönemi yapılarından sökülmiş ve çamur harçla tutturulmuştur. Taş duvarlar çok özensiz bir şekilde örülmüştür. 2005–2006 yılında açığa çıkarılan Frig Çağı binaları iki evlidir²⁴⁶. Evler, küçük taşlarla örülmüş taş tabana sahiptir. Frig evleri, büyük olasılıkla tek katlı yapılardır.

Höyüğün güney-doğusunda yapılan çalışmalarda, yüzeyden itibaren 2 metre derinlikte bir yangın tabakasına ulaşılmıştır. Bu yangın tabakasının kapladığı alan 1997–2000 yıllarındaki bulgularla birleştirildiğinde, yangının, geniş bir alana yayıldığı anlaşılmaktadır. Bu alanda çok iyi korunmamış bir taş döşemeli taban ve çok sayıda yanmış ağaç kalıntıları açığa çıkartılmıştır.

²⁴⁴ Koşay 1936, s. 1.

²⁴⁵ Koşay 1937–39, s. 5.

²⁴⁶ Çınaroğlu-Çelik 2007: s. 305 v.d

Höyüğün kuzeyine doğru yapılan çalışmalarda, Frig Dönemi mimarisi bu tür taş döşemeli yapılarla temsil edildiği anlaşılmıştır.

Bu dönem yapıları taş döşemeli, dikdörtgen planlı basit yapılardır **(Lev XXVI a,b)** . Birbirine bitişik sık durumda inşaa edilmişlerdir. Fakat Alishar ve Maşat Höyük 'te açığa çıkartılan yapılar taş döşeli değildir²⁴⁷ . İyi korunmuş Frig Dönemi yapıları bulunamamıştır. Çünkü Frig Çağından sonra gelen kültürlerle ait yapıların temelleri, kazılan çöp ve tandır çukurları, Frig evlerinin kalıntılarını tahrip etmiştir. Frig yangını içerisinde, çok sayıda Erken Frig Dönemine ait seramik parçaları bulunmuştur²⁴⁸ .

Geç Frig Dönemine tarihlendirilen yapılar 2 safhalıdır. Yangınla sona eren Geç Frig tabakasında, bir evin fırın tabanı ve bu fırının iri taşlarla örülmüş havalandırma kanalı açığa çıkarılmıştır.

²⁴⁷ Özgüç 1982: s.20

²⁴⁸ Çınaroğlu-Genç 1999-2000: s. 428.

3.1.a. FRİG MEZARLARI

Alaca Höyük'te Frig Mezarlığı (Nekropolü) henüz saptanamamıştır. Alaca Höyüğün yakın çevresindeki yükseltilerde, 16 adet tümülüsü görmek mümkündür. Bu tümülüslerin biri hariç, tamamı kaçak kazılar sonucu tahrip edilmiş, varsa ölü hediyeleri talan edilmiştir.

Ancak, Höyükte, Frig Yapı katında, yer yer, intramural (Yerleşim yeri içi.) mezarlara rastlanılmaktadır. Bu da, Frig Döneminde höyüğün tamamı iskân edilmediğini göstermektedir. Bu mezarlardan en ilginç olanları;

Topografik Haritada LVIII-LX/40–42 olarak belirlenen plan karelerinde yapılan çalışmalarında Frig Dönemine ait çok sayıda yuvarlak çukurlar tespit edilmiştir. Çukurların bazıları çöp çukuru bazıları da tahıl deposu işlevi görmüştür. Bunlardan bazılarının, mezar olarak da kullanıldığı anlaşılmıştır²⁴⁹

(Lev XXVI a)

Genelde çukurların çapları, 1–1,5 metre arasında değişmektedir. Bugüne kadar tespit edilen çukurlardan sadece iki tanesi mezar olarak kullanılmış ve içinden toplam 5 bireye ait iskelet açığa çıkarılmıştır. İskeletler, çukurun tabanına düzgünce yerleştirilmiştir. 2 no'lu iskelet, doğu-batı yönlü ve başı batıya gelecek şekilde sırtüstü yatırılmıştır (**lev XXXVI c.**) 3 no'lu iskelet ise kuzey-güney yönlü ve başı güneye ve yüzü doğuya gelecek şekilde *hocer tarzda* (lev XXVI b Dizlerin karına çekilerek cenin pozisyonunda) yatırılmıştır. 2 no'lu iskeletin ayakları, 3 no'lu iskeletin üzerine gelecek şekilde yerleştirilmiştir. 1 No'lu iskelete ait sadece kafatası bulunmuştur (**lev XXVI d.**) 1 no'lu iskelete ait kafatası ve kemik parçasının 2. ve 3 no'lu bireyler gömüldükten sonra, aynı

²⁴⁹ Çınaroğlu-Genç 2004: s. 280

çukurun içine atılmış olduğu düşünülmektedir. Bu normal bir gömü değildir ve aynı zamanda kafatasında derin bir yara izi de vardır.

II no'lu çukur'da (4 ve 5 No'lu iskeletler) yetişkin ve bir çocuğu aittir. Yetişkin ve çocuk iskeleti çukurun tabanına düzgünce yerleştirilmiştir. 4 No'lu yetişkin iskeleti, güneybatı- kuzeydoğu yönlü, 5 no'lu çocuk iskeleti kuzeybatı-kuzeydoğu yönlü ve her ikisi de çukurun şekline göre sırtüstü yatırılmıştır. Mezar eşyası olarak taştan bir boncuk 4 no'lu iskeletin omzu hizasında bulunmuştur

Bu alanda bulunan çok sayıda boyalı Frig çanak çömlek parçaları alanın Geç Frig Dönemine tarihlendirilmesini kolaylaştırmaktadır²⁵⁰. Alaca Höyük'ün Geç Frig çağına tarihlendirmesini sağlayan bu buluntulardan en tipik olan örnekler şunlardır:

²⁵⁰ Çınaroğlu-Genç2003: s. 280.

3.1.b. KÜÇÜK ESER BULUNTULARLA MİMARİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

1997–2006 yılları içerisinde yapılan kazı çalışmaları sonucunda açığa çıkartılan Frig Dönemine ait yapılar içinde, çok sayıda seramik parçaları ve tam kaplar bulunmuştur.

Frigler'in kendilerine ait çanak-çömlek yapımındaki teknik ve bezeme özellikleriyle Hititlerden ayrılırlar. Ağız kenarı, omuz, karın, kulp, kaide gibi özellikleri, eski Anadolu geleneğinden farklı değildir. Ancak, makara kulplar ilk kez Frig Çağı ile birlikte ortaya çıkmıştır. Frigler devetüyü ve kırmızı kil yanında serpantinli hamurdan gri ve siyah çanaklar üretmişlerdir. Özellikle, Kızılırmak kavsî içinde boyalı çanak çömlek kültürü hâkimdir. Ancak, bunun yanında gri-siyah, devetüyü, kırmızımsı hamurlu tek renkli seramiklerde mevcuttur. Kırıkkale'nin doğusunda kalan Frig şehirlerinde ise, gri ve siyah Frig seramiği yoğunluktadır. Frig çömleklerinde normal kulpların ve kenarların yanında dışarı çıkık şerit ve makara kulplar ve madeni kaplar tekniğinin bir taklidi gibi görülür. Frig Kaplarının kenar görünüşlerinde ve özellikle, tabaklarda genellikle içe ve dışa çekik ağız kenarlı çömlekler yoğunluktadır.

Çıkıntılı şerit kulplar yanında, çok basit düğme ya da makara biçimli tutacaklar veya üçgen şeklinde şerit kulpların kaba yapışık ve sağlamlık gösteren örneklerine rastlanır²⁵¹. Koçbaşı ve at başı şeklinde kulplar da, Frigler de sevilen bir kulp şeklidir²⁵². Çömleklerin karın kısmında ise yuvarlaklık esastır.

²⁵¹ Koşay-Akok 1966: Lev. 74.

²⁵² Çınaroğlu-Genç 2002: s. 280 çizim 6.

Alaca Höyük'te Frig Çağı renkli seramiği iki çeşittir.

1. Soluk kırmızı zemin üzerinde açık kahverengi ve kahverengi ve siyah renkli bezekliler;
2. Krem zemin üzerine kahverengi, siyah ve kırmızı boya ile yapılan bezemeliler.

Bezemeli kaplarda kabın üzeri boyun altından itibaren geometrik çizgiler ve bazen de hayvan motifleriyle doldurulmuştur. Krem rengi astarlı üzerinde geometrik bezemeler bulunan hydra oldukça kaliteli yapılmıştır (**Lev XXVII a; Çizim 17a**)²⁵³. Gövde üzerinde panel içerisine kahverengi ve kırmızı renkte geometrik bezemeler yapılmıştır. Ağız kenarı yine aynı bezemeyle süslenmiştir

2007 yılı kazı sezonunda bulunan yonca ağızlı testi, kulpun ortası yivli, yuvarlak gövdeli düz, dipli bir kaptır. Kabın ön kısmın da krem renginde bir panel oluşturulmuştur. Bu panel içinde kahverengi ve kızıl kahverengi tonlarında bezemeler mevcuttur. Panel çizgisel motiflerle sınırlandırılmıştır. Boyun kısmında dalgalı bezemeler oluşturulmuştur. Gövdeni tam ortasında hayat ağacı motifi simetrik olarak her iki tarafında şematik geyik figürleri yer almaktadır. Bu kap üzerinde görülen geyik bezemesi Frig kapları üzerinde yoğun görülmektedir (**Lev XXVII b**). En yakın benzeri Kültepe'de²⁵⁴, Alishar'da²⁵⁵, Maşat Höyük'te²⁵⁶ bulunan boyalı Frig kap parçası üzerinde görülmektedir.

Boyalı Frig seramiklerinde hayvan ve kuş resimleri abartılı şekilde üsluplaştırılmış olup aynı zamanda hareketli şekilde betimlenmişlerdir

²⁵³ Çınaroğlu-Genç 2002: s. 280, çizim 5.

²⁵⁴ Özgüç 1971: Lev. XXIV, 3.

²⁵⁵ Osten 1937: s. 405, Res. 462, 14.

²⁵⁶ Özgüç 1982: s. 54, Lev. 70, 1.

Yonca ağızlı testileri Anadolu'da Eski Tunç I'den itibaren görmekteyiz. Alaca höyük'te yeni dönem kazılarında farklı boyutlarda 5 adet yonca ağızlı testi ele geçmiştir.

Frig kapları arasında en yaygın kap formu olan yuvarlak ağızlı maşrapaların yanında, yonca ağızlı maşrapalarda bulunmaktadır. 2006 yılı kazı sezonunda bulunan yonca ağızlı maşrapa, yuvarlak gövdeli, düz diplidir. Boynunda kırmızı bir bant bezeme bulunmaktadır. Benzer örneğini Gordion Tümülüs H'de²⁵⁷ görmekteyiz. Ayrıca çok sayıda yonca ağızlı testide ele geçmiştir.

Frig yapı katmanlarının çok tahrip edilişlerine paralel olarak, küçük eserlerde de yoğunluğun iyice azaldığını görüyoruz. Dolayısıyla, bu katlarda, eski kazılarda bulunanlara yenilik getirecek ölçüde Frig eserleri bulunamamıştır. Fakat bu mekânlarda ele geçen eserler Geç Frig eserleridir.

²⁵⁷ Kohler 1995: s.49, Lev.27, şek.3.

4. ALACA HÖYÜK HITİT BARAJI

Hitit yerleşimlerinin çekirdek bölgesi olan Orta Anadolu'nun coğrafi ve jeolojik yapısı yanında iklim koşulları da, Hitit Döneminde yapılan su tesislerinin oluşumuna neden olmuştur.

Orta Anadolu'nun iklimi karasal step iklim özellikleri gösterir. Kışlar soğuk ve sert, yazlar sıcak ve kurak geçer²⁵⁸. İklimsel özellikleri Hititler döneminden bu zamana oldukça değişim gösterdiğini de belirtmek gerekir. Hititler Devri Anadolu'sunun çok daha ormanlık ve daha fazla yağmur aldığı bilinmektedir²⁵⁹. Hitit metinlerinden ve kazılarla ortaya çıkartılan su tesislerinden anlaşıldığına göre Hititler, Orta Anadolu'nun iklimini çok iyi algılamışlardır.

Hitit metinlerine dayanarak Hititlerin ne tür doğa olayları ile karşılaştıklarını anlamak mümkündür. Buna göre Hititler, yağmur, sel baskını, yer kayması, kuraklık, don, deprem gibi felaketleri yazılarına geçirmişlerdir²⁶⁰.

Orta Anadolu topraklarının çok verimli olmaması ve sert iklim koşulları yanında dar vadi tabanları, delta ve ovalarla yamaçta yer alan tarlalar dışında suni sulamaya dayalı bir sistemi oluşmasına imkân vermeyen coğrafi yapısı, yağmur ve yapay sulamanın önemini ortaya koymaktadır. Bu sebeple Hitit metinlerinde, yağmur yağması için duaların yer aldığı pek çok belge ile karşılaşmaktadır²⁶¹.

Büyük felaketlere sebep olan kuraklık konusu Telipinu'nun kaybolmasını anlatan mitolojik metinde de işlenmiştir²⁶².

Aşırı yağışların ya da nehirlerin yatağını değiştirmesi sonucunda gerçekleşen sel baskınlarına Hititlerinde maruz kaldığı, yazılı belgelerden

²⁵⁸ Dewdney 1971: s.35-44.

²⁵⁹ Carter 1962: s. 26 v d. KBo 10 20 II 27-31; KUB 10 91 II.

²⁶⁰ Ünal 1977: s. 447-472.

²⁶¹ Ünal 1977: s. 427-428

²⁶² Macqueen 1959: s. 174-17; Ünal 1977: s.430-431; Hoffner 1999: s.14-20.

bilinmektedir. Fırtına tanrısının kült merkezi olan Nerik şehrinin su baskınına uğradığı ve III. Hattuşili tarafından kurtarıldığını anlatan bir yazılı belge de mevcuttur²⁶³. Bu nedenle sulama yanında barajların yapılmasının bir nedeni de nehirlerin su baskınına kontrol altına almaktır.

Yaşadıkları bölge ve iklim şartları suyun önemini kavrayan, bu sebeple su toplamaya yönelik barajlar, havuzlar yapan Hititler, aynı zamanda suyun bereket, arınma yeraltı tanrıları ve ruhlarla iletişim kurma yanında, pınar tanrıçalarının şahitliğini de kapsayan bir gücü olduğuna inanmışlardı.²⁶⁴ Kendi inanç sistemleri neticesinde, doğal ya da yapay su kaynaklarına yapılan adak ve kurbanlarla kendilerini tatmin etmişlerdi.

Bunların en güzel kanıtlarından birisi de Hititler'in yaptığı barajlardır. (Bu su tesisleri, insan gücüyle yapıldıklarından günümüz gölet ölçülerindedir). Özellikle IV. Tuthalia Döneminde ki kuraklık ve kuraklığın olduğu sene kralın Mısır'dan 5 gemi buğday getirttiği ve ertesi yıl Orta Anadolu genelinde barajlar yaptırdığı yazılı vesikalardan bilinmektedir²⁶⁵. Bunlardan yeri bilinen baraj ve kutsal havuzlar; Kayseri Pınarbaşı yakınlarında olan Karakuyu, Konya Kadınhan'daki Köylütolu, Beyşehir Eflatunpınar ve Yalbürt Yaylasındaki kutsal havuz ile Alaca Höyük yakınında ki Gölpinar'dır²⁶⁶. Bunlar arasında Karakuyu'dan sonra, en sağlam görünümlüsü Alaca Höyük Gölpinar'dır²⁶⁷ **(Harita 3)**.

²⁶³ Haas 1970: s.7; Ünal1977 s. 429–430,

²⁶⁴ Haas 2002: s.439; Popko 1995 s.110–115.

²⁶⁵ Ünal 1999: s.149.

²⁶⁶ Emre 1993: s.1–42; Ünal, 2005, s.64; Ünal 1999: s.185.

²⁶⁷ Emre 1993: s.7.

1935 yılından bu yana varlığı bilinen Gölpınar Hitit barajının²⁶⁸ (**Lev XXVIII a,b,c**) taş dolgu settinin yüz yüzeyinde yüksekliği yaklaşık 2 m. 'dir. Bendin taşları yumruk büyüklüğündedir. Alt kısımdaki taşlar daha büyüktür ve killi toprakla takviye edilmiştir. Bu bir ölçüde geçirgenliği de önlemiştir. Taşların arasında harç yoktur (**Lev XXIX a-c**).

Taş settin doğu batı yönünde uzunluğu 15 m'dir. Settin her iki yanında savaklar mevcuttur. (**Lev. XXX b**). Bu savaklardan bir tanesi günümüzde de işlevini korumakta olup diğerleri ise köylüler tarafından tahrip edilmiştir. Savağın içerisinden gelen su, settin üzerinde 1 m seviye farkıyla iki farklı kanala girmektedir (**Lev XXXI d**). Su bu kanallardan, settin üzerindeki asıl kanala geçmektedir (**Lev XXXI e**). Uzunluğu yaklaşık 130 m olan taş settin ortasında bir dinlendirme ya da depolama havuzu vardır. Taş dolgu settin ortasında bulunan bu havuzun genişliği 8 m'dir. Havuzun tabanı da kille kaplanmıştır (**Lev XXXII a,b,c**).

Bendin batı istikametinde, suyun aktığı yönde ortadaki havuzun kenarında üç adet sunak şeklinde heykel ya da kitabe kaidesi açığa çıkartılmıştır. Dışa doğru hafif meyilli olan kaidelerinden birisi kum, ikincisi kireç üçüncü kaide ise andezittendir. Her üç kaidenin de üstünde dışa doğru 20 cm yüksekliğinde yükselti mevcuttur. Bu kaidelerin benzerlerini Eflatunpınar'da görmekteyiz (**Lev XXXVIII a**).

²⁶⁸ Arık 1951: s.10-1, Res.12-13; Emre 1993,s.7-8, Res. 10.

2002 yılı kazı sezonundan, Çorum Valiliğinin desteği ile Devlet Su İşleri ve Köy Hizmetleri İl Müdürlükleri'nin ve Alaca Höyük Belediyesinin iş makinelerinin yardımıyla, su havzasındaki bataklık halindeki çamurumsu toprak, barajın gövdesi içinden 200 m. uzaklıktaki bir alana taşınmıştır.

Alaca Höyük Hitit Barajı gövdesindeki bataklık görünümündeki toprağın yaklaşık 2,5 milyon metreküplük bölümü taşınmıştır. Bu temizlikten sonra baraj gövdesinin, andezit ve konglomera kayaların içine oyularak yapıldığı ve taş dolgu set ve diğer üç yönden taş duvarlarla çevrelendiği anlaşılmıştır (**Lev XXXIII a**).

Baraj taş dolgu setinde yapılan temizlik çalışmalarında, ortası yakut taşı yirmi dört ayar altından granülasyon bezemeli bir kurs bulunmuştur (**Lev XXIVc; Çizim 18 c**). T. Özgüç Kültepe'de bulunan bu kursun benzeri için “ ... bir mezarda bulunmuş olan küpe ve süslü kurs orta Anadolu'ya tamamen yabancıdır. ... Bunlar Tell Brak'ta ve Ur kral Mezarlarında bulunanların eşleridir.” diye yazmıştır²⁶⁹. Alaca Höyük'te bulunan bu süslü kurs, Anadolu'da da yapılmış olabileceklerinin delili sayılmalıdır.

Barajın havzasının çamurumsu toprak yığını temizlenirken, bir stel kaidesi ve hiyeroglif yazıta ait bir taş parçası da bulunmuştur (**Lev XIV a; Çizim 18 b**). Hiyeroglifli yazıt parçasını inceleyen kazımız filologları bunun, tanrıça Hepat'la ilgili bir kitabenin parçası olduğunu bildirdiler²⁷⁰.

Bu kitabenin ve bulunan kaidenin, barajın doğusundaki bir alana dikilmiş olduğu açıktır. Yazıtın üzerinde “Tanrıça” ve “Hapatu” adının okunması, barajın tanrıça Hepat'a atfen yapıldığını göstermektedir. Tanrıça Hepat'ın, III

²⁶⁹ Özgüç 1964: s.34, Lev VII, Şek.2

²⁷⁰ Dr. Ali ve Belkıs Dinçol'lar bu yazıtı, diğer hiyeroglifli mühür baskılarıyla birlikte yayınlacaklardır.

Hattuşili'nin eşi Pudu Hepa'nın baş tanrıçası olmasından dolayı, bize barajın devri ya da hangi Hitit kralı döneminde yapıldığını belli etmektedir. Hitit çivi yazılı belgelerinden IV. Tuthalia'nın baş tanrısı Şarrumma olduğu dikkate alındığında kuraklık sonrası barajlar yaptırdığını biliyoruz. Bu da bizi Alaca Höyük Hitit Barajının IV. Tuthalia'dan önce, III Hattuşili Döneminde yapılmış olduğunu düşündürmektedir. Bu, tam anlamıyla kanıtlanırsa, Alaca Höyük Gölpınar Hitit Barajının, bugünkü bilgilerimize göre, Anadolu'nun en eski barajı olduğunu söylemek doğru olacaktır.

Barajın gövde kısmının derinliği orta da 2.5 m'dir. Dikdörtgen şekline yakın su havzasının boyutları da yaklaşık 100 x 110 m 'dir. Bu haliyle Alaca Höyük Hitit Barajı, 25.000 metreküp su tutabilmekte ve yaz kış debisi hiç eksilmeden savaklardan suyu Alaca höyükçülere sulama amaçlı göndermektedir. Biz bu barajı açtıktan ve suyunu düzenli bir şekilde akışını sağladıktan sonra Barajın çevresindeki tarla sahipleri sulu tarıma başlamışlardır. Hititler döneminde barajın su tutma kapasitesinin çok daha fazla olduğu, taş dolgu settinin yüksekliğinden anlaşılmaktadır.

Böylece Alaca Höyüğün Anadolu Arkeolojisine getirdiği ilklere bir yenisi daha eklenmiştir. Yaklaşık 3250 senelik bir baraj yeniden bir baraj olarak kullanılmaya başlanmıştır. Barajın 3250 yıllık işlevine yeniden kavuşabilmesinin sebeplerinden biriside, barajın suyunun havzanın içinden çıkmış olmasıdır. Barajın kaynak suyu gövdenin birkaç noktasından kaynamaktadır. Ana kaynak ise havzanın güney batı köşesindedir. Bugün için, suyun barajdan çıkışı havzanın kuzeybatı köşesidir. Hitit Çağında, su, barajın dışına güney-batı köşesinden sulama amaçlı, kuzey batı köşesinden de içme suyu amaçlı olarak akıtılmış

olabilir. İçme suyu amaçlı kullanımına imkân veren yapı duvarının havza tarafındaki doğu duvarından 1 m kadar düşük olmasıdır (**Lev XXX a**). Üç stel ya da yazıt kaidesinin bulunduğu batı duvarı, (**Lev XXXIII b,c**) dışa doğru eğimli olarak en dışta bulunan kanala doğru inmektedir. Duvarın dışına bakan bu eğimli kısmı, çakıl taşlarıyla döşelidir. Taş dolgu settinin çekirdek kısmındaki havuzun suyu dolduğu zaman, batı duvarından çakıl taşlarıyla döşeli kısımdan geçerken tortusunu bırakarak en dıştaki kanala akmaktadır. Bu su da, içme amaçlı kullanılmış olabilir. Böylece, Hititlerin su tesislerini yaparken, heykel veya yazıtlarla süsledikleri ve sulama amaçları yanında içme maksadıyla da temiz su temin ettikleri anlaşılmıştır (**Lev XXVIII c**).

V. SONUÇ

Alaca Höyük'te yeni dönem kazılarında, gün ışığına çıkartılan mimarlık buluntuları, yukarıda tanıtılmıştı. Bu tanıtımda, I.Kültür Katı içinde yer alan Frig tabakasının iki tali safhası olduğu, önceki yıllarda belirlenmişti²⁷¹. Yeni dönem kazılarında da Frig tabakasının iki safhalı olduğu teyit edilmiştir. Ayrıca, eski kazılarda belirlendiği üzere, Frig yapıları çok bölmelidir²⁷². Ancak yeni kazılarda, tümlenecek Frig mimarisi açığa çıkartılmadığını da yazmıştık. Bunun en önemli sebeplerinden biriside, Frig Çağından sonraki dönemlerde, özellikle, Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemleri Höyük köylülerinin açtıkları tahıl ve çöp çukurları, tahribe neden olmuştur. Ayrıca, Frig tabakasının yüzeye çok yakı oluşunu da göz önünde bulundurmamak gerekir.

Frig yapıları, kendinden önceki Hitit Dönemi yapılarına oranla daha zayıf temellere sahiptir. Frig iskânı da Hitit Çağına oranla, daha az yoğundur. Bu da bize, Hitit şehri yok olduktan sonra, Alaca Höyüğün önemini yavaş yavaş kaybettiğini göstermektedir. Özellikle, Höyüğün kenar kısımlarında Frig iskânı çok zayıftır. Orta kısımlara gidildikçe, örneğin; Hitit maden atölyesinin bulunduğu, mabet-saray binasına doğru, Frig yerleşiminin, Höyüğün kenar kısımlarına oranla, biraz daha yoğun olduğu yeni dönem kazılarında da belirlenmiştir²⁷³. Özellikle, Geç Frig Dönemi, Eski Frig'e oranla, daha yoğun küçük eser vermektedir. Herhalde, II. Hint-Avrupalı göçlerle gelen baskılar sonucu, Hitit İmparatorluk Çağı insanları Alaca Höyüğü terk ettikten sonra, Geç

²⁷¹ Koşay-Akok 1966: s.7,8.

²⁷² Koşay-Akok 1966: s.8.

²⁷³ Koşay-Akok 1966: Lev.65.

Frig Döneminde, Alaca Höyük'te Frig yerleşimleri Eski Frig Dönemine oranla, biraz daha yoğunlaşmıştır²⁷⁴.

Frig Çağından sonra Helenistik, Roma ve Bizans Çağlarına ait kalıntılar, yok denecek kadar azdır ve bu Çağlara ait eser sayısı da kayda değer değildir. Buna karşın, Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyetin ilk yıllarında Höyüğün daha kesif iskân edildiği açıktır²⁷⁵.

Yeni Dönem kazılarında II. Yapı katının mabet-saray binasının doğusunda yer alan kazılmamış bölge, jeofizik araştırmalarına paralel olarak belirlenmiş ve kazılmıştır.

Bu araştırmalar sonucunda höyük'te mabet-saray binasına bağlantılı olacağı tahmin edilen tahıl depoları ve bir maden atölyesi açığa çıkartılmıştır. Son yıllarda Hitit şehirlerinden Boğazköy ve Kuşaklı /Sarissa'da yapılan kazılarda açığa çıkartılan tahıl depoları işlevleri açısından Alaca Höyük yeni dönem kazılarında bulunan tahıl depolarıyla paralellik göstermektedir. Ancak inşaat farkı saptanmıştır. Boğazköy Depolarının duvarları yığma çamurdan yapılmasına rağmen Alaca Höyük'te açığa çıkartılan üç tahıl deposu teknik açıdan çok daha farklı olduğu anlaşılmıştır. Alaca Höyük tahıl depoları taş temellidir. Taş temel işe kerpiç arasında ağaç hatılların varlığının anlaşıldığı yukarıda değinilmiştir. Buna göre Alaca Höyük tahıl depolarının daha itinalı ve sağlam yapıldığı ortaya çıkmıştır.

Alaca Höyük tahıl depolarını tarihleyebilecek tek malzeme söz konusu depoların işlevleri sona erdikten sonra yığıntı toprağın içerisinde bulunan küçük eserlerdir. Özellikle bu yığıntı toprağı içerisindeki seramiğin tümünün Eski

²⁷⁴ Koşay-Akok 1966: s.7.

²⁷⁵ Koşay 1951: s.4,7. Res. 3.

Hitit Çağına ait olduğunu belirtmiştik. Buna göre tahıl depoları kullanım dışı bırakıldığında Eski Hitit yerleşime ait bir ören yerinden alınan toprakla doldurulduğu anlaşılmıştı. Bu ören yerinin Alaca Höyük üzerinde mi? Ya da başka bir yerleşim yerinden mi? Getirildiği anlaşılamamıştır.

Alaca Höyük tahıl depoları yukarıda açıklanan konumu ile değerlendirildiğinde Eski Hitit Çağı'ndan sonra kullanımda olduğu ve aynı dönemde kullanım dışı bırakıldığı da söylenebilir. Ayrıca, söz konusu tahıl depoları Eski Hitit Çağı'na ait olup aynı dönem de fonksiyonunu yitirmiş ve bir ören yerinden Eski Hitit toprağı da doldurulmuş da olabilir. Bu açıdan değerlendirildiğin de depo odalarını K.Bittel, M.J. Mellink²⁷⁶ ve Tahsin Özgüç'ün görüşlerine uygunluk sağlayarak Alaca Höyük 3b tabakasına yerleştirebilir.

Alaca Höyük'te yeni dönem kazılarında açığa çıkartılan yapılardan bir diğeri de maden atölyesidir. Bu atölyenin tamamı kazılamamasına rağmen 2007 kazıları sonuna kadar en az altı fırının bulunduğu bunun yanında çok sayıda pota cüruf ve kalıplarla beraber çok sayıda üretilmiş madeni eserin açığa çıkartıldığını yukarıda yazmıştık. Söz konusu atölyenin taban seviyesi ile mabet-saray yapısının kuzey bölümü ile fazla bir seviye farkının olmadığı da gözlenmiştir. Bu atölye de en az altı fırının bulunması büyük bir işletme olduğu ve geniş bir kesime hitap edecek üretim yaptığı düşünülebilir. Atölyede bulunan altın düğmeler çeşitli tiplerde başları bulunan iğneler ve bol miktardaki cüruf atölyenin mabet-saray binasına da hizmet edebileceğini gösterebilir.

Atölyenin bir duvarı içerisine inşa edilmiş atık su kanalı bize Hititlerin hijyene ne kadar önem verdiğinin göstergesi olduğunu yukarıda

²⁷⁶ Mellink 1971: s.101–125

yazmıştık. Bu aynı zamanda bir saray müştemilatına yakışan yapılanma olarak ta düşünülebilir.

Atölyenin içerisinde bulunan çeşitli tiplerdeki iğnelerin başları bize kesin bir tarih verebilecek konumda değildir. Bu iğne tipleri Eski Tunç Çağın'dan M.Ö. I. Bine kadar kullanıldıkları bilinmektedir.

Atölyenin içinde bulunan maşrapa (**Lev XX c**) Bu maşrapanın benzerleri Alaca Höyük geçmiş dönem kazılarında, Boğazköy'de Büyükkale'de IVc ve IVd, Aşağı şehir 4 yapı katında²⁷⁷ , Maşat Höyük'te²⁷⁸ açığa çıkartılmıştır., çift kulplu çömlek (**Lev XX b**) Benzerlerini Boğazköy'de 4. katta ve Alishar 'da²⁷⁹ ve Maşat Höyük'te²⁸⁰ görmek mümkündür, kapaklı vazo (**Lev XX a**) benzerlerini Geçmiş yıllarda Alaca Höyük Kazılarında bu formda vazolar bulunmuştur ve 4. yapı katına tarihlendirilmiştir. Bu eser grubundan Kaniş Karum Ib katın da²⁸¹ ve Boğazköy'de IV b katında²⁸² , Acem Höyük'te III²⁸³ katta açığa çıkartılmıştır., keskin gövdeli gaga ağızlı testiler (**Çizim 15**) , damga mühür (**Lev XX I a**) Benzer tasvirleri, Maşathöyük'te V. Tabakada²⁸⁴ ve Boğazköy'de Büyükkalede'de IV Aşağı şehir 4²⁸⁵ açığa çıkarılmış olan mühürlerde görmekteyiz. Mühürler, Assur Ticaret Kolonileri Çağı'nın geç safhasına

²⁷⁷ Fischer 1963: 137,lev.82, no 680

²⁷⁸ Özgüç 1982: s.34 şek 51

²⁷⁹ Fischer 1963: s.144, Lev.104–105, no 961,967; Osten 1937,s.183, Res.169 c 2456, Res.170 d 247.

²⁸⁰ Özgüç 1978: s.23, Lev 58, 4.5.6.

²⁸¹ Özgüç 1949: s.50,Res.231,

²⁸² Bittel 1937: Lev.20,1.

²⁸³ Emre 1966: s.87

²⁸⁴ Özgüç 1982: Lev.57,10 a-b.

²⁸⁵ Beran 1967: s.19 Lev.2 no 15–17.

tarihlenmektedir²⁸⁶. Bu mühürlerin baskı yüzeyi ve formları birbirinin aynısıdır. Sadece malzeme olarak biri pişmiş topraktan²⁸⁷ diğeri ise fildişinden yapılmıştır.

Atölye içinde yukarıda değindiğimiz küçük eserlerin iğneler hariç tümü Assur Ticaret Kolonileri Devrinin son safhası ve Eski Hitit dönemi özelliklerini göstermektedir. Bu alanda bulunan çanak çömlekler Kaniş –Karum Ib-,²⁸⁸ Maşathöyük V²⁸⁹, Alişar²⁹⁰, Boğazköy IVd ve Aşağı şehir 4 yapı katı²⁹¹, Acem Höyük III²⁹², Konya Karahöyük I²⁹³, Yanarlar²⁹⁴ eserleriyle benzerlik gösterirler. Ayrıca yukarıda ayrıntılı bir biçimde anlattığımız bu yapı içerisinden ele geçen mühür formları ve baskıları da dönemi için tipik özellikler yansıtmaktadır.

İn-situ bulunan tüm eserler atölyenin M.Ö. II. Binin İlk çeyreği sonlarına ve İkinci çeyreğin başına ait olduğunu göstermektedir.

Yukarıda bahsedilen özellikleri ve yapı teknikleri açısından da Maden atölyesi olarak tanımlanan yapı Alaca Höyük 4. tabakasına tarihlendirilebilir. Buna göre yukarıda da vurguladığımız gibi, Alaca Höyük IV. Tabakasına ait olduğu anlaşılan Alaca Höyük maden atölyesinin Eski Hitit Çağına dolayısıyla M.Ö. 18 yy kadar tarihlenebileceği açıktır.

Bu açıdan bakıldığında K. Bittel ve T. Özgüç ‘ün Alaca Höyük 4. yapı katı için öne sürdükleri; K. Bittel, Alaca Höyük’ün 4. yapı katını Kaniş Karum I. kat, Alişar II, Boğazköy IV. Katın eski safhalarıyla çağdaş kabul etmektedir. T. Özgüç

²⁸⁶ Özgüç 1982: s.46.

²⁸⁷ Yeni kazılarımızda bulunan fildişinden diğeri ise, pişmiş topraktan.

²⁸⁸ Özgüç-Özgüç 1949: s. 85

²⁸⁹ Özgüç 1959: s.44

²⁹⁰ Fischer 1963: şek.22

²⁹¹ Mellink 1971: s.118

²⁹² Özgüç 1977: s.162

²⁹³ Emre 1978: s.50

²⁹⁴ Özgüç 1978: s.7.25.28

ise Koloni Çağı tabletleri yerleşimde bulunmamasına rağmen, bu dönemin Alaca Höyük'te yaşandığını belirtmektedir²⁹⁵.

Alaca Höyük Yeni Dönem Kazılarında bulunan yeni yapılardan bir tanesinin de II. İhata duvarı olarak tanımlandığını yukarıda yazmıştık. 2007 yılı kazılarına kadar 85 metresi açığa çıkartılan ve jeofizik izlemlerinde kazılmamış alanlarda uzantıları olduğu anlaşılan II. istinat duvarı önceki yıllardaki kazılarda açığa çıkartılan I. ihata duvarına paralel inşaa edildiği anlaşılmıştır. Her iki istinat duvarı öncelikle tahıl depolarının duvarları üzerine inşaa edilmiştir. Duvarların şehre bakan kısımlarındaki taşlar kısmen dış bukey gövdelidir. Taşların dış bukey yüzleri üzerinde çok sayıda çekiç izi görülmektedir. Yedi sıra taştan oluşan bu yeni ihata duvarının yorumunu yukarıda yapmıştık

Kazı heyeti bu yeni ve eski duvarın uzantılarını gelecek yıllarda açığa çıkartacaklardır.

Sonuç, olarak Alaca Höyük II. kültür katı 4, 3a-b ve 2. yapı katları ile temsil edilmektedir. Assur Ticaret Kolonileri Çağının Geç Evresinden imparatorluk Çağı'nın sonuna kadar, kesintisiz iskân edilmiş bir Hitit şehridir. Bölgede taşın bol bulunması nedeniyle yapıların inşasında taş malzeme çok kullanılmıştır. Bu bakımdan Alaca Höyük, Kültepe ve Boğazköy'e benzemektedir.

Çalışmamız sırasında yeni dönem kazılarında açığa çıkartılan yapıların içerisinde ele geçen kaplardan tarihlere yardımcı olanları yapı katlarına göre dağılımı yapılarak bir sonuç çıkarılmaya çalışılmıştır. Boyalı kap kaçağa rastlanmamıştır. Bu özelliği ile Kültepe'den ayrılp Maşat Höyük ve Boğazköy'le

²⁹⁵ Özgüç 1949: s. 48-54

bir paralellik göstermektedir. Alaca Höyük'te tek renkli çanak çömlek bulunmaktadır. Acem Höyük ve Konya Kara Höyük'te olduğu gibi yerel özellikler göstermez.

Kültür ve Turizm Bakanlığınca projesi yapılan ve 2008 yılında projenin uygulanacağı anlaşılması üzerine 2007 yılı kazılarında Alaca Höyük Eski Tunç Çağı Prens ve prenses mezarları restorasyon alanında kazılar gerçekleştirilmiştir.

Bu alanda 2 odalı bir eski Tunç Çağı yapısı açığa çıkartılmıştır. Bu yapı içerisindeki en önemli buluntu bir ergitme fırını ve bu fırının hemen yanında bulunan üç adet demir objenin açığa çıkartılmış olmasıdır (**Lev VIII b,c,d**). Yukarıda da vurgulandığı gibi bu yeni buluntular Anadolu'da demirin Eski Tunç Çağı'ndan itibaren kullanıldığının göstergesidir.

Tamamı açığa çıkartılmayan Eski Tunç Çağı yapısının içerisinde bulunan in-situ eserler Alaca Höyük 5. yapı katı ile çağdaş olduğunu göstermektedir. Bunlar aynı zamanda Eski Tunç Çağı Alaca Höyük'ünün Prens ve prenses mezarlarıyla beraber (Hatti Çağının da) Alaca Höyük'ün yoğun bir iskâna sahne olduğunun göstergesidir.

Alaca Höyük Hitit Barajı, Köylütolu Barajı, Karakuyu Barajı yapılarının asıl amacının su toplama maksatlı oldukları kesin olmakla birlikte Alaca Höyük Hitit Barajına oranla Köylütolu ve Karakuyu barajları su kültürüne ilişkin daha çok veri sunmaktadır.

İç Anadolu coğrafyasında suyun önemi ve yaşanan kıtlık dönemleri sonucunda, özellikle askeri seferlerin durma noktasına geldiği zamanlar dikkate alındığında bu yapıların amaçları daha iyi anlaşılmaktadır²⁹⁶. Kuraklığın en iyi

²⁹⁶ Ünal 1977: s. 423–446; Emre 1993: s. 14–15

tarif edildiği Telipinu efsanesinde şu satırlar dikkati çekmektedir²⁹⁷. “(Dağlar) kurudu. (Ağaçlar) kurudu ve filizler (Uzamadı. Çayırklar)kurudu. Pınarlar kurudu”

Bu dönem de yaşanan iklimsel değişikliklerin de yansıması olarak suyun önemi giderek artmış bu gibi su toplama yapılarının gerekliliği Hitit ülkesinde kendini göstermiştir.

Gölpınar / Hitit Barajında şimdilik ele geçen buluntular ışığında Alaca Höyük ve çevresine daha çok su toplama amaçlı hizmet vermiş olmalıdır. Fakat burada ele geçen heykel ya da stel kaidelerinin ve hiyeroglif yazıtlı stel parçasını da değerlendirecek olursak dinsel içeriği olabileceği düşünülebilir. Bununla birlikte Köylütolu Barajı’nda ele geçen Titarna şehrine karşı yapılacak saldırılara uyarı niteliği taşıyan hiyeroglifli yazıt Yalburt yazıtında olduğu gibi, kralın ve imparatorluğun gücünü vurgularken tanrıların onayı ve şahitliğinde bu barajlar yapılmış olabilir. Ayrıca Karakuyu Barajında ele geçen IV. Tuthalia kartuşlu yazıtta benzer bir amaçla buraya yerleştirilmiş olarak değerlendirilebilir. Köylütolu ve Karakuyu Barajı’nda olduğu gibi Alaca Höyük’teki Gölpınar Hitit Barajında bulunan stel parçasında yazılı olan Tanrıça Hepat adının da aynı maksatlı olması ihtimali düşünülebilir.

Barajın havzasının çamurumsu toprak yığını temizlenirken, bir stel kaidesi ve hiyeroglif yazıtı ait bir taş parçası da bulunmuştur (**Lev XXIV a,b**) . Hiyeroglifli yazıt parçasını inceleyen kazımız filologları bunun, tanrıça Hepat’la ilgili bir kitabenin parçası olduğunu bildirdiler²⁹⁸.

Bu kitabenin ve bulunan kaidenin, barajın doğusundaki bir alana dikilmiş olduğu açıktır. Yazıtın üzerinde “Tanrıça” ve “Hepatu” adının okunması, barajın

²⁹⁷ Karauğuz 2001: s. 101

²⁹⁸ Dr. Ali ve Belkis Dinçol’lar bu yazıtı, diğer hiyeroglifli mühür baskılarıyla birlikte yayınlacaklardır.

tanrıça Hepat'a atfen yapıldığını göstermektedir. Tanrıça Hepat'ın, III Hattuşili'nin eşi Pudu Hepa'nın baş tanrıçası olmasından dolayı, bize barajın devri ya da hangi Hitit kralı döneminde yapıldığını belli edebilir. Hitit çivi yazılı belgelerinden IV. Tuthalia'nın baş tanrısı Şarrumma olduğu dikkate alındığında kuraklık sonrası barajlar yaptırdığını biliyoruz²⁹⁹. Bu da bizi Alaca Höyük Hitit Barajının IV. Tuthalia'dan önce, III Hattuşili Döneminde yapılmış olduğunu düşündürmektedir. Bu buluntular ışığında, Alaca Höyük- Gölpınar Hitit Barajının Anadolu'nun en eski barajı olduğu söylenebilir.

Alaca Höyük Hitit Barajı yapısal olarak bakıldığında, en yakın benzerleri Karakuyu ve Köylütolu barajlarıdır. Her üç barajda da insan eliyle yapılmış taş dolgu set duvarı bulunmaktadır. Ayrıca suyun toplandığı havuz kısımlar doğal yolla oluşan yerlerdir. Kutsal havuzlarda ise su toplama havuzları yapay yerlerdir. Bu barajları; büyüklük bakımından sıralamak gerekirse en büyüğü Köylütolu, ikinci sırada Karakuyu ve üçüncü sırada Alaca Höyük Hitit Barajıdır. Bunların içerisinde Alaca Höyük Hitit barajının beslendiği kaynak yeraltı suyu, diğer iki barajın beslendiği kaynak ise ırmaklardır. Bu göz önüne alınacak olursa kuruyan ırmaklarda dolayı Köylütolu ve Karakuyu barajları işlevlerini yitirmişlerdir. Fakat Alaca Höyük Hitit Barajı yapılan kazı çalışmaları sonucunda halan işlevini sürdürmeye başlamıştır.

Son on yılda gerçekleştirilen yeni dönem Alaca Höyük Kazıları, ilk milli kazının daha çok açığa çıkartılacak yapıları olduğunu ve bu yapıların özellikle II. ve III. Kültür katlarında yoğunlaşacağını göstermiştir.

Alaca Höyük kazılarındaki en büyük sorunlarından bir tanesi de eski dönem kazılarından arta kalan kazı toprağının kazı alanlarının gelişmesini ve görseelliği bozması olduğunu izlemiş bulunuyorum. Buna rağmen yeni dönem kazıları bu sorunu da bir ölçü de giderdiğini izledim.

Yeni dönem kazıları bir taraftan II. kültür katına ait yeni yapıları açığa çıkartırken çok sayıda küçük eseri de çorum müzesine kazandırmıştır. Bunun yanında kazı heyetinin küçük onarımlara özen göstermesi ve mimarlık buluntularının devamlılığı için her sene onarım gerçekleştirilmesi Alaca Höyük'te ziyaretçilere görseellik açısından ilgiyle takip edilmesini sağlamaktadır.

Alaca Höyük Hitit Barajını inşaasından bu yana yaklaşık 3250 sene geçmesinden sonra yeniden aynı işlev kazandırılması dünya da bir ilki teşkil etmiştir.

Eski Tunç Çağı Prens ve prenses mezarlarının restorasyonu ve restorasyon sonunda mezarların içerisinde küçük eserlerin birebir kopyalarının konulacak olması Önasya Arkeolojisinde de bir ilki teşkil edecektir (**Lev IV a,b**).

Alaca Höyük'ü hiç görmediği halde okuduğu kitaplardan tanıyarak burada kazı yapılmasını isteyen ve kişisel parasından 3000 YTL' yi Afet İNAN' a vererek³⁰⁰ ilk milli kazıyı başlatan Atatürk'ün ne kadar ileri görüşlü olduğunu bir örneğidir.

Atatürk'ün başlattığı bir kazıya katılmış olmanın onurunu yaşarken büyük öndere sonsuz saygı sunuyorum.

³⁰⁰ Çınaroğlu ve diğerleri 2008: Baskıda

IX. KATALOG

ESKİ TUNÇ ÇAĞI

ALH -07/3 Sepet Kulplu Çaydanlık (Lev VI a)

Pişmiş Toprak

Yük.:16.8 cm Göv.Çap: 17.4 cm Ağız Çap.: 12 cm Cidar : 1 cm

Gövdeni üç tarafında ve kulpun ağız kenarıyla birleştiği yerde kabartı bezemeler yer almaktadır. Kulp ve emzik kısmı restorasyondur.

ALH -07/5 Gaga ağızlı Testicik (Lev VI b)

Pişmiş Toprak

Yük. : 11cm Göv. Çap: 9 cm Cidar: 0,5 cm

Uzun boyunlu yuvarlak gövdeli dibe doğru karın bölgesinde bir keskinlik oluşturulmuş Düz diplidir. Gaga ağzın uç kısmı restorasyondur.

ALH -07/20 Maşrapa (Lev VI c)

Pişmiş Toprak

Yük. : 10cm Göv. Gen. : 10cm Ağız Çapı: 8.5cm Cidar: 0.7 cm

Dışa çekik ağız kenarlı kıs boyunlu, yuvarlak gövdeli düz dipli, dikey kulplu bir kap. Gövdenin bir bölümü restorasyondur.

ALH-07/21 Kulplu Minik Çanak (Lev VI e)

Pişmiş Toprak

Yük. : 3 cm Gen.: 10.5 cm Cidar : 1 cm

İçe çekik ağzı kenarlı oldukça sığ tek kulplu

ALH-07/22 Çömlek (Lev VI d)

Pişmiş Toprak

Yük: 21 cm Göv. Gen: 17 cm Cidar: 1.4 cm

Dışa çekik ağzı kenarlı kısa boyunlu oval ve uzun gövdeli ve düz diplidir. Omuz üzerinde tırnak bezemeler ve düğmecikler yer almaktadır.

ALH-07/30 Fincan (Lev VI f)

Pişmiş Toprak

Yük.:8 cm Göv.Gen: 9 cm Cidar : 0.5 cm

Dışa çekik ağzı kenarlı tek kulplu yuvarlak gövdeli ve düz diplidir.

ALH -07/25 pedestal Kaideli Çanak (Lev VI g)

Pişmiş Toprak

Yük.: 21 cm Çanak Gen: 14 cm Kaide uzl: 16cm

İçe çekik ağız kenarlı pedestal kaideli kabın bir bölümü yanık kabın çanak kısmında restorasyon mevcuttur.

ALH-07/33 Oyuncak İdol (Lev VII a)

Pişmiş Toprak

Yük: 6 cm Gen: 4 cm

İç bukey boyunlu armut gövdeli gövde üzerinde göğüs olduğu düşünülen kabartılar mevcut dip kısmında ise ayak olduğu düşünülen çıkıntılar var ayrıca başın üzerinde ki çıkıntılar idolün gözleridir. Gövde üzerinde zig zag bezmeler idolün giysisidir. İçerisine konula objeler ise sallanınca ses çıkartmaya yarar

ALH-07/34 İdol (Lev VII b)

Pişmiş Toprak

Yük :2.5 cm Gen.: 2cm

idolün başı ve boynu tahrip olmuştur. Çıkıntılı omuzlu, ince belli, gövdesi üzerinde göğüsler yuvarlak çukur şeklindedir ve u şeklindeki bir alanda kadınlık organı yaratılmıştır (Lev).

ALH-07/74 Damga mühür (Lev VII c)

Tunç

Uzl: 3.5 cm Baskı Gen: 2.1 cm

İp delik tutamaklı damga mühür baskı yüzeyi kare şeklinde ve kenarları düzeltilmiştir. Baskı yüzeyinde yivlerle yapılan gamalı haç motifi yer almaktadır.

ALH -02/9 Damga Mühür(Çizim 4g)

Taş (Serpantin)

Yük: 1.6 cm Baskı yüzü gen: 2x2.1 cm baskı yüzü kal.: 0.35 cm tutamak gen: 0.7 cm

İp delikli tutamaklı damga mühür baskı yüzü kare şeklinde ve kenarları düzeltilmiştir. Baskı yüzünde derin yivlerle yapılan bezeme mevcuttur. Bezeme birbirini kesen çizgilerden oluşur ve güneş kurslarında görülen bezemenin bir örneğidir.

ALH-07/73 Obje (Lev VIII b)

Demir

Uzl: 6.2 cm kal: 2cm

Formu belli olmayan demir obje

ALH-07/72 Obje (Lev VIII c)

Demir

Uzl: 8 cm kal: 4 cm

Formu belli olmayan demir obje

ALH-07/71 Obje (Lev VIII d)

Demir

Uzl: 5 cm kal: 6 cm

Formu belli olmayan demir obje

HİTİT DÖNEMİ

ALH – 06/ 2 Kapaklı Vazo (Lev XX a)

Pişmiş Toprak

Yük: 33 cm Göv. Gen: 21.8cm Ağız Çapı: 16.1 cm Cidar: 2cm

Dışa çekik ağız kenarlı, uzun boyunlu, gövde üzerinde iki dikey şerit kulplu, dibe doğru daralan oval gövdeli, düz dipli

ALH -06/4 Çift Kulplu Çanak (Lev XX b)

Pişmiş Toprak

Yük. : 20. cm Göv. Gen: 30.2 cm Ağız Çapı: 27.4 cm Cidar: 1.0 cm

İçe çekik ağız kenarlı dibe doğru daralan keskin gövdeli, gövdenin üzerinde iki yatay şerit kulplu düz diplidir.

ALH -06/5 Maşrapa (Lev XX c)

Pişmiş Toprak

Yük.: 9.1 cm Göv.Gen. 10.7 cm Ağız Çapı: 8.0 cm Cidar: 0.5 cm

İçe çekik basit ağız kenarlı dibe doğru daralan keskin karınlı, sivri dipli tek kulplu fincan

ALH-07/1 Gaga Ağızlı Testi (Lev XX e)

Yük: 32 cm Göv. Gen: 20,4 cm Cidar: 1,5 cm

Uzun Gaga ağızlı, kısa boyunlu, yuvarlak göveli ve dibe doğru keskinleşerek inmektedir. Düz kaidelidir. Ağız kısmı restorasyondur.

ALH – 06/35 Damga Mühür (Lev XXI a)

Fildişi

Uzl : 3.7 cm Baskı Gen.: 2.8 cm Baş Gen: 1.8 cm

Koçbaşı şeklinde Tutamaklı damga mühür, yuvarlak damga baskı yüzeyinde ortasında konsantrik daire etrafında sekiz kollu dal motifini çevreleyen üç sıra yaprak dizisi mevcuttur.

ALH -06/36 Damga Mühür (Lev Çizim 11d)

Pişmiş Toprak

Uzl: 2.4cm Baskı Gen: 2.4 m

İp delik tutamaklı damga mühür, baskı yüzeyi derin yivle yapılmış artı ve bu artının oluşturduğu paneller içinde 4 tane konsantrik daire mevcuttur.

ALH-02/19 Mühür Baskılı Bulla Parçası (Lev XXI b; Çizim 11e)

Pişmiş Toprak

Gen: 3.1 cm Uzl: 6.1 cm kal:1.7 cm

Yüksek derecede fırınlanmış pişmiş toprak üzerinde 2 adet damga mühür baskısı vardır. Her iki baskı, tek bir mührü ait olmalıdır. Daire şeklindeki damga mühür baskısında; 3 adet hiyeroglif işaret, üç telli giyoş/saç örgüsü motifi ile çevrelenmiştir.

ALH -2000/16 (Çizim 9)

Pişmiş Toprak

Yük: 11.1 cm baş : 6.2 cm x 6.5 cm cidar : 0.5 x 0.8 cm

Boğa başlı protom kült kabının sadece boğa baş mevcut sol boynuz, sağ boynuzun ucu ve sağ kulak eksik boğada ayrıntılar çizilerek belirtilmiştir. Gözler iki daire şeklinde kaşlar kabartı halinde hörgücü vurgulanmış başının üstü ve hörgücün her iki yanı burnunun çevresi derin çentiklerle bezenmiştir.

ALH -02/20 Kalıp(Lev XI d; Çizim 11b)

Pişmiş Toprak

Gen.: 4.3 cm Kal. 6 cm

Baskı üzerinde sol elinde ucu kıvrık asa tutan kanatlı bir ilahi motifi vardır. Tanrı figürü yuvarlak başlıklı, başlığı iki yatay kabartı halindedir. Kulak ve halka şeklinde küpesinin yarısı korunmuş, yüzüne doğru uzayan kanadı, dört bölüm halinde bezenmiştir. Sağ omzu ve eli korunmuş, sağ elini yukarı kaldırmış ve elinde sıkıca tuttuğu ucu kıvrık bir asa bulunmaktadır. Sol eli göğsü üzerinde yumruk yapmış ve elinde aşağıya doğru uzanan ince uzun bir bastonu vardır

ALH-03/5 Çift Ördek Başlı İğne (Çizim143)

Gümüş

Uzl. 12.7 cm Göv. Gen: 0.3 cm baş kal: 0.1 cm baş gen: 2.3 cm

Tam iğne başa kısmında birbirinin tersine bakan iki adet ördek başı mevcut ördeklerin gövdesi bir olup burada iğnenin ip deliği bulunmaktadır.

ALH-05/15 Vazo Başlı İğne (Çizim 13 d)

Tunç

Uzl: 8 cm Baş Gen: 0.6 x 0.5 x 1.1 cm Göv. Gen: 0.3cm

Yuvarlak gövdeli haşhaş çiçeği şekline benzer başlı uç kısmı eğilmiş

ALH-05/16 Dilimli Başlı İğne (izim 13c)

Tunç

Uzl. 7.9 Kal: 0.3

Karpuz dilimli başlı 8 dilimli çiçek şeklinde, ortasından eğilmiş

ALH-01/ 17 Konik Başlı (izim 13 b)

Tunç

Uzl: 10.2 cm, Baş Gen. 10cm Gv. Gen: 0.5 cm

Düz yuvarlak başlı, yuvarlak gövde kesitli

ALH – 05/ 14 Küre Başlı İğne (izim 13 e)

Tunç

Uzl: 5.9 cm Gen: 0.2 cm

Kesik küre başlı, ortasından eğilmiş

ALH- 02/18 Altın Obje (Lev XXII a; çizim 13g)

Altın

ap : 1.2 cm Kal.: 0.1

Repousse tekniği ile işlenmiştir. İ İçe iki daire ve ortada bir kabartı vardır.

zerinde 8 adet çivi deliği mevcut

ALH- 01/7 Altın Obj e (Lev XXII a; Çizim 13h)

Altın

Çap : 1.2 cm x 1.1 Kal.: 0.05

Repousse tekniği ile işlenmiştir. İç İçe iki daire ve ortada bir kabartı vardır. Üzerinde ikisi yan yana, diğer ikisi de karşı kenarlarda bulunan perçin deliklerine sahiptir.

ALH- 01/8 Altın Obj e (Lev XXII b; Çizim 13 f)

Altın

Çap : 1.2 cm Kal.: 0.1

Repousse tekniği ile işlenmiştir. İç İçe iki daire ve ortada bir kabartı vardır. İki yan yana dördü de ayrı kenarlarda altı perçin deliği vardır.

ALH- 01/9 Altın Obj e (Çizim 13 ı)

Altın

Çap : 1.7 cm Kal.: 0.1 mm tunçla beraber kal: 0.9 cm

Tunç parçası üzerine ince varak halinde kaplı, kaplamanın dış yüzü hafif dışbükey ve her hangi bir bezeme yok, arka tarafında yoğun tunç korozyonu arasında dağ kristali parçası bulunmaktadır.

ALH -03/13 Tutamaklı Pota (Lev XXIII a; Çizim 11a)

Pişmiş toprak

Ağız Çapı : 8.3 cm x 6.2 cm yük.: 4 cm , cidar ortalama : 0.8cm x 1.2 cm

Ağız çapı elips şeklinde olup yandan tutamağı vardır. Akıtacak kısmı korunmuştur. Pota kullanılmış ve içinde cüruf kalıntıları vardır.

ALH -03/14 Pota (Lev XXIIIc; Çizim 11c)

Pişmiş Toprak

Yük:: 3.6 cm Göv Çapı: 4.8 cm , cidar ortalama : 0.8 cm

Yumurta şeklinde olup içinde deliksiz bir çıkıntı korunmuştur. İçinde cüruf kalıntısı bulunmaktadır.

ALH – 01/25 Aslan Bacağı (Lev XXI c; Çizim 12b)

Kemik

Yük:5.3 cm kal.0.5 cm Gen: 2.5 cm

Tek yüzüz işlenmiş arka yüzü düz, ön yüzünde aslanın ön bacağını ileriye atmış vaziyette alçak kabartma tekniği ile işlenmiş aslanın tek ön bacağı mevcut bacağı önünde üstten alta doğru inen iki hatlı çıkıntı ve bu alanda çivi deliği var aslanın pençesi ve kas yapısı şematik olarak işlenmiştir.

ALH-01/26 Çekiç Başı (Çizim 12c)

Kemik

Uzl: 6.5 cm Kal: 2.5 cm cidar: 1 cm

Boynuz parçasından yapılan çekiç başı orta alanda sap geçirme ve bu sapı sabitleyecek çivi deliği yeri var.

ALH -01/27 Çekiç Başı (Çizim 12 a)

Kemik

Uzl.: 6.7 cm Göv . Çap: 4.9 x 4.1 cm cidar 0.6 cm

Kemik parçası iki kenardan düzgün kesilmiş ve içi boşaltılmış, oval şekilli olup kemiğin dar olan tek yüzünde dikdörtgen şeklinde sap deliği var

ALH-05/58 Kalıp (Lev XXI e)

Taş

Uzl: 16.8 Gen: 15.6 cm

Kalıbın sadece iki yüzü korunabilmiş diğer yüzleri korunamamış, bir yüzünde balta diğer yüzünde bir objenin kalıbı bulunmakta 6 yüzü de kullanılan bu kalıbın sadece 2 yüzü korunmuştur.

ALH – 03 /1 Kabartmalı Stel Parçası (Lev XXIV a; Çizim 18 b)

Taş

Ön Yüz 23.5 x 26.5 cm Korunan kenar: 16cm x 19 cm

Stel parçasının üst kol kenarı korunmuştur. Steli üst kısmı yukarı doğru sivrilmiştir. Stelin orijinal kalınlığı üst kenardan bellidir. Ön yüzünde kabartma vardır. Tanrıça hepat yazılıdır.

ALH -03/3 Altın obje (Lev XXXIV c; Çizim 18c)

Altın +yakut

Çap:1.3 cm x 1.35cm kal: 0.5 cm, cidar kal: 0.1 cm

Daire şeklindeki altın levhanın ön yüzü altın tel parçaları ile lehimlenerek süslenmiş levhanın merkezinde bordo renkte yakut olması muhtemel tek taş ikinci bir levha ile çevrelenmiştir. Altın levhanın dış kenarı sarmal ince tel ile çevrelenmiş, bu dış kenar ile ortadaki taş arası ise yirmi adet ayrı sarmal teller bükülerek yaprak motifi yapılmıştır. Altın levhanın arka yüzünde, ikinci bir levha silindirik şekline sarılarak iki adet ip delik oluşturulmuştur.

FRİG ÇAĞI

ALH -07/2 Yonca Ağızlı Testi (Lev XXVII b)

Pişmiş Toprak

Yük: 13 cm Göv Çap: 18 cm Cidar: 1cm

Yuvarlak gövdeli tek kulplu düz dipli yonca ağızlı testidir. Kabın ön kısmında krem renginde bir panel oluşturulmuştur. Bu panel içerisinde çizgisel motifler ve gövdenin tam ortasında ortada hayat ağacı motifi simetrik olarak her iki tarafında şematik geyik figürleri yer almaktadır.

ALH -02/2 Hydra (Lev XXVII a;Çizim 17a)

Pişmiş Toprak

Yük: 46.2cm Ağız Çap: 9.8 cm Kulplu Göv: Çap: 40.6 cm Kulpsuz Göv. Çap: 34 cm cidar: 0.7 cm

Dar ve kısa boyunlu boyunda bant kabartma var geniz omuzlu, omuz üzerinde iki dikey şerit kulplu düz diplidir. Ağız kenarı ve üstü, boyun bantından itibaren omuz üstü ve kulplar arası gövdenin üstüne kadar boya bezelidir.

X. TABLOLAR LİSTESİ

Tablo I Alaca Höyük Eski Tunç Çağı tabakası Çağdaş Yerleşimleriyle karşılaştırmalı tablosu

Tablo II Alaca Höyük'ün Tabakaları

Tablo III Alaca Höyük'ün Çağdaş Anadolu yerleşmeleriyle karşılaştırması

XI. HARİTALAR LİSTESİ

- Harita I** Alaca Höyük ve Çevresinde bulunana yerleşim yerleri
- Harita II** Alaca Höyük'ün genel topografik haritası
- Harita III** Alaca Höyük'ün topografik harita üzerinde yeni dönem kazı alanı
- Harita IV** Hitit Barajı ve su yapılarının bulunduğu merkezler
- Harita V** Üç boyutlu topografik Harita
- Harita VI** Alaca Höyük'ün coğrafi konumu

XII. LEVHALAR LİSTESİ

I. a Alaca Höyük'ün 1935 yılında havadan görünüşü

b 2002 yıllarında havadan görünüşü

II. a 2000 yılında Mabet – sarayın havadan görünüşü

b 2005 yılında Mabet-sarayın havadan görünüşü

III.a Alaca Höyük'ün kuzeyinde bulunan iri boyutlu taşlar

b Hitit Heykeli

Eski Tunç Çağı Yapıları

IV. Eski Tunç Çağı Krali mezarlar restitüsyon çalışması

V. a,b Mezarlık alanı Eski Tunç Çağı yapısı

VI. a,b,c,d,e,f,g Eski Tunç Çağı tabakasında bulunana çanak çömlek

VIIa,b,c İdoller ve damga mühür

VIII. a Fırınlrın bulunduğu I No'lu oda

b,c,d Demir objeler

Hitit yapıları

Depo Odaları

IX. a,b Yeni Dönem Alaca Höyük yapılarına genel bakış

X. a I. İstinat duvarı ve Depo odalarının batı duvarı kesişmesi

b,c Depo odalarının güneyden ve kuzeyden görünüşü

XI. a I.no'lu Depo odası

b Duvarların detayı ve yapı tekniği

XII. a Yanmamış kerpiç kalıntıları

b Kuzey duvarı üzerindeki organik madde kalıntısı

XIII. a Yuvarlak silo

b Silo üzerindeki organik madde Kalıntısı

XIV a II. no'lu depo odası

b Duvarların detayı

c Taban taş döşeme

XV a III. no'lu depo odası

b III. No'lu depo odasının arazideki genel görünüş

İstinat Duvarı

XVI . a. İstinat duvarı genel görüntüsü

b. İstinat duvarı detay

c. İstinat duvarı taş örgüsü detayı

Maden Atölyesi

XVII. a Atölye'den genel fotoğraf

b Atölyedeki odaların detayları

XVIII. a. Duvar içine yapılmış kanal

b.Atölye bulunan fırınlardan genel görüntü

c. Fırınlardan detaylar

XIX .a Depo odalarının farklı yönlerden görüntüleri

b Kapı girişi ve mil taşı detayı

XX. a,b,c,d,e,f,g Maden Atölyesinde bulunana çanak- çömlek birkaç örnek

XXI. a,b,c,d,e Damga mühür, bulla parçası, kalıplar, kemik obje

XXII. a,b Altın kaplamalar

XXIII. a,b,c,d Potalar

XXIV. a,b Stel parçası ve kaide

c Altın+yakut(?) obje

Frig yapıları

XXV. a 2007 yılında açığa çıkartılan taş döşeli yapının kuzeyden görünüşü

b Taş döşeli yapının Doğudan görünüşü

XXVI. a. Frig mezarları genel görüntü

b. I. No'lu mezar

c. II. No'lu mezar

d. III. No'lu Mezar

XXVII. a,b Yonca Ağızlı Testi ve Hydria

XXVIII a,b,c Barajın kazıdan önceki hali ve son durumu

XXIX a,b,c Taş dolgu setinin eski hali ve açılışı

XXX. a,b Taş dolgu yapı tekniği ve Savak

XXXI. a,b,c,d Kanallar

e Ana kanal

XXXII a,b,c Havuz / Çekirdek kısmı

XXXIII a,b Barajın çevre duvarları ve kaideler

XXXIV a,b II. set duvarı

XXXV a,b Köylütolu Barajı

XXXVI a,b,c, Eflatunpınar

XXXVII a,b Yalburt Kutsal Havuzu

XIII. ÇİZİMLER LİSTESİ

- Çizim 1** Alaca Höyük mimari Buluntuları
- Çizim 2** 2 tabaka mimari kalıntıları- mabet-saray
- Çizim 3** Alaca Höyük'te sfenksli kapı önünde bulunan su biriktirilen mekân
modern zamanda yunak olarak anılmaktaydı
- Çizim 4** Eski Tunç Çağı kapları ve mühürleri
- Çizim 5** I. No'lu depo odası
- Çizim 6** II. No'lu depo odası
- Çizim 7** III. No'lu depo odası
- Çizim 8** Depo odaları ve istinat duvarı genel çizimi
- Çizim 9** Boğa ritonu
- Çizim 10** Atölye 1,2 no'lu oda
- Çizim 11** Potalar, kalıp mühür ve mühür baskıları
- Çizim 12** Maden atölyesinde bulunan küçük eserler
- Çizim 13** Maden Atölyesinde bulunana iğneler ve altın kaplamalar
- Çizim 14** Gaga ağızlı testi parçaları
- Çizim 15** Gaga ağızlı testi parçaları ve Gaga ağızlı testi tamamlaması
- Çizim 16** Signa royal baskılı kap parçaları ve yuvarlak ağızlı testi
- Çizim 17** Hydria ve çaydanlık
- Çizim 18** Stel parçası ve kaide Altın+yakut(?) obje
- Çizim 19** Alaca Höyük Hitit Barajı kesiti
- Çizim 20** Alaca Höyük Hitit Barajı restitüsyonu

TABLO I

TARİH	TRUVA	POLİOCHNI	BEYCESULTAN	TARSUS	ALACA	ALİŞAR	KÜLTEPE	BOĞAZKÖY
1800						10T	Ib	7
1900						11T	II	8
2000						12T	III	9
2100						5M	IV	
2200	V	VI	VIa	B.A.IIIC	II, 4	7M 13 T	11	
2300	IV	V	XII-VIII				12	
2400	III		XIII		5	8M	13	
2500		g					14	
2600	II	IV		B.A.III A/B				
2700			XIV			14T		
2800	I yeni	a						
2900								
3000	I orta	III	XVI	B.A.II	8	11M		
3100								
3200	I eski	IIIb						
3300		IIIa						
3400		I	XIX	B.A.I	9	12M		
3500					IV	19M		
3600			XL-XX		14			

TABLO II

TABLO II		TABLO II		TABLO II		TABLO II	
KÜLTÜR ÇAĞI	TABAKA	YAPI KATI	DÖNEM	BULUNTULAR	BULUNTULAR		
(Cumhuriyeti Osmanlı, Bizans, Roma, Helenistik FRIG	I.	I. yapı katı	Geç Frig				
		Ia	Eski Frig				
	II.	II. yapı katı	Hitit İmparatorluk Çağı				
		IIIa yapı katı	Erken Hitit				
HİTİT		IIIb yapı katı	Erken Hitit				
		IV. yapı katı	II. Binin ilk çeyreği				
		V. yapı katı	Erken Tunç Çağı II-III				
		VI. yapı katı	Erken Tunç Çağı II-III				
	ESKİ TUNÇ ÇAĞI	III- II	VII. yapı katı	Erken Tunç Çağı II-III			
			VIII. yapı katı	Erken Tunç Çağı II-III			
	ESKİ TUNÇ ÇAĞI	I	IX. yapı katı	Erken Tunç I			
			X. yapı katı	Erken Tunç I			
			XI. yapı katı	Erken Tunç I			
			XII. yapı katı	Erken Tunç I			
XIII. yapı katı			Erken Tunç I				
XIV. yapı katı			Erken Tunç I				

TABLO III

YAPIL KATI	ALACA HÖYÜK	BOĞAZKÖY
2	Sfenksli Kapı, Büyük Mabef, I. ve II İstinat duvarı (?)*	M.Ö. 13 yy
3a	İkinci mabet, Üstü kapak taşıyla örtütlü kanalizasyon Hiyeroglif bakılı küpler,	M.Ö. 14 yy
3b	I,II, III No'lu depo odaları (?)	
4	Özel mekânlar, maden atölyesi (?)	M.Ö. 1400-1700 (Assur Ticaret Kolonileri)

* Yeni Dönem Alaca Höyük Kazı Başkann söylediğine göre mabet-saray binasının kesin tarihini vermek henüz mümkün değildir. Ancak mabet-saray binasının eklentileri yeni

ORT. TARİH	ALACAĞHÖYÜK	BOĞAZKÖY			KÜLTEPE	ACEM HÖYÜK	KONYA /KARAHÖYÜK	ALIŞAR	MAŞAT HÖYÜK	
		Sitadel	Yamaç	A. şehir						
1200		IIIa	5	Ia					I	
		IIIb		Ib						
1400	2	IVa	6							
		IVb		2						
1800	3b	IVc	7	3						
		IVd	8a	4						
	4				Ia	III				I
					Ib					
										10T

TABLO IV

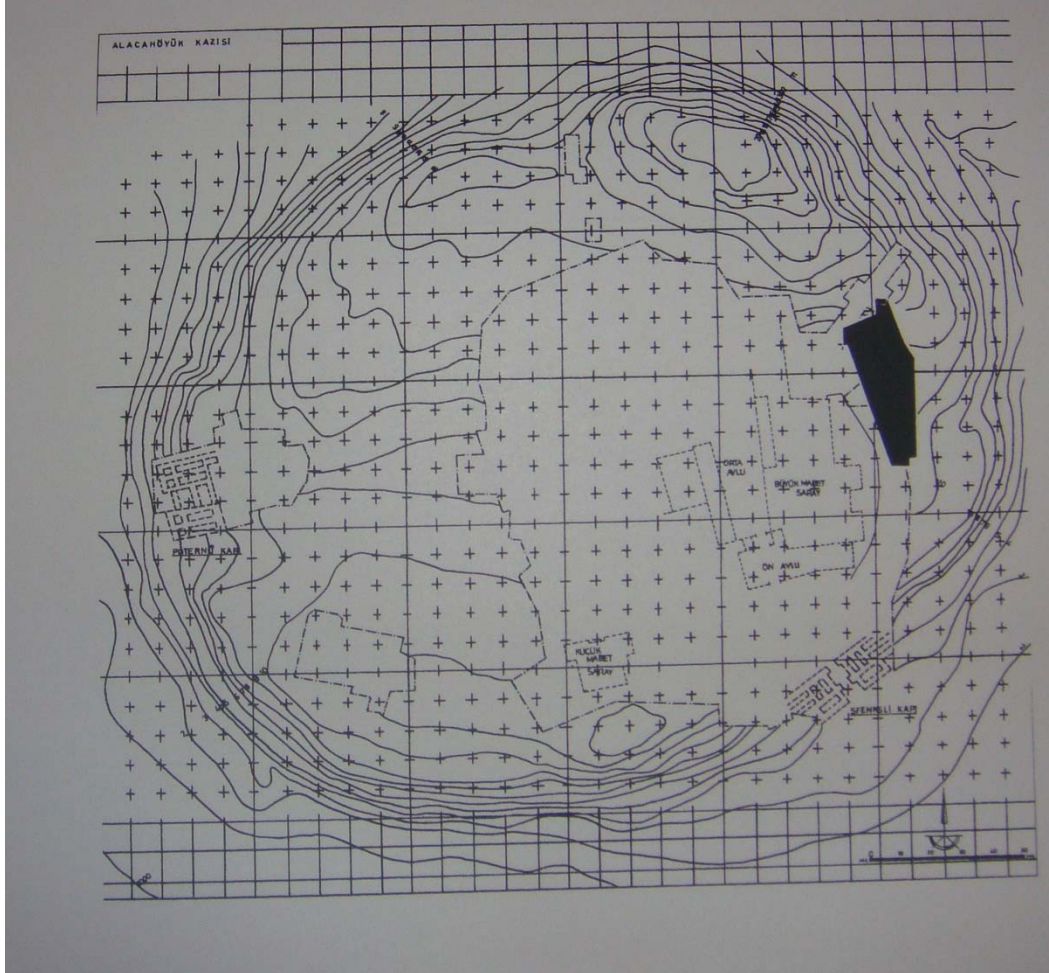
HARİTA I

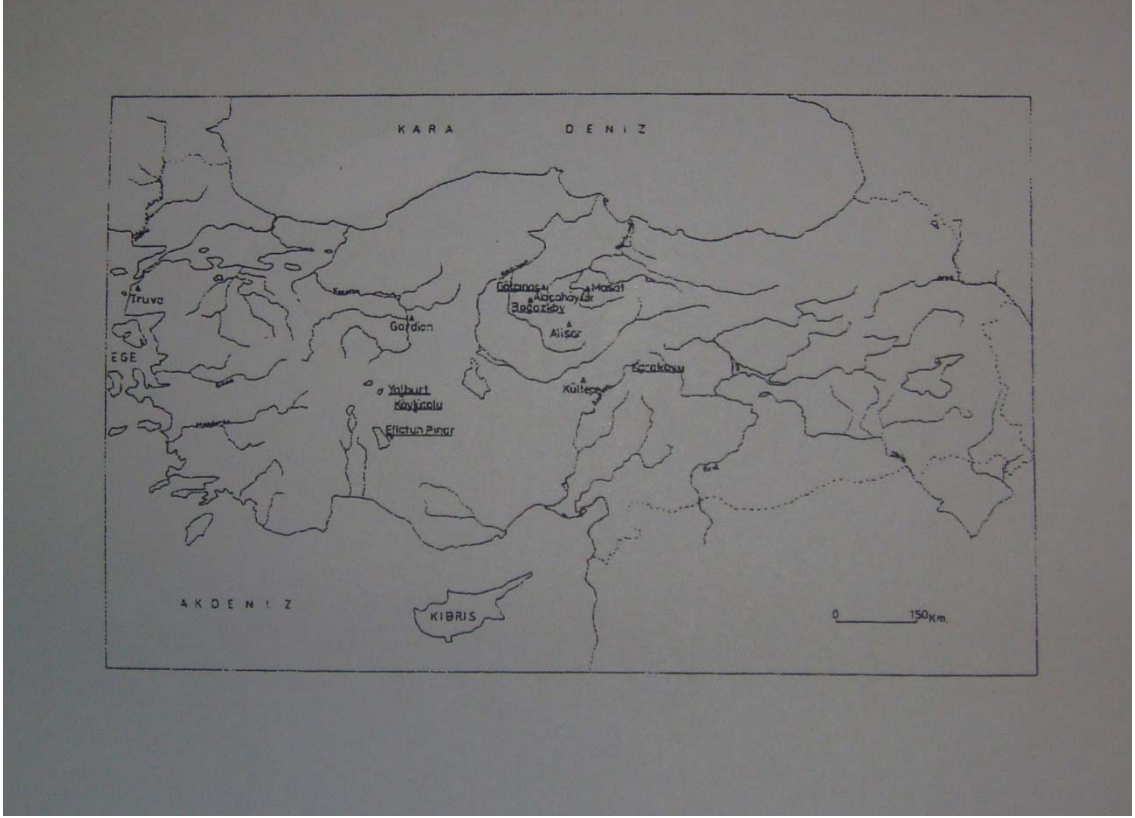
HARİTA II

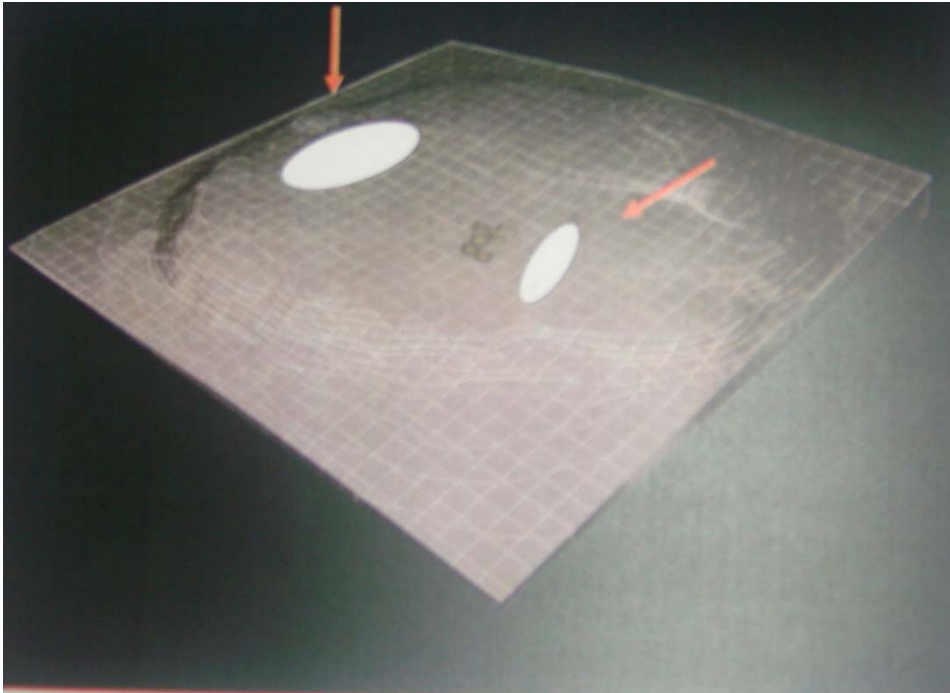
HARİTA III

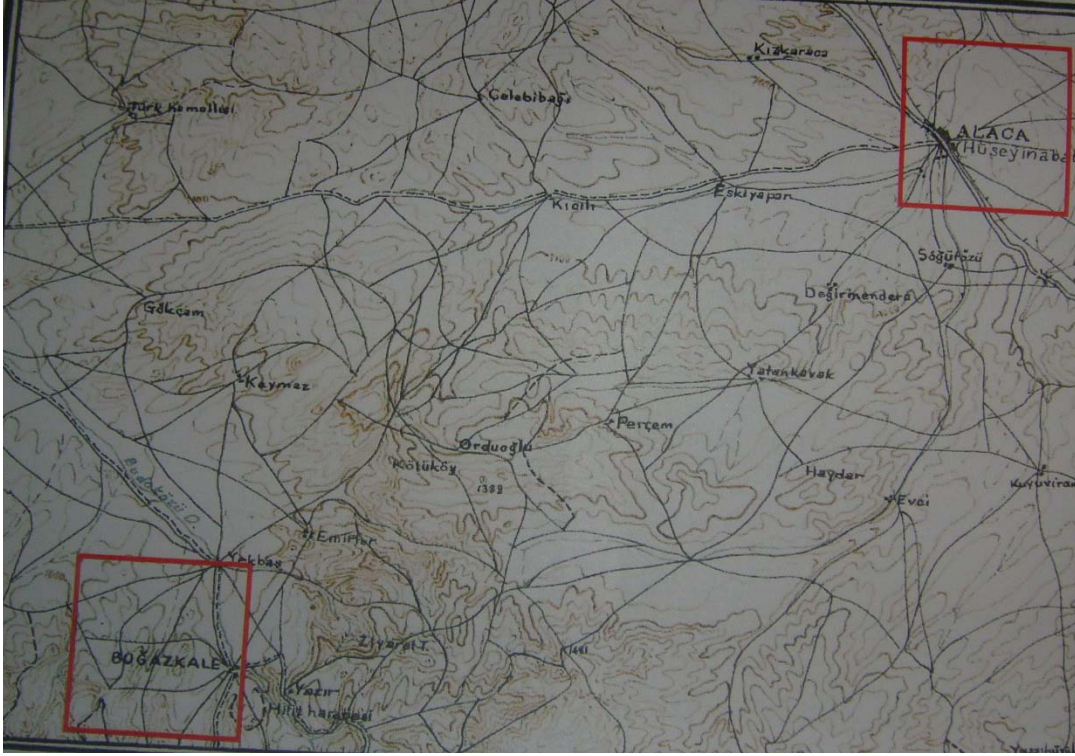
HARİTA IV

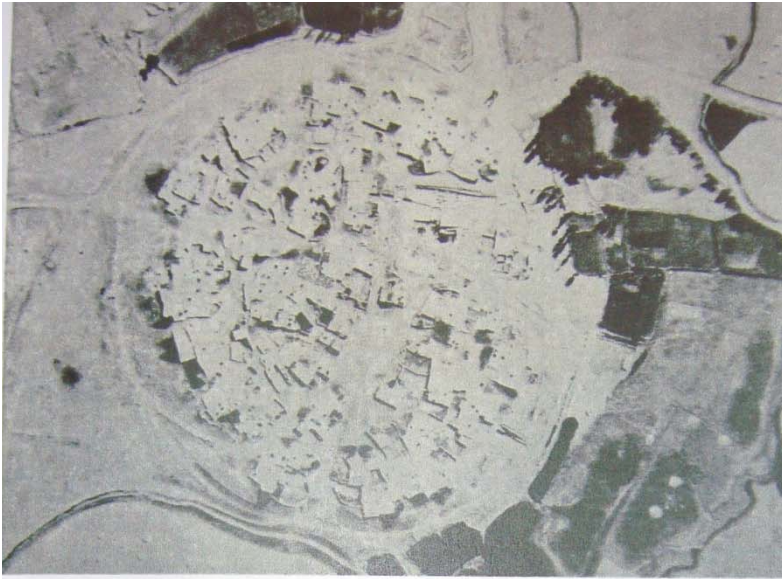

HARİTA V

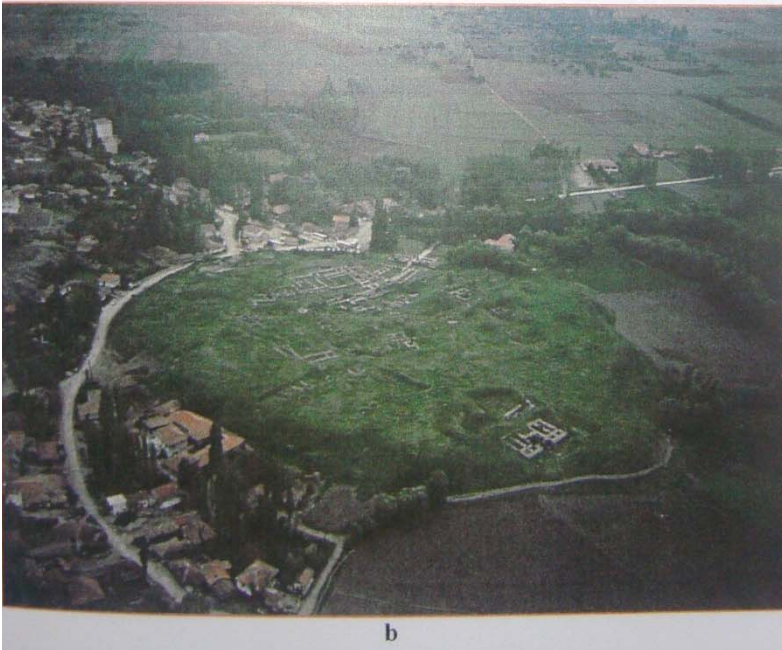

HARİTA VI

a

b

a

b

LEV III

a

b

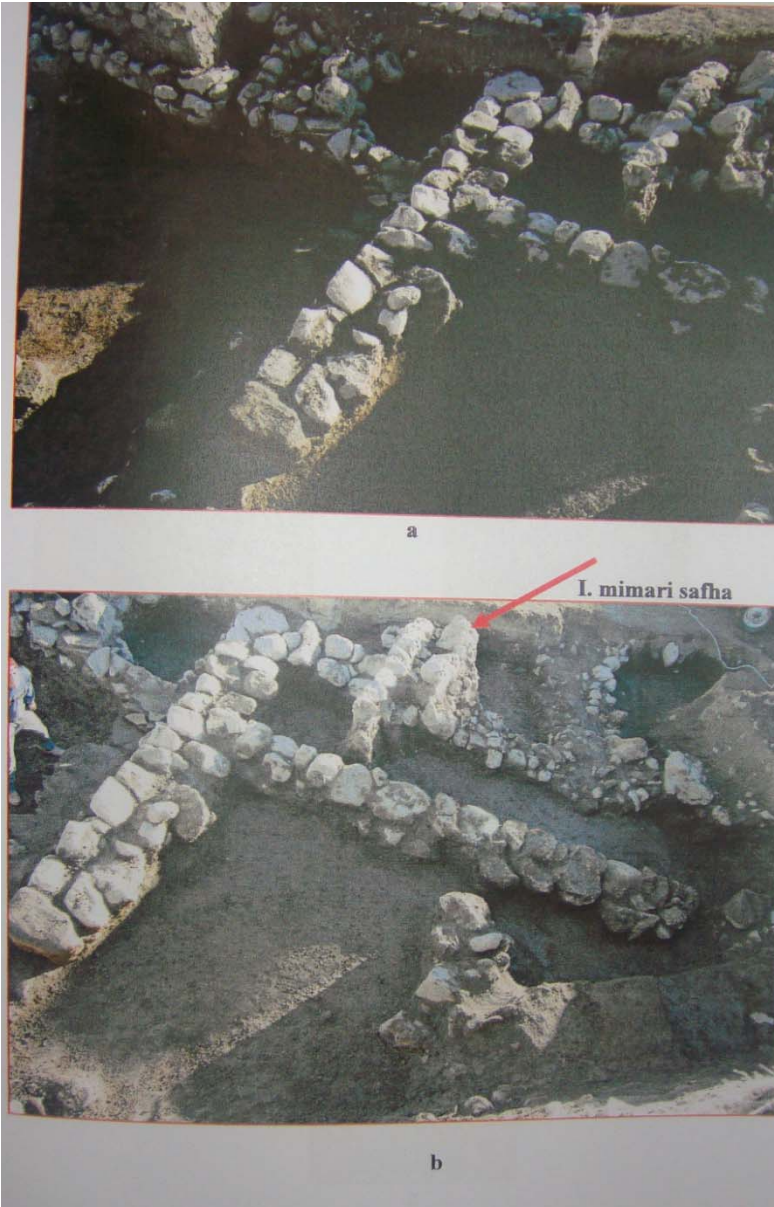
LEVIV

a

b

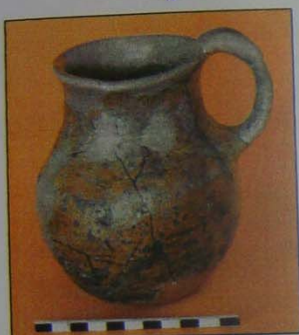
LEV VI

a

b

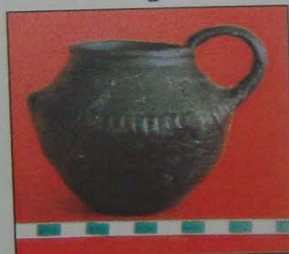
c

d

e

f

g

a

b

c

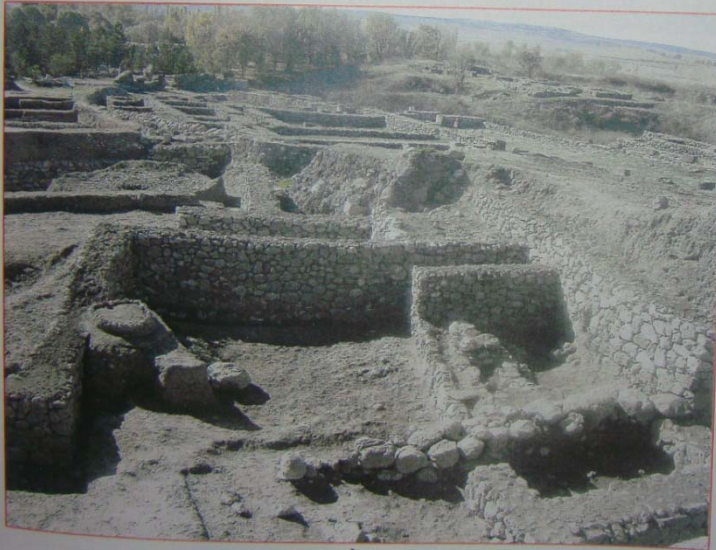
LEV VIII

LEV IX

a

b

LEV X

LEV XII

Lev XII

a

b

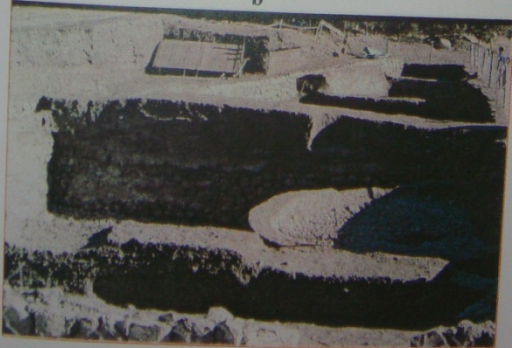
LEV XIII

a

b

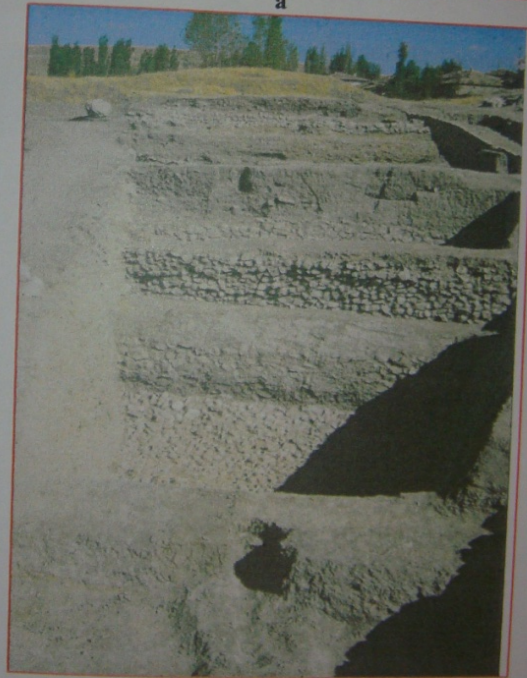
c

Lev XIII

LEV XIV

LEV XV

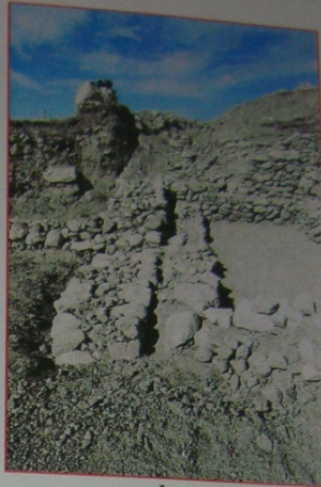
a

b

c

LEV XVIII

Lev XIX

a

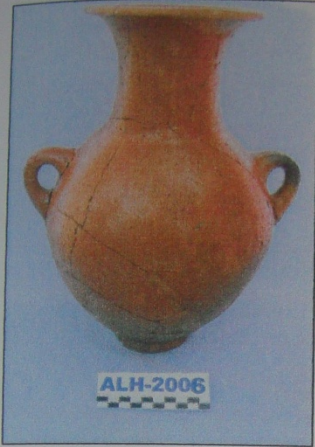

b

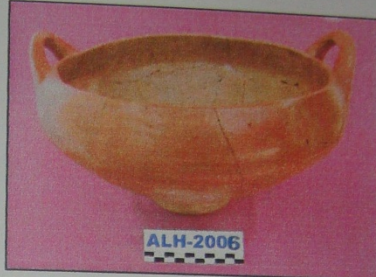

c

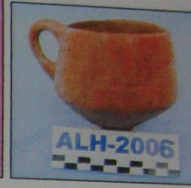
Lev XX

a

b

c

d

e

f

LEV XXI

Lev XXI

a

b

c

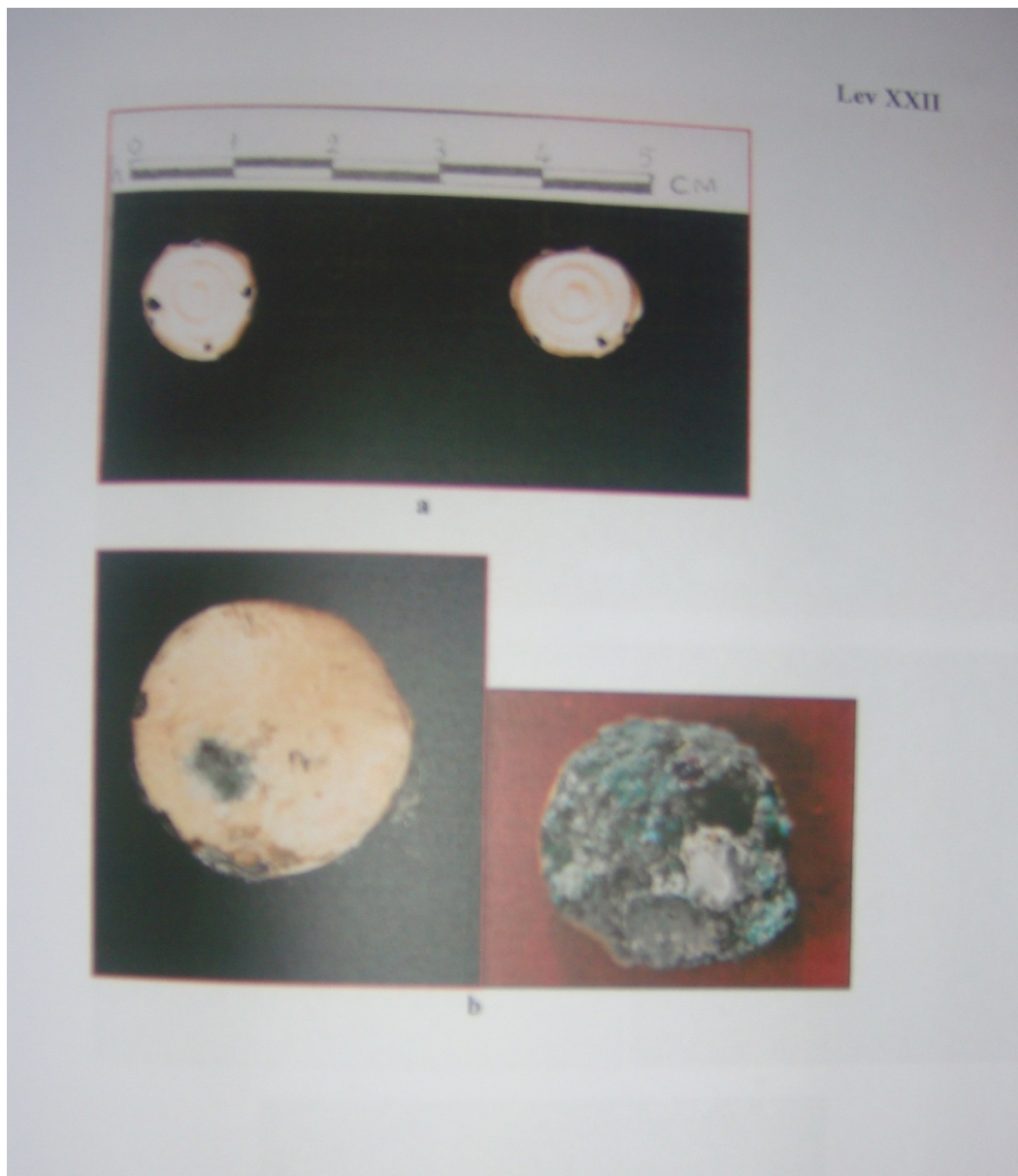

d

e

Lev XXIV

a

b

c

LEV XXV

LEV XXVI

a

b

c

d

LEV XXVII

Lev XXVII

a

b

LEV XXVIII

Lev XXIX

a

b

c

LEV XXX

LEV XXXI

a

b

c

Lev XXXII

LEV XXXIII

Lev XXXIII

a

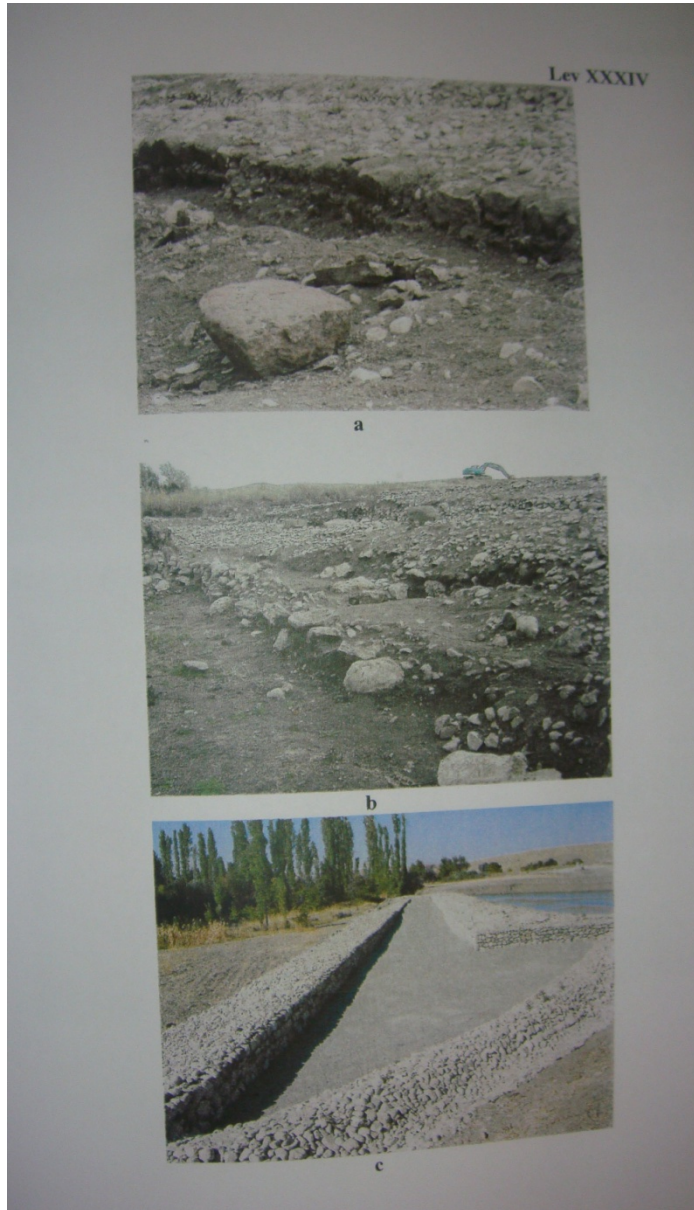

b

c

LEV XXXIV

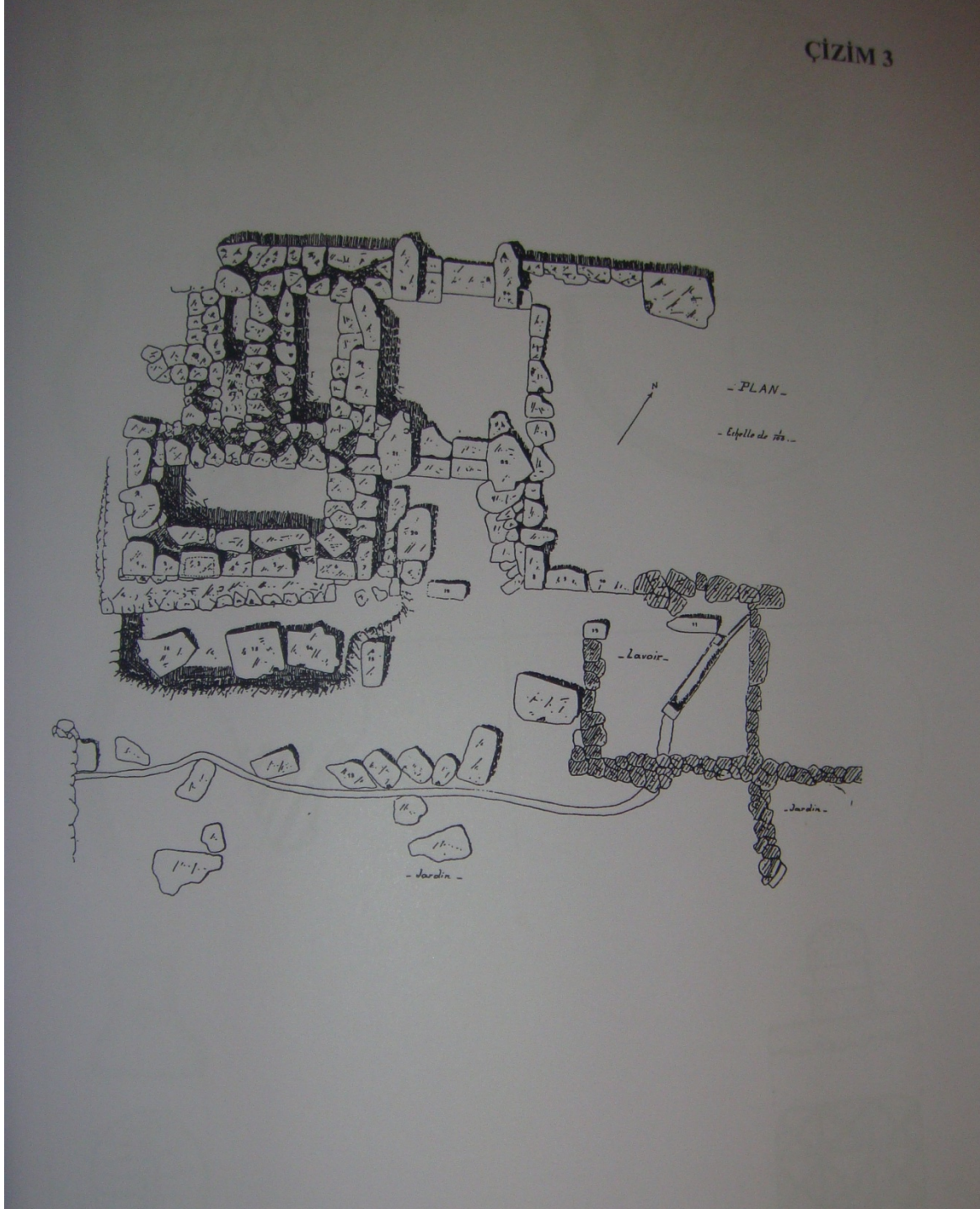

Çizim 1

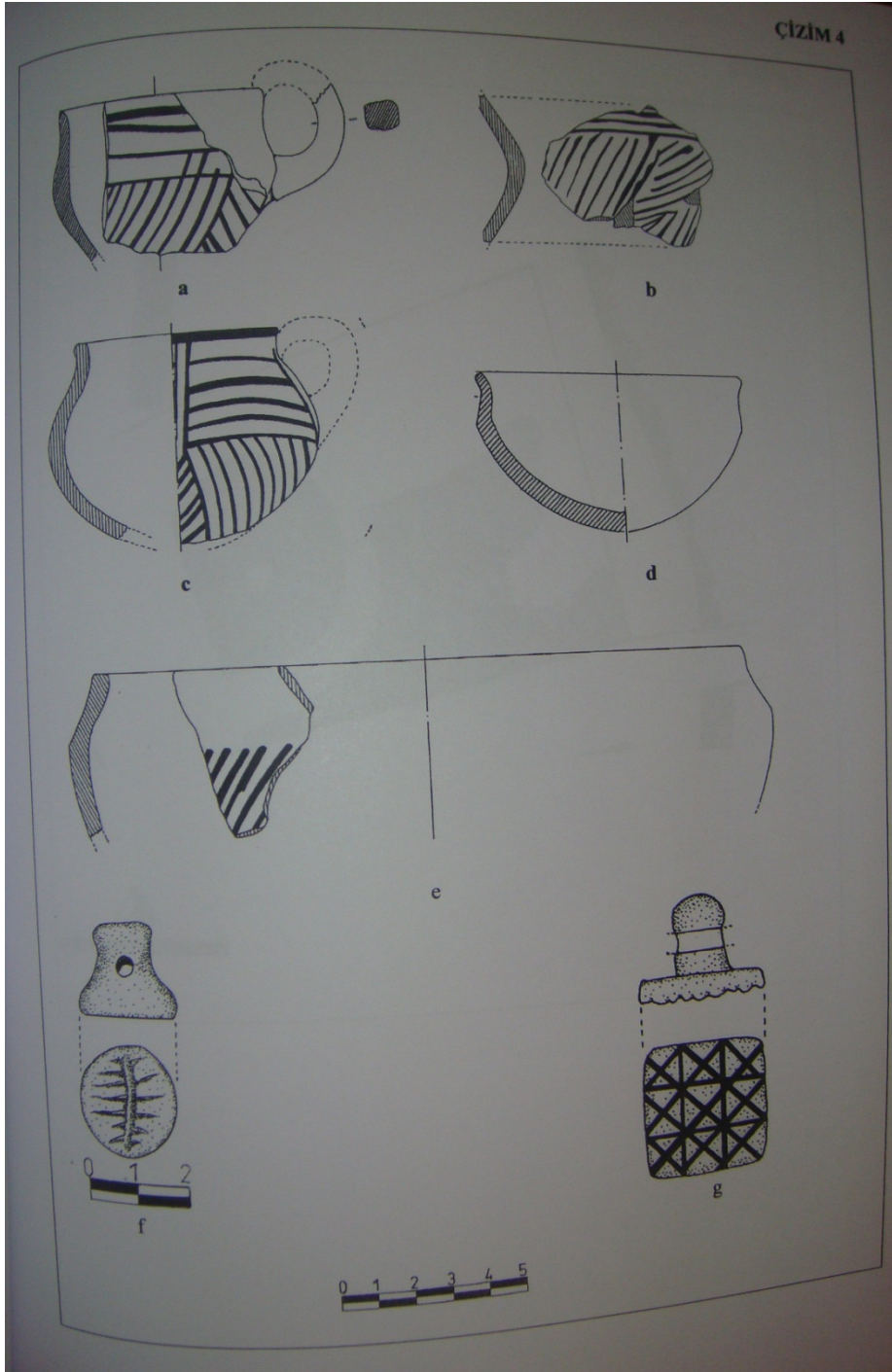

Çizim 2

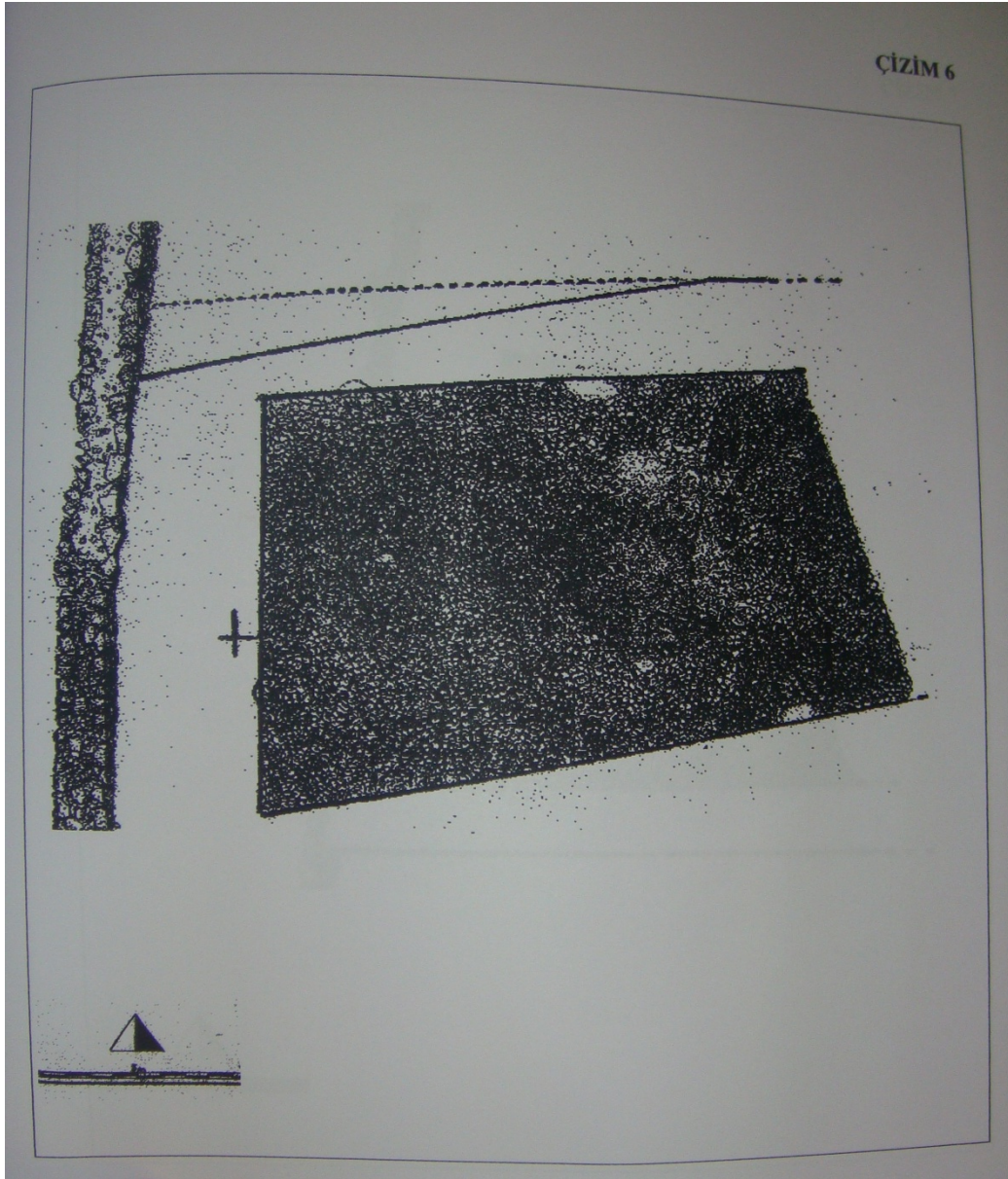
Çizim 4

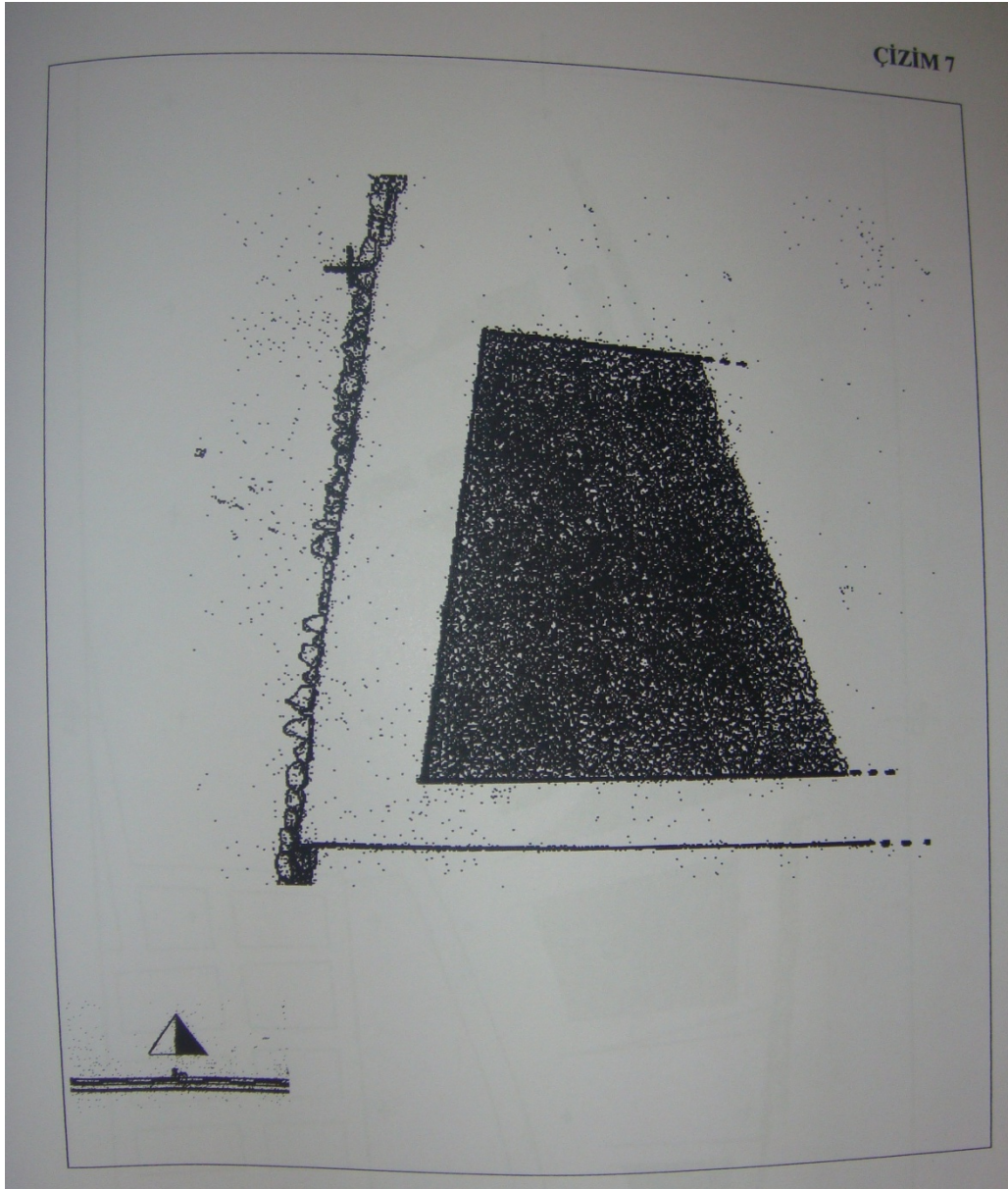
Çizim 5

Çizim 6

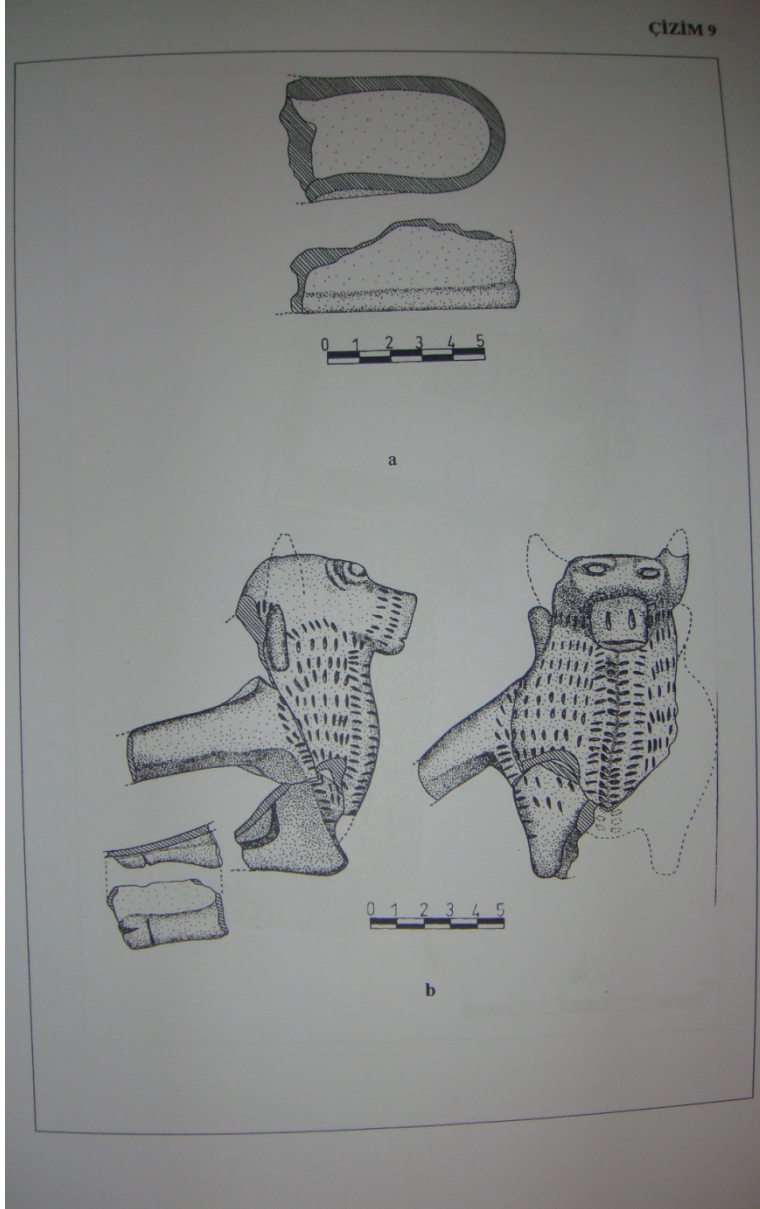
Çizim 7

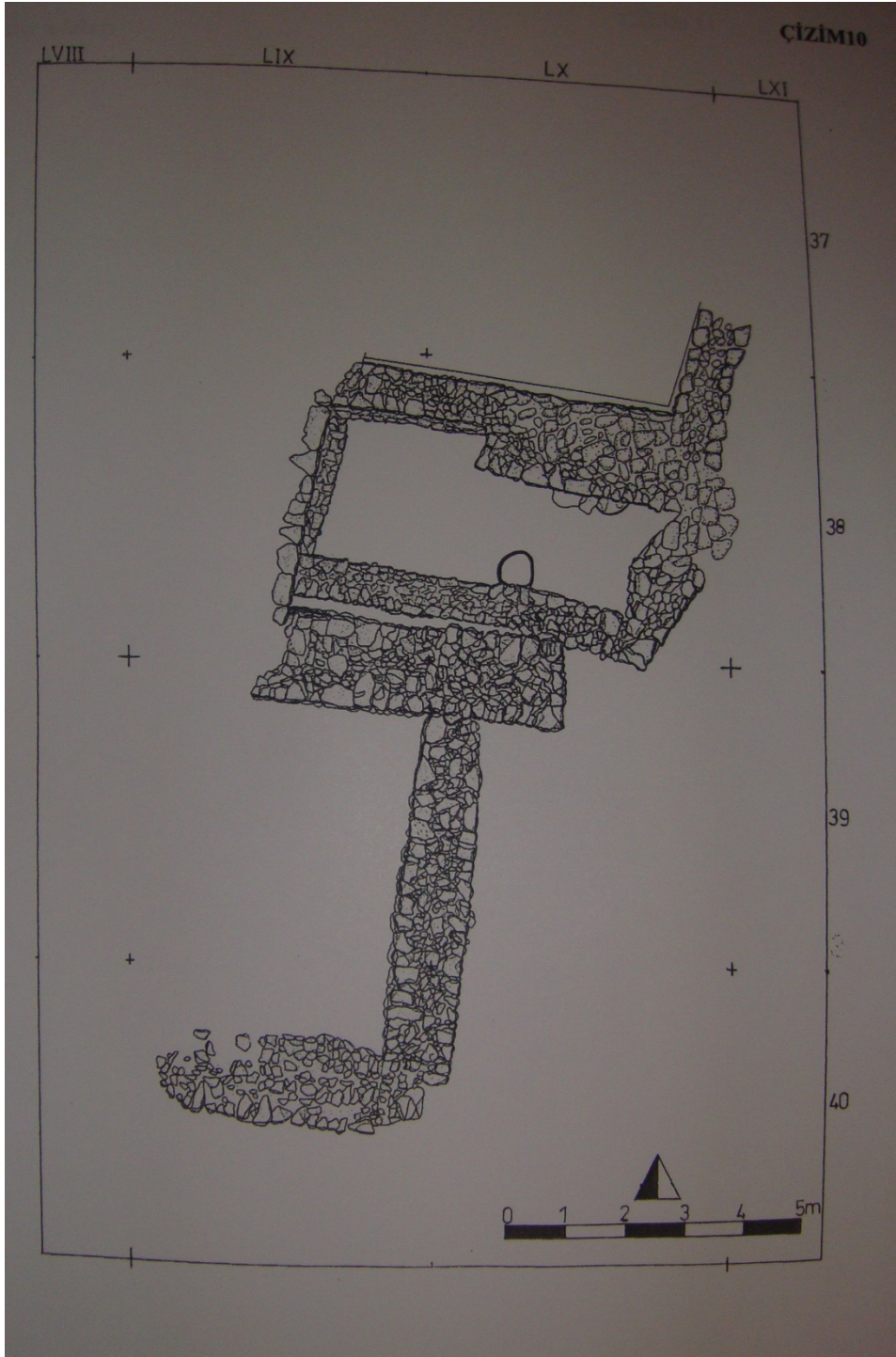
Çizim 8

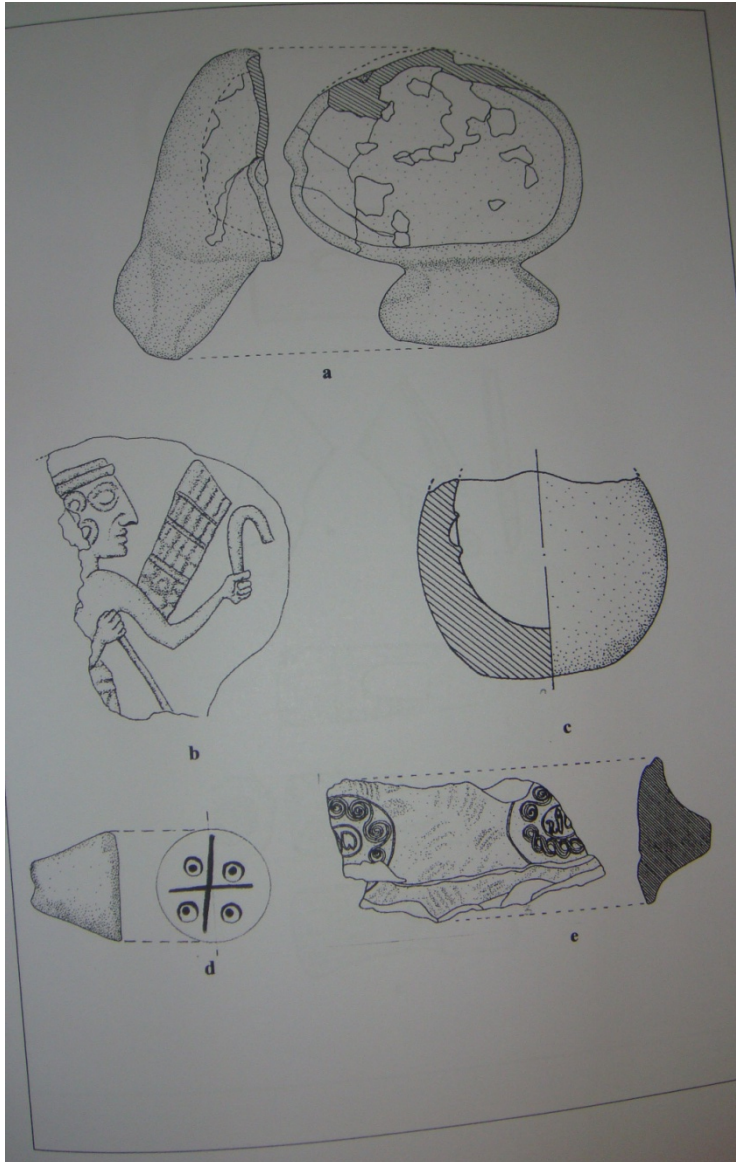
Çizim 9

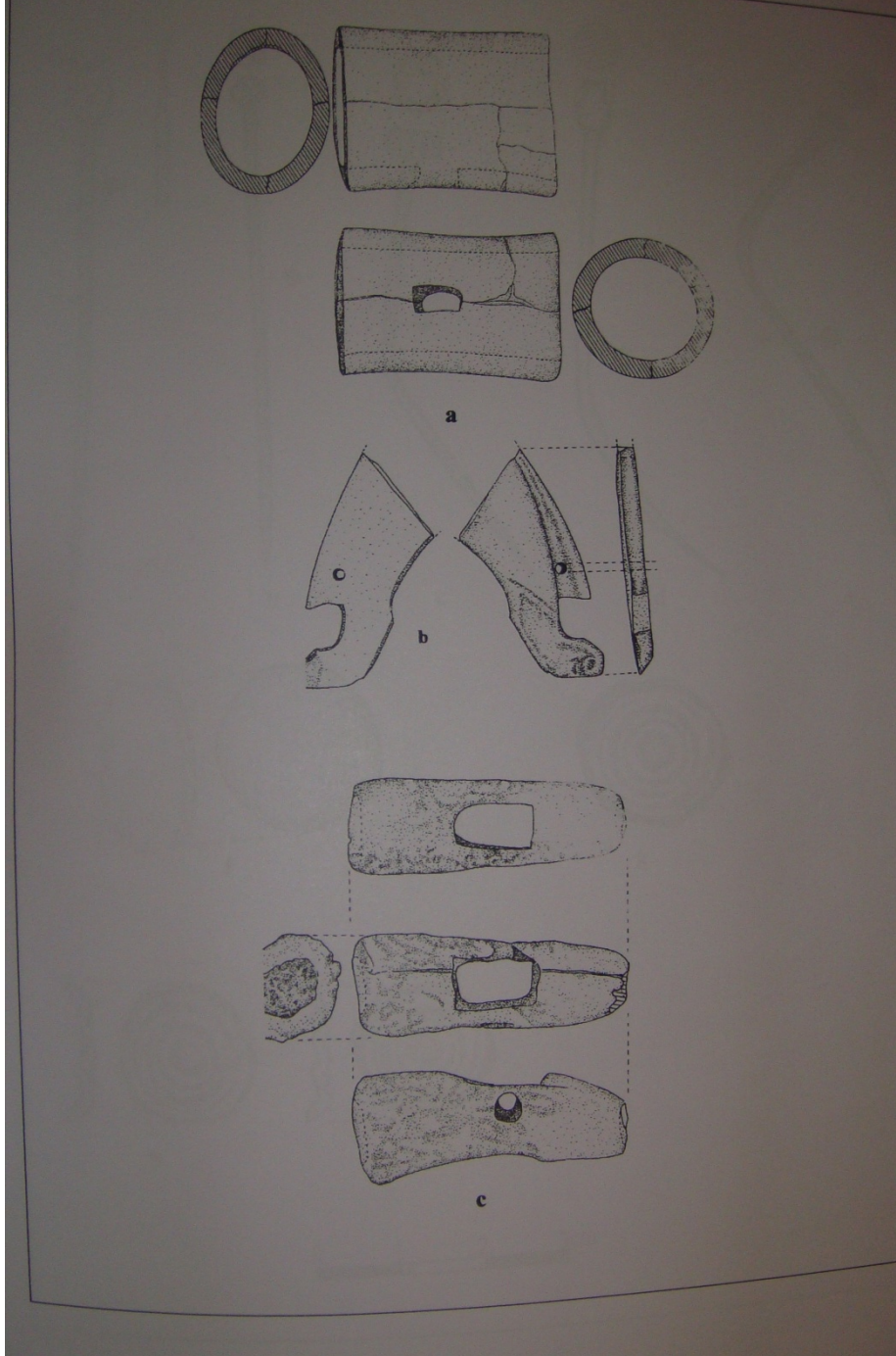
Çizim 10

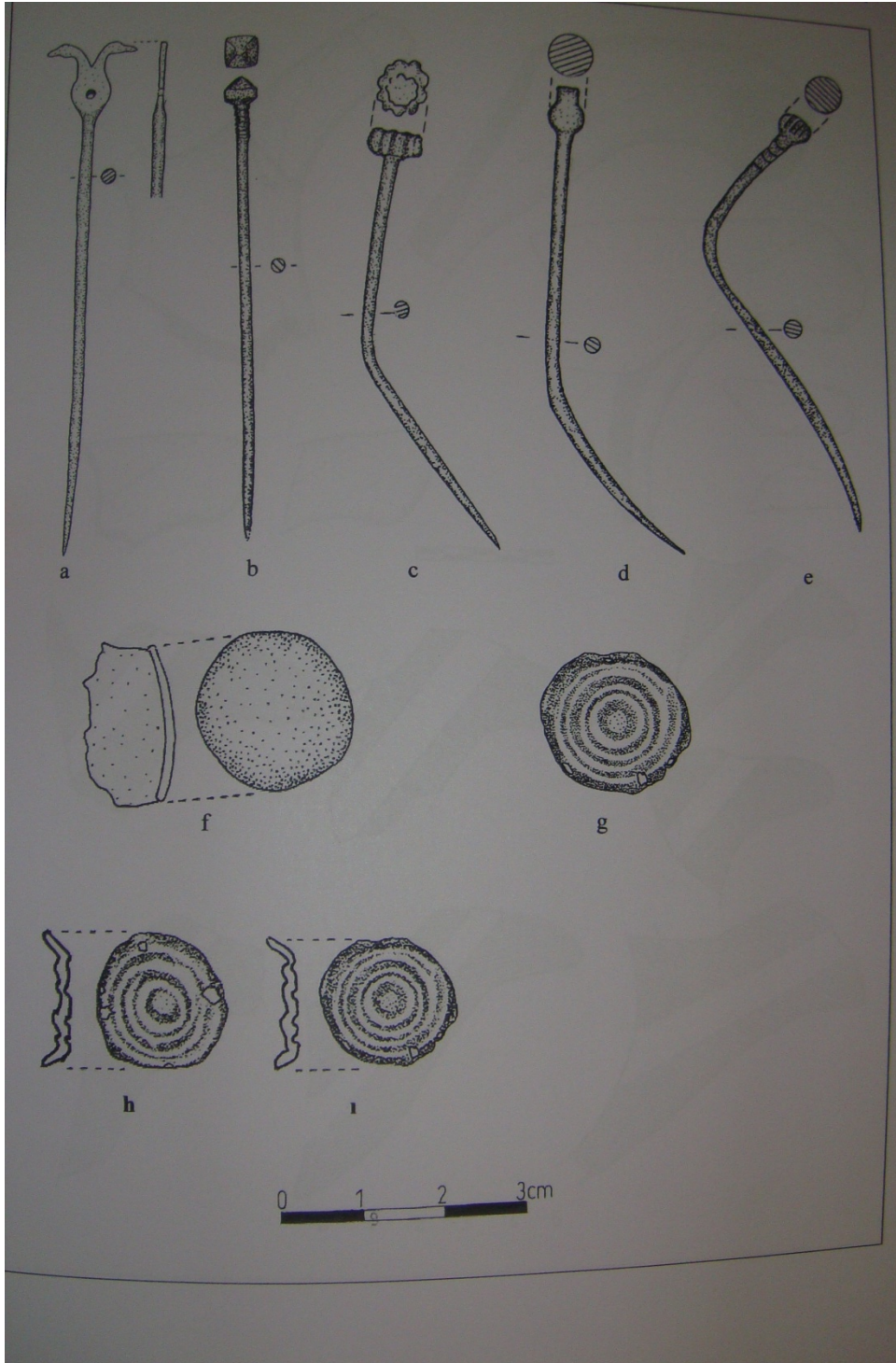

Çizim 11

Çizim 12

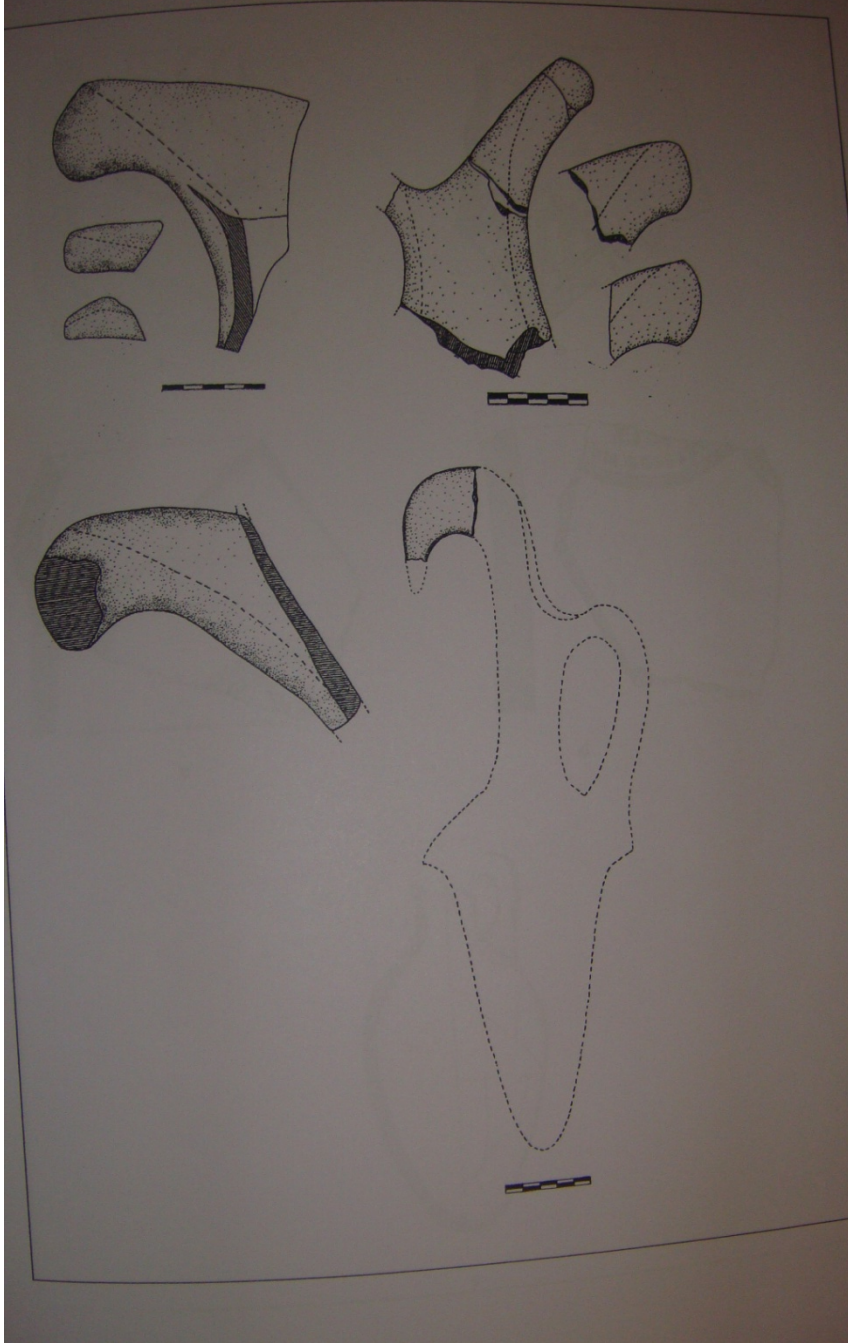

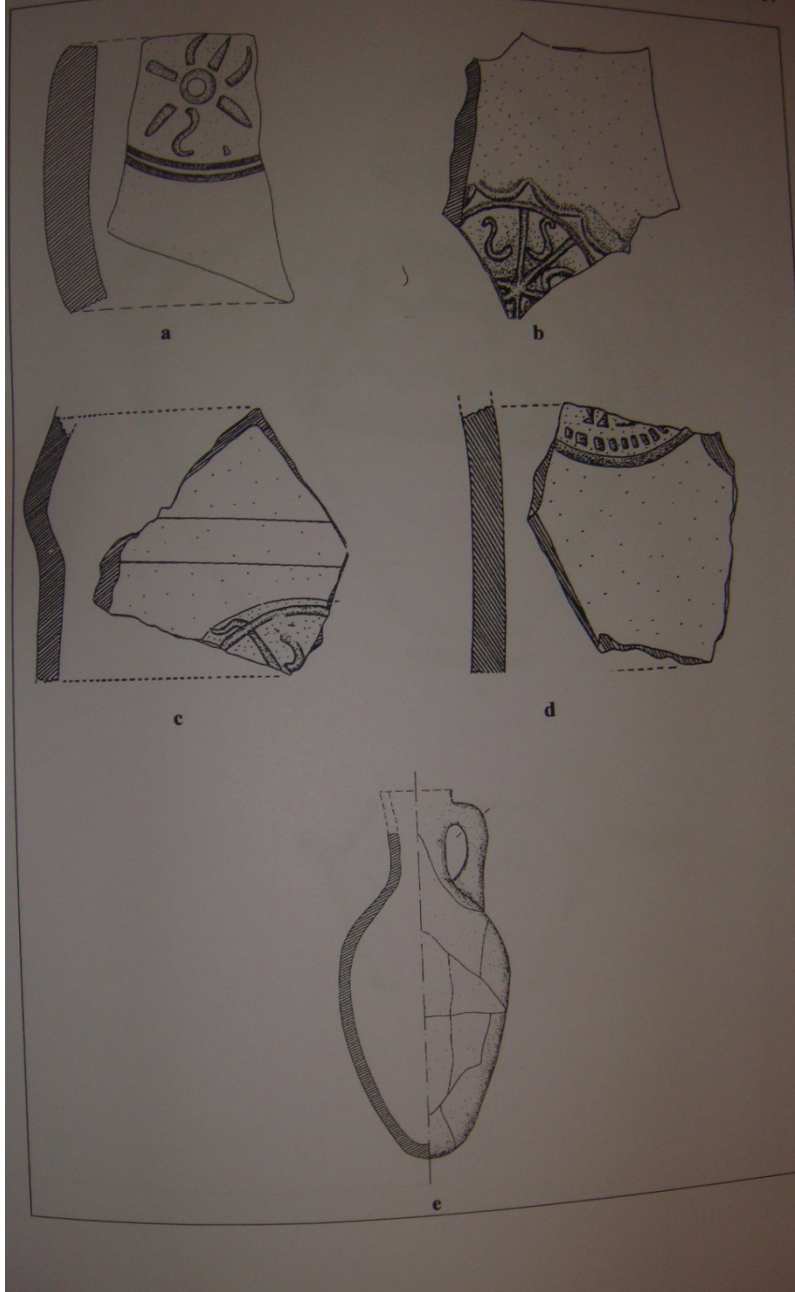
Çizim 14

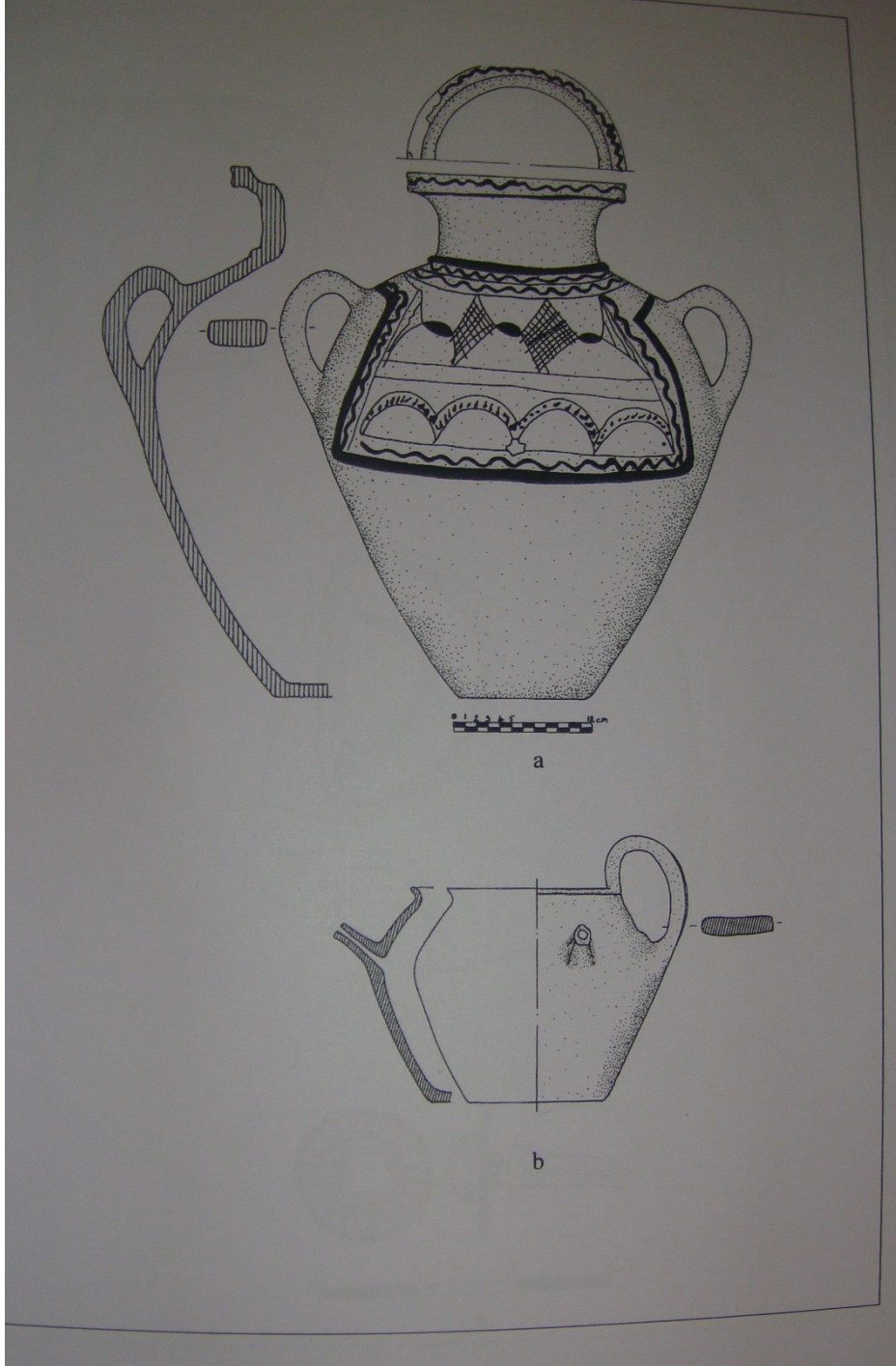

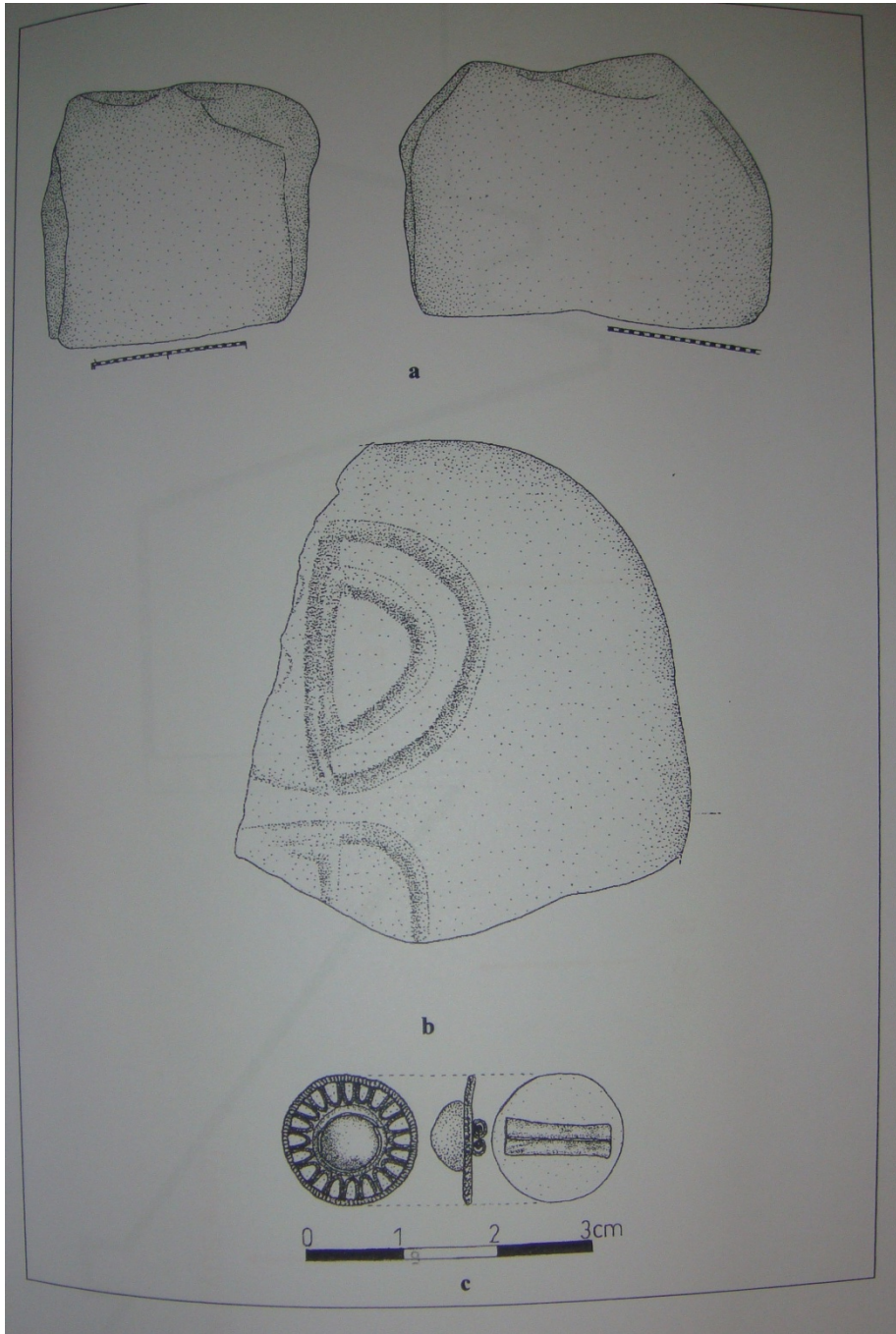
Çizim 15

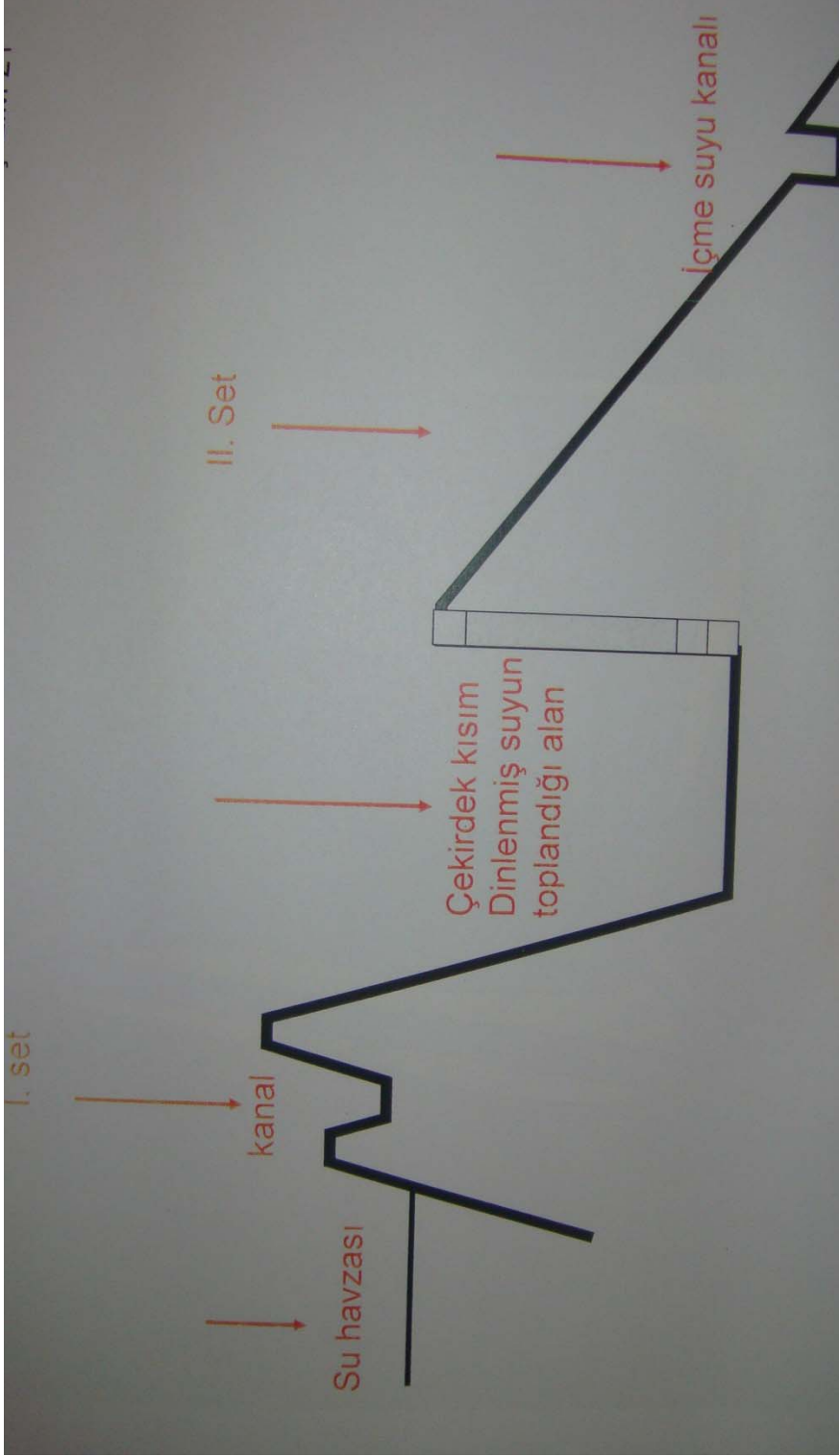

Çizim 16

Çizim 19

